

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ'NİN SÜLEYMÂN-NÂME-İ KEBÎR'İ: 41. CİLT
(İNCELEME-METİN)

Merve TOKSÖZ
1530205012

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Kadriye ORAK KÜLCÜ

ISPARTA – 2020

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Düzeltilme Sonrası Girecek Öğrenci

Öğrencinin Adı Soyadı	Merve TOKSÖZ
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Tez Başlığı	Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme-i Kebir'i: 41. Cilt (İnceleme-Metin)
Yeni Tez Başlığı ¹ (Eğer değişmesi önerildi ise)	

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavında Jürimiz 07/11/2019 tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Yüksek Lisans tezi için;

☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUĞU²

ile aşağıdaki kararı almıştır.

- ☒ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunmuş ve tez **KABUL** edilmiştir.
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarısız bulunmuş ve tezinin **REDDEDİLMESİ** kararlaştırılmıştır.

TEZ SINAV JÜRİSİ	Adı Soyadı/Üniversitesi	Kabul/Ret	İmza
Danışman	Doç. Dr. Kadriye ORAK KÜLCÜ	☒ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Selami TURAN	☒ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Rıza OĞRAŞ	☒ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi		☐ Kabul ☐ Ret	
Jüri Üyesi		☐ Kabul ☐ Ret	

¹ Tez başlığının DEĞİŞTİRİLMESİ ÖNERİLDİ ise yeni tez başlığı ilgili alana yazılacaktır. Değişme yoksa çizgi (-) konacaktır.

² OY ÇOKLUĞU ile alınan karar için muhalefet gerekçesi raporu eklenmelidir.

YÖK LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE SINAV YÖNETMELİĞİ Madde 9- (7) Tezi başarısız bulunarak reddedilen öğrencinin yükseköğretim kurumu ile ilişkisi kesilir. (8) Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde düzeltmeleri yapılan tezi aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da başarısız bulunarak tezi kabul edilmeyen öğrencinin yükseköğretim kurumu ile ilişkisi kesilir.

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Firdevsî-i Rûmî’nin Süleymân-nâme-i Kebîr’i: 41. Cilt (İnceleme - Metin)**” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Merve TOKSÖZ
07/01/2020

(TOKSÖZ, Merve, *Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme-i Kebîr'i: 41. Cilt (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta,2020)

ÖZET

Klâsik Türk edebiyatının en üretken isimlerinden biri olan Firdevsî-i Rûmî birçok eser kaleme almıştır. Eserlerinden biri olan Süleymân-nâme veya diğer adıyla Süleymân-nâme-i Kebîr isimli eseri yazarın şüphesiz en tanınmış ve en önemli eseridir. Manzum-mensur karışık olarak yazılan bu eser 81 ciltlik büyük bir külliyata sahiptir. Süleyman-nâme'de Hz. Süleymân'ın menkıbevi hayatı anlatılmakla birlikte tarih, tasavvuf, edebiyat, felsefe, astronomi, tıp gibi pek çok alan ile ilgili ansiklopedik bilgilere de yer verilmiştir.

Bu tez, Süleymân-nâme'nin 41. cildini konu almaktadır. *Manisa Yazma Eser Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226* arşiv numarasıyla kayıtlı nüsha kullanılmıştır. Tezin Birinci Bölümü'nde Firdevsî'nin hayatı ve eserleri, İkinci Bölümü'de incelenen metnin şekil, kurgu, dil ve üslûp özellikleri ele alınmıştır. Üçüncü Bölüm eserin tenkitli metnine ayrılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Firdevsî-i Rûmî, Süleymân-nâme, Hz. Süleymân

(TOKSÖZ, Merve, *41th Section of Suleyman-nâme-i Kebir of Firdevsî-i Rûmî (Examination- Text)*, Master's Thesis, Isparta, 2020)

ABSTRACT

Firdevsî-i Rûmî, one of the most productive names of classical Turkish literature, has written many works. Suleyman-nâme, or Suleyman-nâme-i Kebîr, which is one of his works, is undoubtedly the most famous and important work of the author. Hz. In addition to the history of Suleiman, the history of mysticism, literature, philosophy, astronomy and medicine are also given.

Written as a prose in verse, this work has a large corpus of 81 volumes. In this study, the 41st volume of Süleyman-nâme is tried to be examined. In the study, Manisa Manuscript Library, Akhisar Zeynelzade Collection, 45 Ak Ze 226 and the registered copy were used.

The study consists of three parts. In the first part, the life and works of Firdevsî, in the second part, the form, fiction, language and style features of the text examined, in the third part, the criticized text of the work is tried to be put forward.

Keywords: Firdevsî-i Rûmî, Suleyman-nâme, Hz. Suleyman

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI.....	i
YEMİN METNİ	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
ÖN SÖZ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM MÜELLİF VE ESERLERİ

1. FİRDEVSÎ'NİN HAYATI ve ESERLERİ	3
1.1. Hayatı.....	3
1.2. Eserleri	3
1.2.1. Süleymân-nâme.....	4
1.2.1.1. Yazmaları	5
1.2.1.2. Süleymân-nâme Üzerine Yapılmış Çalışmalar	6
1.2.2. Terceme-i Silahşornâme	10
1.2.3. Da'vet-nâme	10
1.2.4. Hayat u Memat / Hayatnâme.....	11
1.2.5. Münazara-i Seyf ü Kalem	11
1.2.6. Firâset-nâme	11
1.2.7. Satranç-nâme-i Kebîr	11
1.2.8. Kutb-nâme.....	12
1.2.9. Teşhisü'l-İnsân.....	12
1.2.10. Hakayık-nâme / Hadikatü'l Hakayık, Hakikat-nâme, Tuhfetü'l Hadi.....	12
1.2.11. Tercüme-i Câmeşûy-nâme	12
1.2.12. Tâlî-i Mevlûd-i Kebîr.....	13
1.2.13. Kitâbü'l Mevâiz	13
1.2.14. Tercüme-i Hadîs-i Erbaîn.....	13
1.2.15. Tecnisât-ı Süleymân u Belkıs-nâme	13
1.2.16. Kur'an-ı Kerim'den Tefe'üle Dair Bir Risâle (Fal-ı Kur'an)	13
1.2.17. Velâyetnâme (Menakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli).....	14
1.2.18. Pend-nâme-i Eflâtûn	14
1.2.19. Gülistan Tercümesi	14
1.2.20. Süleymânnâme Muhtasarı.....	14

İKİNCİ BÖLÜM İNCELEME

1. SÜLEYMÂN-NÂME'NİN (Cilt 41.) ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	15
1.1. Nüsha ve Şekil Özellikleri	15
1.1.1. Nüsha Tavsifi	15
1.1.2. Metnin Özeti.....	16

1.1.3. Dil ve İmlâ Özellikleri	20
--------------------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

1. METNİN HAZIRLANIMASINDA TAKİP EDİLEN YÖNTEM	22
2. METİN	24
SONUÇ.....	162
KAYNAKÇA	164
ÖZ GEÇMİŞ.....	166

KISALTMALAR

a.g.e. :	adı geçen eser
a.g.m. :	adı geçen makale
a.g.t. :	adı geçen tez
C. :	cilt
Haz. :	hazırlayan
s. :	sayfa
S. :	sayı
TDV:	Türkiye Diyânet Vakfı
vb. :	ve benzeri
Vr. :	varak
Yay. :	Yayınları

ÖN SÖZ

Tevrat'ta İsrailoğullarının üçüncü hükümdarı, İncil'de ve son olarak Kuran'da hükümdar bir peygamber olarak bahsedilen Davud'un oğlu Süleymân üç kültürde de önemli bir yere sahiptir. İbrani ve Hristiyan kültüründe adaleti, hükümdarlığı, tahtı ve peygamberliğinin göstergesi olan tapınağıyla önemli bir yere sahip olmakla birlikte, İslâm geleneğinde bu özelliklerinin yanında tüm canlılara ve rüzgâra hükmedebilme, emrindeki cinlere her türlü işi yaptırabilme, kuşların dilinden anlayıp onlarla konuşabilme gibi doğaüstü güçlere sahip bir peygamber olarak kabul edilen Süleymân insanlığın ortak hafızasında şekillenerek birçok efsane ve hikâyeye konu olmuştur.

Edebiyatımızda Süleyman Peygamber ile ilgili anlatılara Süleymân-nâme adı verilir. Süleymân-nâme Hz. Süleymân'ın hayatını, mucizelerini, kıssalarını anlatan eserler olmakla birlikte Kanuni Sultan Süleyman'ın padişahlık dönemini, savaşlarını, zaferlerini anlatan muhtevada eserlere de *Süleymân-nâme* adı verilmektedir. Bu çalışmada Hz. Süleymân'ı konu alan Firdevsî-i Rûmî'nin *Süleymân-nâme-i Kebîr* adlı eserinin 41. cildi incelenmiştir.

Firdevsî'nin elimize ulaşan seksen bir ciltlik eseri -ki üç yüz altmış altı cilt olarak tasarladığı- Hz. Süleymân hakkında söylenmiş en uzun metin olarak Türkçede ifadesini bulmuştur. Bu ciltlerin bir kısmı Hz. Süleymân ekseninde söylenmiş söz olmanın dışında başta felsefe ve tabiat bilimleri olmak üzere eski Doğu ilimleriyle kültür ve mitolojisinin verildiği ansiklopedi hüviyetine de sahiptir. Bu seksen bir ciltlik külliyyatın ortaya çıkarılması Türk anlatı geleneğinde Hz. Süleymân'ın yerini tespit noktasında yararlı olacağı kesindir. Bazı ciltleri araştırmacılar tarafından çalışılan eserin tezimizde 41. cildi ele alınmıştır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Firdevsî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgiler içermektedir. İkinci bölüm *Süleymân-nâme-i Kebîr* 41. cildinin el yazmasının nüsha tavsifi, dil ve anlatım özellikleri ile muhteva ve teknik özelliklerini içermektedir. Üçüncü bölüm **Manisa Yazma Eser Kütüphanesi Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu 45 Ak Ze 226** numarada katalogda *Süleyman-name (41. Cilt)* adı ile kayıtlı olan nüshanın transkripsiyonlu olarak günümüz alfabesine aktarımına ayrılmıştır.

Her zaman olduğu gibi bu süreçte de beni yalnız bırakmayan, maddî ve manevî destekleriyle arkamda olan aileme ve yüksek lisans tez çalışmam boyunca yardımını gördüğüm danışmanım Doç. Dr. Kadriye Orak Külcü'ye teşekkür ederim.

Merve TOKSÖZ
İSPARTA, 2020

GİRİŞ

1. TÜRK EDEBİYATINDA SÜLEYMÂN-NÂMELER

Süleymân-nâmeler edebiyatımızda iki farklı muhtevaya sahiptir. Bunlardan biri Kanuni Sultan Süleymân'ın (ö.1566) Kefe valiliğinden başlayarak yaptığı savaşları, fetihleri konu edinen eserlerdir. Bu eserler *Selim-nâme* geleneğinin devamı şeklindedir.

İkinci tür muhtevaya sahip Süleymân-nâmeler ise Süleymân Peygamberi konu edinen eserlerdir. Hz. Süleymân'ın hayatı, kıssaları, mucizeleri etrafında oluşturulan bu eserlerin sayısı çok fazla değildir. Süleymân Peygamberi konu edinen Süleymân-nâmeler Kur'ân'da ve diğer kaynaklarda anlatılan kıssalar etrafında kurgulanmıştır.

1.1. Hz. Süleymân'ı Konu Alan Süleymân-nâmeler

1.1.1. Hâkî- Kıssa-i Süleymân

Süleymân Peygamber'in Kur'ân'da nakledilen bazı kıssalarını konu edinmektedir. Eserin Gâzi Paşa isminde bir devlet adamına ithaf edildiği belirtilmektedir. 39 varaklık bir mesnevidir. Beyit sayısı 800 olan eserde 8 beyitlik bir kaside bulunmaktadır.⁵

1.1.2. Kıssa-i Süleymân Peygamber Aleyhi's-selâm

30 varaktan oluşan eserin müellifi belli değildir. 1833-1834 yıllarında istinsah edilmiştir. Eserde Süleymân Peygamberin tahtı, yüzüğü, bu yüzük ile tüm mahlukatı emri altına alması, bir cinin bu yüzüğü çalarak tahta geçmesi, hayvanlarla konuşması, Belkıs ile olan maceraları anlatılmıştır. Tek yazma nüshası Arkeoloji Müzesi Ktp., Nr. 1505/2 arşiv numarasıyla kayıtlıdır.⁶

1.1.3. Menâkıb-ı Süleymân b. Dâvud

36 varaklık bir eserdir. Süleymân Peygamber ile ilgili rivayetler anlatılır. Süleymân Peygamberin cinlere, hayvanlara, insanlara hükmetmesi, kuşdilini bilmesi,

⁵ Kadir Alper, "Türk Edebiyatında Süleymân-nâmeler", *Turkish Studies International Periodical For The Languages and History of Turkish or Turkic*, 2014, Volume 9/7, s. 153.

⁶ Hüseyin Akkaya, Şemseddin Sivasi'nin Süleymânîyye'si, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1988, s. 43.

Hız. Süleymân ile karınca arasında geçen konuşma, Belkıs'ın hikâyesi, Mescid-i Aksa'nın cinler tarafından inşa edilmesi gibi konular anlatılır.⁷

1.1.4. Sirozlu Sâdî

Sirozlu Sâdî'nin Süleymân-nâme'si 3500 beyitlik bir mesnevidir. Eserin nüshası bilinmemektedir. Firdevsî Süleymân-nâme-i Kebîr'inde bu eserden bahseder.⁸

1.1.5. Şemseddin Sivasî (Süleymân-name/Süleymâniyye)

1684 beyitlik mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmış telif eser, sade bir dille kaleme alınmıştır. Süleymân Peygamber ile Sebe Melikesi Belkıs arasında geçen kıssa Kur'an'daki anlatım sırasına göre işlenir. Süleymân Peygamberin hikâyesi doğrudan Kur'an-ı Kerim'den alınmıştır. Türk Edebiyatında Süleymân Peygamber ile Sebe Melikesi Belkıs'ın hikâyesini ele alan ve günümüze ulaşan yegâne mesnevidir.⁹ Hüseyin Akkaya bu eserle ilgili yüksek lisans tezi yapmıştır.¹⁰

1.1.6. Uzun Firdevsî/ Süleymân-nâme-i Kebîr

Süleymân-nâme-i Kebîr tanıtılmıştır.

⁷ Akkaya, a.g.t., s. 42.

⁸ Akkaya, a.g.t., s. 52.

⁹ Akkaya, a.g.t., s. 27-30.

¹⁰ Hüseyin Akkaya, Şemseddin Sivasî'nin Süleymâniyye'si, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,1988.

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜELLİF VE ESERLERİ

1. FİRDEVSÎ'NİN HAYATI ve ESERLERİ

1.1. Hayatı

XV. yy. sonları ve XVI. yy. başlarında; Fatih Sultan Mehmed, II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim dönemlerinde yaşamıştır. Firdevsî'nin ismi, hayatı ve eserleri hakkında çok çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilerin bir kısmı hakkında görüş birliği sağlanamamıştır.

Yazarın hayatı ve eserleri hakkındaki bilgileri öncelikle kendi eserlerinden, daha sonra ise tezkirelerden öğreniyoruz. Yazar kaynaklarda 'Firdevsî-i Rûmî', 'Firdevsî-i Tavîl', 'Uzun Firdevsî', 'Firdevsî-i Osmanî', 'Türk Firdevsî' gibi isimlerle anılmaktadır. Asıl adının ne olduğu tartışmalı bir konudur. Asuman Akay¹¹ ve İbrahim Kutluk¹² Firdevsî'nin kendi eseri olan ve bugün İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Seminer Kitaplığı 164 numarayla kayıtlı olan Teşhis'ül-İnsan'ı referans göstererek asıl adının "Orhan bin Kenek" olduğunu belirtmiştir. Süleymânnâme'nin 81. cildinde adı "Orhan bin Genek" olarak geçmektedir.¹³

Firdevsî'nin kendi eserlerinden yola çıkılarak asıl adının Orhan bin Kenek veya Orhan bin Genek olabileceği görüşü ağır basmaktadır.

Yazarın doğum tarihi olarak H.857(1453)¹⁴ kabul edilmekle birlikte ölüm tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Firdevsî'nin hayatı Edincik, Bursa, Manisa, İstanbul ve Balıkesir'de geçmiştir.

1.2. Eserleri

Yaşadığı dönemin en üretken isimlerinden biri olarak bilinir. Kırka yakın eser yazdığı bilinmektedir. Eserlerinin içeriğini başta tarih olmak üzere; dinler tarihi,

¹¹ Asuman Akay, "Firdevsî Süleyman-nâme (44. Cilt), Metin ve Filler Üzerine Bir İnceleme", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1990, s. X.

¹² İbrahim Kutluk, *Kenek Oğlu Orhan ve Teşhis'ül İnsan*, Türk Dili Belleten, Seri III, Sayı 14-15, Ocak 1950, s.29.

¹³ Firdevsî-i Rûmî, *Süleymânnâme-i Kebîr*, Fatih Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum Nu. 317, C.81 s. 55a/6.

¹⁴ Orhan Fuat Köprülü, "Firdevsî, Uzun" *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 1996, c. 13, s.127.

peygamberler tarihi, İslam tarihi, Selçuklu tarihi, Osmanlı tarihi, edebiyat, felsefe, geometri, tıp, astronomi, tasavvuf, ahlak, mitoloji, astroloji, tılsım, savaş ve silahların tarihi, menâkıb-nâme, satranç oluşturmaktadır. Hadîs alanında kendi deyimi ile yetmiş aşkın eseri te'lif ve tercüme etmiştir.¹⁵

Eserlerinde Eski Anadolu Türkçesi özelliklerine barındırmakla birlikte eserlerini dönemine göre sade bir dille kaleme almıştır.

Firdevsî'nin tespit edilebilen eserleri şunlardır;

1.2.1. Süleymân-nâme

Firdevsî'nin en tanınmış eseridir. Üç padişahın saltanat yıllarını içerir (II. Mehmed, II.Bâyezid, I. Selim). II. Mehmed(1451-1481) döneminde Balıkesir'de yazılmaya başlanan eser, I. Selim(1512-1520) döneminde tamamlanmıştır.

Süleymân-nâme, Hz. Süleymân'ın efsaneleşmiş hayat hikâyesini anlatmakla birlikte felsefe, astroloji, tıp, geometri gibi konularda da bilgi veren ansiklopedik bir eserdir. Manzum ve mensur karışık olarak yazılmıştır.

Eserin cilt sayısı hakkında farklı bilgiler vardır. Günümüzde bilinen 81 cildi olmakla birlikte kaynaklarda 366 cildi olduğu bilgisi bulunmaktadır. Kâtip Çelebi *Keşfü'z-Zünûn* da bu eserin 330 cilt, Latifi 360 cilt, Hasan Çelebi 380 cilt ve Bursalı Mehmet Tahir ise 366 cilt olduğunu iddia etmişlerdir.¹⁶ Nihat Sami Banarlı ise her gün bir parçası okunsun diye bu eserin 366 cüz halinde yazıldığının anlaşıldığını söyler.¹⁷

Firdevsî *Münazara-i Seyf ü Kalem* adlı eserinde:

“Hicret-i nebevinün tokuz yüz sekizinci yılında vilâyet-i Kareside şehr-i Balıkesirde künc-i halvetde makâm-ı uzletde oturmışidüm. Üç yüz altmış altı mücellid Süleymânnâmenün iki yüz seksen yedinci cildin kaleme getirüp bitirmişidüm.”¹⁸

¹⁵ Bekir Biçer, “Firdevsi Rumi ve Tarihçiliği”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya, 2005, s. 2.

¹⁶ Köprülü, a.g.m., s. 128.

¹⁷ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi C.1*, İstanbul Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2011, s. 473.

¹⁸ Ahmet Tanyıldız, “Firdevsi-i Tâvil- Münazara-i Seyf ü Kalem(İnceleme-Metin-Sözlük)”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s. 78.

Çalışmaya konu olan kırk birinci ciltte Firdevsi, eserin üç yüz altmış altı cilt olduğunu söyler. “Bu üç yüz altmışaltı mücellid kitâbuñ kırk birinci cildin tamâm itmekligi müyesser kıldı.”(47a/13)

Süleymân-nâme’nin 81. cildinde ise:

“Bu 99 mücelled kitab-ı süleymânnâme’nin te’lifini bir âdil ve kâmil padişahın devam-ı devletinde 81. cildini tamamlamayı müyesser itti”¹⁹ ifadelerini kullanmıştır.

Yazar Süleymân-nâme’nin ilk ciltlerinde eserden 366 cilt olarak bahseder fakat gerek bunu yazmanın zorlu olacağından gerek de özet yolunu seçmesinden ötürü 81. ciltte eserin esma-i hüsnâ sayısınca 99. cilt olduğunu söylemektedir.

Firdevsî bu eserini Fatih Sultan Mehmed’in isteği üzerine yazmaya başlamıştır. Bu eseri yazabilmek için ciddi bir hazırlık süreci geçirmiştir. Süleymân-nâme’nin aslını öğrenmiş ve bulabildiği bütün Süleymân kıssalarını toplamıştır. Latifi’nin aktardığına göre kutsal kitaplardaki kıssaları, âlemde ne kadar hikâye varsa felsefe, astronomi dünyasındaki bütün bilgileri toplayarak bu bilgileri bir araya getirmiştir.²⁰

1.2.1.1. Yazmaları²¹

Eserin yurt içi (*Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları, Fatih Millet Kütüphanesi*) ve yurt dışındaki (*Gotha (Avusturya), Vaticano-Turco(Vatikan), Török(Macaristan)*) kütüphanelerinde nüshaları tespit edilmiştir.

Gotha: Nr. : 111, 208, 242 (1-2cilt)

Vaticano-Turco: Nr. : 28 (3-4-5cilt)

Bibl. Nationale: supl. 1293, **Uppsala:** Nr. 196, **Berlin:** Nr. : 470 (75 cilt)

¹⁹ Firdevsi-i Rumi, *Süleymanname*, C.81, vr. 25b.

²⁰ Latifi, *Tezkiretü’ş Şuara ve Tabsıratü’n- Nuzama* (haz. Rıdvan Canım), Ankara Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara, 2000, s. 261.

²¹ Bu bilgilere www.yazmalar.gov.tr adresinden ulaşılmıştır.

Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi: Török F. 2 (7-13 cilt), F. 1 (8-15 cilt), F. 3 (17-18 cilt), F. 4 (25-30 cilt), F. 5 (49-54cilt), F. 14 (57-59 cilt), F. 11 (6466 cilt), F. 12 (77 cilt), F. 13 (78-80 cilt)

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde: Nr H. 1525 (6-7, 8-9, 10-11-12-13 cilt), 1526 (14-20 cilt), 1527 (25-26, 27-28-29-30 cilt), 1528 (31-36 cilt), 1529 (37, 41, 42cilt), 1530-31 (43-46, 47, 48 cilt), 1532 (49-54 cilt), 1533 (55-60 cilt), 1534 (61-62, 63, 64-66 cilt), 1535 (67-71, 72, 73 cilt), 1536 (73, 74, 75, 76cilt), 1537 (77-80 cilt).

Manisa İl Halk Kütüphanesi: Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 216, 1797 (37, 3828, 3929, 40. 41. 42 cilt)

Süleymaniye Kütüphanesi: Hacı Mahmud Ef. Nr. : 4863 (2-4 cilt)

İstanbul Belediyesi Kütüphanesi: M. Cevdet B. 26 (31-32 cilt)

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi: TY. 9884 (33-36cilt)

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Edebiyatı Bölümü Kütüphanesi: Nr. : 4008 (71-73 cilt)

Millet Kütüphanesi: Ali Emiri Manzum Nr. : 317 (81cilt)

1.2.1.2. Süleymân-nâme Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Süleymân-nâme üzerine Türkiye üniversitelerinde 28 adet yüksek lisans ve doktora tezi yapıldığı tespit edilmiştir. Bunlardan 13'ü yüksek lisans tezi, 15'i doktora tezidir.²² Eser üzerinde en fazla Yeni Türk Dili sahasında tez yapıldığı tespit edilmiştir (16 adet).

Bilim dalları açısından bu tezlere bakıldığında yapılan 13 yüksek lisans tezinin 6'sı Yeni Türk Dili alanında 7'si Eski Türk Edebiyatı alanında olduğu görülmektedir.

Yapılan 15 doktora tezinin 10'u Yeni Türk Dili alanında 2'si Türk Halk Edebiyatı alanında 3'ü Eski Türk Edebiyatı sahasında yapılmıştır.

Yapılan bu akademik çalışmalardan 6-7. cilt ve 8-9. ciltlerin tek bir çalışma şeklinde yüksek lisans tezi olarak incelendiği görülmektedir. 14-15. cilt, 25-26. cilt, 34-

²² Bu bilgilere <https://tez.yok.gov.tr> adresinden ulaşılmıştır.

35. cilt, 43-44-45-46. ciltlerin de tek bir çalışma halinde doktora tezi olarak incelendiği görülmektedir. Ayrıca tek cilt(81.cilt) üzerinde birkaç kişinin varakları bölüşerek çalıştığı yüksek lisans tezleri(4 ayrı tez) de tespit edilmiştir.

Süleymân-nâme'nin 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 25, 26, 34, 35, 37, 38, 39, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 63, 67, 68, 70, 72, 74, 75, 76. ciltleri üzerinde çalışma yapılmıştır.

1.-5. ciltler, 12.-13. cilt, 16.-24. ciltler, 27.-33. ciltler, 36. cilt, 48.-62. ciltler, 64. cilt, 69. cilt, 71. cilt, 73. cilt, 77.-80. ciltler üzerine henüz bir çalışma yapılmadığı görülmüştür.

Süleyman-nâme üzerinde yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin listesi aşağıda verilmiştir.

Yusuf Babür, Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme-i Kebîr (6-7. Ciltler/ İnceleme-Transkripsiyonlu Metin), Erzincan Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzincan, 2013.

Murat Vanlı, Firdevsî-i Rûmî, Süleymân-nâme-i Kebîr (8.-9.ciltler), (İnceleme Metin), Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzincan, 2012.

Rabia Aksu, Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme-i Kebîr (10.cilt) İnceleme-Metin-Dizin, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum, 2016.

Serap Ekşioğlu, Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme Cilt 11(Dil İncelemesi- Metin-Dizin), Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum, 2018.

Mehmet Burak Çakın, Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme (14 - 15. ciltler) Metin-İnceleme, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 2018.

Gülnaz Genç, Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme, (25-26.cilt), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, 1995.

Hulusi Eren, Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme-i Kebîr (34-35. Ciltler) (İnceleme-Tenkitli metin-Dizin), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 2018.

- Adem Gök, *Firdevsî-i Rûmî, Süleymân-Nâme-i Kebîr* (37. cilt), İnceleme, Tenkitli Metin, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Isparta, 2019.
- Himmet Büke, *Firdevsî-i Rûmî, Süleymân-nâme* (38.cilt), Dil Özellikleri, Metin, Söz Dizini, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2015.
- Aytan Şan, *Firdevsî-i Rumî, Süleyman-Nâme-i Kebîr* (39. cilt) İnceleme-Transkripsiyonlu Metin, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Isparta, 2019.
- Nesibe Gürakar, *Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-Nâme-i Kebîr'i* (40. Cilt) İnceleme Metin, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Isparta, 2019.
- Mustafa Aksoy, *Uzun Firdevsi'nin Süleyman-name'sinde Destan Unsurları*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İzmir, 2000.
- Hamdi Güleç, *Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme'si- 42.cilt- Dasitan-ı Ceng-i Aheng-i Efrasiyab-ı Türk Üzerinde Bir Metin İncelemesi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1994.
- Halil İbrahim Usta, *Firdevsî-i Rûmî, Süleymân-nâme-i Kebîr*, (43-44-45-46.ciltler), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara, 1995.
- Asuman Akay, *Firdevsi Süleyman-name* (44.cilt) Metin ve Fiiller Üzerine Bir Deneme, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, 1990.
- Yasemin Abul, *Süleymân-nâme-i Kebir* (47.cilt) Metin Tenkidi ve İnceleme, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Manisa, 2004.
- İlhama Jafarova, *Firdevsî-i Rumî'nin Süleymân-Nâme-i Kebîr'i* (63.cilt) İnceleme-Metin-Dizin, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul, 2010.

- Süleyman Anıl Tombak, *Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme'sinin 67. cildi* (İnceleme-tenkitli metin), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2017.
- Halis Aydın, *Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme'sinin 68. cildi* (İnceleme-tenkitli metin), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2017.
- Ömer Semiz, *Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme'sinin 70. Cildi/ İnceleme- Tenkitli Metin*, Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Nevşehir, 2018.
- M. Ata Çatıkkaş, *Süleymân-nâme-i Kebîr*, 72. Cilt (Gramer, Sentaks, Lûgat, Metin), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1979.
- Mehmet Dursun Erdem, *Kitab-ı Kısname-i Süleyman Aleyhissalam Üzerine Söz Dizimi Çalışması* (Süleymanname 74. cilt), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Samsun, 2005.
- Esra Kirik, *Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâmesi 75. Cilt* (Giriş-İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin-Sözlük), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya, 2018.
- Yaşar Şimşek, *Firdevsi-i Rumi, Süleyman-name-i Kebir* (76. Cilt), Giriş, Ses Bilgisi, Tenkitli Metin, Sözlük, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Samsun, 2013.
- Sezer Özyaşamış Şakar, *Firdevsi-i Rumi'nin Süleymanname Yazmasının (81.cilt,28yk) Bilimsel Yayını ve Üzerinde Dil İncelemeleri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul, 2003.
- İlhama Jafarova, *Firdevsi-i Rumi'nin Süleymanname Yazmasının (81.cilt 54b - 82a, 28 yk.) Yayını ve Üzerinde Dil İncelemeleri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.

İbrahim Köz, Fidevsî-i Rûmî'nin Süleymânnâme Yazmasının (81. cilt 7a-54b yk.) Bilimsel Yayını ve Üzerinde Dil İncelemeleri, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul, 2004.

Zeynep Çelik, Firdevsi-i Rumi'nin Süleymanname Yazmasının (81. cilt) (82b-123b yk.) Bilimsel Yayını ve Üzerinde Dil İncelemeleri, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 2010.

1.2.2. Terceme-i Silahşornâme

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H. 625'te kayıtlı olan eser 77 varak ve 15 satırdır. Farsçadan çevrilmiş eser 16 bölüm halinde yazılmıştır. Silahların tarihçesi, silahların nasıl kullanılacağı ve savaşçı olan milletleri anlatmıştır. Eser Schlechta Wssehrd, Moriz Wickerhauser ve Bonelli tarafından incelenmiştir. Eserin ayrıca *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi, Muallim Cevdet Yazmaları Nr. 355*'te bir nüshası daha vardır. İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Or. 9682'deki nüshada eserin ismi Müsellâhnâme olarak kayıtlıdır.²³

1.2.3. Da'vet-nâme

M. Fuad Köprülü'ye göre bu eserin yazım tarihi 1481'dir.²⁴ Ancak Büyükkarcı Kutb-nâme'nin 1b varağındaki cümlelere dayanarak eserin 1487 tarihinde Balıkesir'de yazıldığını belirtir.²⁵

Eserin konusunu; astroloji, astronomi, büyü, tılsım, cin, melek ve peri varlıklar gibi oluşturmakla birlikte eser altı bölümden oluşmaktadır. Eserde; on iki burca, gezegenlere, takımyıldızlarına, meleklerle ve cinlere ait 141 adet minyatür de mevcuttur.²⁶

²³ Himmet Büke, Firdevsi-i Rumi Hayatı ve Eserleri Hakkında Yeni Bilgiler, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2015, Yıl:7, S. 13, s. 492.

²⁴ Köprülü, a.g.m., s. 128.

²⁵ Fatma Büyükkarcı, *Firdevsi-i Taviil and his Da'vet-name: İnceleme, Metin, Dizin, Tıpkıbasım ve Mikrofiş*, Harvard Üniversitesi Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü Yayınları, Cambridge, 1995, s. 9.

²⁶ Fatma Büyükkarcı, "Firdevsi-i Taviil'in Da'vet-name'sinde Ruhlar Alemi", *Büyülü Kitap P Sanat Kültür Antika Dergisi*, 2003, Büyü ve Sanat S:29, s. 44-45.

1.2.4. Hayat u Memat / Hayatnâme

Farsçadan Türkçeye tercüme edilmiş mensur bir eserdir. Eserin bir nüshası *Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Nr. 2333*'te müellifi “Orhan bin Kenek”, 95 varaktan oluşmaktadır. Bir başka nüsha ise *Beşiktaş Yahya Efendi Kütüphanesi*'nde ‘Firdevsî-i Osmanî’ adına ‘Hayatname’ adıyla kayıtlıdır.²⁷ Eser; tasavvuf, ahlâk, nefis gibi konulardan bahseder.

1.2.5. Münazara-i Seyf ü Kalem

Fatih Millet Kütüphanesi Nr. 576'da hayıtlıdır. 54 varak 13 satır halinde yazılmıştır. Eserle ilgili yüksek lisans tezi yapan Tanyıldız eserin telif tarihini 1502, istinsah tarihini ise 1503 olarak verir. Kılıç ve kalemin karşılaştırmasını yapan eser Balıkesir’de yazılmıştır. Firdevsî, bu eserinde kaleme aldığı başka eserlerin de ismini zikr eder. O eserlerin isimleri şunlardır: Hadîkatü’l-Hakâyık, Tecnîsât-ı Süleymân-ı Belkıs-nâme, Firâset-nâme, Satranç-nâme-i Kebîr, Tâli-i Mevlüd-i Kebîr, Müsellah-nâme ve Kutb-nâme’dir.²⁸ Ahmet Tanyıldız eserin transkripsiyonlu metnine de yaptığı yüksek lisans çalışmasında vermiştir. Eserle ilgili Halil İbrahim Usta da bir makale yayımlamıştır.²⁹

1.2.6. Firâset-nâme

Münazara-i Seyf ü Kalem’de belirtilen eserlerinden biridir. Eserin bilinen tek nüshası Milli Kütüphanededir. *Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 5151* arşiv numarasıyla kayıtlı olan eser 114 varak ve 11 satırdan oluşmaktadır.³⁰

1.2.7. Satranç-nâme-i Kebîr

Eserde satranç oynama şekilleri ve tarihi kişilerin satranç oyunları ile ilgili örneklerinden bahsedilir. Eserin *Berlin, Münih ve Nuruosmaniye Kütüphanelerinde* üç yadet yazması bulunur.³¹ Eser 8 bölümden oluşmaktadır.

²⁷ Himmet Büke, “Firdevsi-i Rumi, Süleymanname (38. cilt), Dil Özellikleri, Metin, Söz Dizini” Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Isparta, 2015, s. 23.

²⁸ Ahmet Tanyıldız, “Firdevsi-i Tavi, Münazara-i Seyf ü kalem (İnceleme- Metin- Sözlük)”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005.

²⁹ Halil İbrahim Usta, “Firdevsî-i Rûmî’nin Bir Münazarası”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 2009, 49 (1): 61-93.

³⁰ Büke, a.g.t., s. 27.

1.2.8. Kutb-nâme

İslâmî gelenekte kutub, asrın yenilikçisi olarak bilinen şeyhlerin en ulusuna denirdi. Allah'ın yeryüzüne hükmetmek üzere bütün yetenekleri verdiği kimseydi. Firdevsî-i Rûmî, hâmisî olan padişah II. Bayezit'i kutb'ul-aktâb olarak kabul etmiştir. Doğu geleneklerine uygun olarak da eserine Kutb-nâme adını koymuştur.³²

Eser, *İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 643* numarada kayıtlıdır. H. 909'da yazılmış ve aynı yıl Mehmed b. Resûl-i Sarâyî tarafından istinsah edilmiştir. Eser 2000 beyitlik bir mesnevidir.

Eser İbrahim Olgun ve İsmet Parmaksızoglu tarafından yayımlanmıştır.³³

1.2.9. Teşhisü'l-İnsân

Farsçadan Türkçeye tercüme edilen eser Ahmet Paşa'ya takdim edilmiştir. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Seminer Kitaplığında* kayıtlı bulunmaktadır. Eserle ilgili İbrahim Kutluk'un makalesi bulunmaktadır.³⁴

1.2.10. Hakayık-nâme / Hadikatü'l Hakayık, Hakikat-nâme, Tuhfetü'l Hadi

Eserin konusu tasavvuftur. Manzum mensur karışık olarak yazılan eser, soru cevap şeklinde kurulmuştur. Soruları soran Hızır 'Aleyhi's-selâm ve Fatih Sultan Mehmet'tir. Ayrıca Hz. Ali'nin Hz. Muhammed'e sorduğu, Hz. Davud'unsa Allah'a sorduğu bir sorunun açıklanması söz konusudur. Güllü Araç bu eserle ilgili yüksek lisans tezi çalışması yapmıştır.³⁵

1.2.11. Tercüme-i Câmeşûy-nâme

Nâsıru'd-dîn Tûsî tarafından dokuz bölüm olarak yazılmış eserin tercümesidir. Firdevsî-i Rûmî bu eserin bölümlerine bir bölümde kendisi ekleyerek eserini kaleme getirmiştir. Bu eser *Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2730* numarada kayıtlıdır.

³¹ Yusuf Babür, "Firdevsi-i Rumi Süleyman-name-i Kebir (6-7. Ciltler İnceleme- Traskripsiyonlu Metin)", Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013, s.7.

³² Biçer, a.g.t., s.61-62.

³³ İbrahim Olgun, İsmail Parmaksızoglu, *Firdevsî-i Rûmî Kutb-nâme*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1980.

³⁴ İbrahim Kutluk, "*Kenek Oğlu Orhan ve Teşhisü'l İnsan*", Türk Dili, Seri III, Ankara 1950, s.29-33.

³⁵ Güllü Araç, "Uzun Firdevsi ve Hakayıknamesi (İnceleme, Metin, Sözlük)", Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010, s. 19.

Firdevsî, Tercüme-i Câmeşûy-nâme'nin sebep-i telifinde Süleymân-nâme-i Kebîr'in 78. cildini bitirmişken elbisesinde bir leke olması üzerine bu eseri Türkçeye çevirdiğini belirtir.³⁶ Eser üzerinde Sezer Özyaşamış Şakar'ın bir çalışması vardır.³⁷

1.2.12. Tâlî-i Mevlûd-i Kebîr

Münazara-i Seyf ü Kalem eserinde adı geçen eserlerinden birisidir. *Millî Kütüphane, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3204'te, 1386 DVD* numarasıyla kayıtlı olan bir nüshası bulunmaktadır.³⁸

1.2.13. Kitabü'l Mevâiz

Eserin tek nüshasının *İstanbul Büyükşehir Belediye Kütüphanesi Muallim Cevdet Bölümü 297.9* numarada kayıtlı olduğu söylene de³⁹ belirtilen kütüphanede bu numarayla bu eser bulunamamıştır.

1.2.14. Tercüme-i Hadîs-i Erbaîn

Millet Yazma Eser Kütüphanesi 297.3 arşiv ve AEfrs6 demirbaş numarasında kayıtlı 5 varak bir eserdir. Bûke tarafından eserin bir nüshası daha tespit edilmiştir. Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi, 34 Atf 2846/9 arşiv numarasıyla kayıtlı 226-227 yaprak olan bir nüshası daha tespit edilmiştir.⁴⁰ Farsça olarak yazılan eser kısa, kırk hadisten oluşmaktadır.

1.2.15. Tecnisât-ı Süleymân u Belkıs-nâme

Münâzâra-i Seyf ü Kalem adlı eserin içinde adı geçen eserlerden bir tanesidir. Eser bugüne kadar yapılmış çalışmalarda; Tecnisat - ı Süleyman veya Süleymânnâme vü Belkısname olarak iki ayrı eser veya Tecnisat ve Belkısname olarak ayrı eserler olarak adlandırılmıştır.

1.2.16. Kur'an-ı Kerim'den Tefe'üle Dair Bir Risâle (Fal-ı Kur'an)

Eserin tek nüshası *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Yazma Eserler Birimi 297.7 yer ve NEKTY00816* arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Tasavvuf,

³⁶ Firdevsî, *Terceme-i Câmeşûy-nâme*, Manisa İl Halk Kütüphanesi, no: 2730, vr.18b.

³⁷ Sezer Özyaşamış Şakar, *Terceme-i Câmeşûy-nâme*, Simurg Yayınları, İstanbul 2009.

³⁸ Bûke, a.g.t., s.29.

³⁹ Biçer, a.g.t., s.74.

⁴⁰ Bûke, a.g.t., s.32.

falcılık, rüya yorumu gibi konulardan bahseden eser 89 varak şeklinde kaleme alınmıştır.

1.2.17. Velâyetnâme (Menakıb-ı Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli)

Firdevsî'ye ait olup olmadığı tartışmalı olan eser Nevşehir Hacıbektaş İlçe Kütüphanesi 200 numarada kayıtlıdır. Hacı Bektâş-ı Velî'nin hayatı hakkında tarihî ve efsanevi bilgiler veren manzum bir eserdir.

1.2.18. Pend-nâme-i Eflâtûn

Eserin tek nüshası İstanbul Arkeoloji Müzesi, 164 numarada kayıtlı olup 105 varaktır. Eserin Firdevsî'ye ait olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Bursalı Mehmet Tahir⁴¹ tarafından sağlık hakkında küçük bir risale olduğu belirtilmiştir.

1.2.19. Gülistan Tercümesi

Bursalı Mehmet Tahir İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'ndeki bir Gülistan nüshasında 'İlyas ibn - i Hızır el - mütehallas bi'l – Firdevsî' adının bulunmasından dolayı eserin Firdevsî'ye ait olduğunu iddia etmiştir.⁴²

1.2.20. Süleymânnâme Muhtasarı

Eserin iki nüshası bilinmektedir. Biri İstanbul *Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu 34 Ae Tarih 316* arşiv numarasıyla kayıtlıdır, diğeri ise İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 297.91 yer ve NEKTY00715 barkod numarasıyla kayıtlıdır.

⁴¹ Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri CII*, (haz. Fikri Yavuz, İsmail Özen), Meral Yayınevi, İstanbul, 1972, s. 105.

⁴² Tahir, a.g.e., s. 105.

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1. SÜLEYMÂN-NÂME’NİN (Cilt 41.) ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

1.1. Nüsha ve Şekil Özellikleri

1.1.1. Nüsha Tavsifi

Süleymân-nâme-i Kebîr üzerine yaptığımız çalışmada eserin iki nüshası olduğu tespit edilmiştir. Bu nüshalardan ilki Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kitaplığı H. 1529 arşiv numarasıyla kayıtlı nüshadır. İkinci nüsha ise Manisa Yazma Eser Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu 45 Ak Ze 226 arşiv numarasıyla kayıtlı nüshadır. Bu çalışmada Manisa nüshasını esas alınmıştır. Manisa nüshasında 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır.

Manisa nüshası;

Baş:

İy hudâvend-i cihân sultanı ‘âlem-i lâyezâl

Viy cenâbı Kibriyâ ki yokdurur kıt‘â zevâl

Son:

Bu Süleymân-nâmesi yâd oldığınca tâ haşr

Heft ekâlîm içre mâlik Yıldırım sultân ola

Âmîn

Varak sayısı: 766 yk.

Ebadı: 368×265, 245×170 mm

Satır Sayısı: 21

Yazı Türü: Nesih

Kağıt Türü: Suyolu filigranlı

Cilt: Salbek şemseli, mıkbeli, sol deffesi oldukça yıpranmış, bordo meşin cilt.

1.1.2. Metnin Özeti

Feylesof-ı Hakim Süleyman Peygamber'in yanına yürüyerek geldi ve bir dağ üzerine çıktılar. Süleyman'ın ordusunu gördüler. Bir çölün ortasında Süleyman'ın ordusu bir mahşer yerini andırır şekilde kurulmuş. Süleyman Peygamber'in azametli divanını görkemli tahtını görünce hayran kalmışlar. Süleyman Feylesof'u makamında selamladı. Süleyman Feylesof'un getirdiği macunun ne olduğunu sorunca Feylesof onun çok kuvvetli bir panzehir olduğunu söyledi. **Asaf Bin Berhiya** Süleyman'a şöyle söyler bir gün **Davud Peygamber** zamanında savaşa giderken taşın altında bitmiş bir halka gördüm. Gece gündüzden fazladır kim gece feryad ederse gündüz sakinleşir. İki kişiyi akrep soksa bunlardan biri kurtulur biri ölür. Akrep sokanı nar ağacıyla dövseler helak olur. Feylesof-ı Hakim getirdiği panzehirin tiryak-ı ekber olduğunu söyler. Panzehiri test etmek için iki kişi getirdiler birisi çatladı birisi tulum gibi şişip çatlamadan panzehirden bir parça alıp kurtuldu. Süleyman Peygamber bunu görünce Feylesof-ı Hakim'e övgüler düzdü. Bu övgülere sinirlenen **Lokman** bir oyun oynadı ve bir adamı yılan sokmuş diye Süleyman Peygamber'e getirdiler o panzehirden içirin dediler panzehir adama tesir etmedi adam öldü. Panzehirin işe yaramadığını gören Lokman mutlu oldu.

Gökyüzünde insanları korkutan kara bulut gibi bir şey görüldü insanlar şaşarak baktılar ki kanatlarını açıp gelerek bir adamı kucağına alıp gitti. İnsanlar şaşarak bu olaya hayran oldular ve bu gelen şeyin ne olduğunu anlamaya çalıştılar.

Erdevân askerleri Süleyman'ın savaşına hazır olsunlar ve göreve çağrılacakları günü beklesinler.

Batı tarafından bir kara bulut koptu ve bir adam bir ayağında bir at getirdi ve yeryüzüne indirdi ve adamı atın üzerine koydu adam ile atı Süleyman'ın huzuruna getirdi. Süleyman'a yaklaşıncı attan indirdi **Ruh kuşu** Süleyman'a kendi dilince selam verdi. Askerlerin dağıtıldığını gördüğünü Süleyman'a söylediler. Süleyman'ın emriyle

bir meydanda Ruh kuşu leşkeri yemeye başlayınca herkes şaşırarak hayran oldu. O adamı Süleyman Peygamber'in huzuruna getirdiler adamın korkudan benzi saramış bir haldeydi. Adama bir macun yedirdiler adam kendine geldi. Adama nereli olduğunu kim olduğunu sordular, adam Beni Asaf mülkünün emir başı olduğunu söyledi.

Süleyman Aleyhisselam da Ruh kuşunun askeri yediğine şaşırıp kaldı.

Cümle hayvanat yaratıldı ve her birine bir ömür biçildi hiçbirisi ölümsüz değildir. Herkese kısmet verdi ve ihtiyaçlarını karşılayacak gıdalar yaratıldı. Hiçbirine lanet verilmedi zarar getirilmedi. Lokman-ı Hakim hayvanatın leş yediğini söyledi.

Süleyman Beni Asfer askerinin tamamını kendisine tabi kıldı. Süleyman savaşa kalktı, yeryüzü askerle gökyüzü ise kuşlarla doldu. Kuşların başını **Simurg** çekiyordu. İnsanlar onun heybetine ve güzelliğine hayran kalırlardı. **Simurg, Kaknus**'a Süleyman'ın acayip bir hali olduğunu söyledi. Süleyman Peygamber eğer duasını ederse Allah ona dünyevi ve uhrevi istediğini verir. Süleyman Peygamber Karacahisar'a gelip orduyu kondurdular. Kuşlar da Simurg ile birlikte gökyüzünden indiler ve Süleyman Peygamber'in tahtının üzerine kondular. Simurg, Kaknus, Ruh kuşu, **Tavus** ve cümlesi yeryüzünde karar kılıp **Süleyman** tahtının üzerinde karar kıldılar.

Süleyman Peygamber ordusuyla gelip büyük divanını kurdu. Kaknus, Ruh kuşu Süleyman tahtının üzerine gelip kanat açtılar. Bütün halkta Süleyman'ın devletinin devam etmesine dua ettiler. Amalika şehrini fethedince oranın halkını İslam'a davet ettiler. Ateşperestlikten uzaklaşıp Peygamber şeriatine girdiler ve her biri Müslüman oldular. Süleyman Peygamber'in emri üzerine oradakilere hasır giydirdiler.

Süleyman Peygamber, Lokman ve diğer bütün pehlivanlar atlarına binip viran şehri görmeye gittiler. Kuşlar Süleyman Peygamber'in mübarek vücudu havadan etkilenmesin diye üzerine gölge olurlardı. Amalık şehrine ulaşınca ne kadar vira olduğunu gördüler. Sahibi olamayan harabe olmuş saraylar, köşkler gördüler. Bir saraya girdiler sarayın duvarlarına bir kadın ve erkek resminin işlenmiş olduğunu gördüler. Gece gündüz o şehri imar ettiler ve şehrin ortasına minare yaptırdılar.

Eflatun, İskender-i Kübra'ya **Kaydafa**'yi alt edip İstanbul'u inşa etmesini söyler. İskender bir gün uyurken rüyasında ona **Hızır** tarafından yapacağı kalenin

sınırları seyr aleminde gösterildi. Uyanınca İskender atına atladı ve **Konstantin**'e ben nereye gidersem sende arkamdan saman dökerek o yerlere iz bırakacaksın dedi. İskender-i Kübra, önünde Hızır arkasında da Konstantin ile birlikte yürüdü. Sonra ustalar geldiler ve kaleyi yapmaya başladılar. Her burca bir ağaç diktiler, her ağaca bir çan astılar. İskender o zaman vefat etti. İskender ölünce hazinesi İstanbul'da kaldı bunu duyan Kaydafa'nın meliki **Ankuriye** beyleriyle toplandı. Ve İstanbul'a bir casusu gönderdi. Ankuriye ordusunu toplayıp Gelibolu üzerinden İstanbul'a geldi. Kaleyi feth edip yağmaladılar. Konstantin şahı da helak ettiler. Baştan ayağa her yer ölülerle doldu. İskender şahın tabutunun başına geldiler, cesedini yakıp küllerini savurdular.

Konstantin'in bir oğlu vardı o zaman İskenderiye şehrinde şehrinde idi, İskender'i yakıp küllerini savurduklarını duyunca atasını yapılanlara dayanamadı ve derviş kılığına girip Antalya'ya çıktı. Ankuriye denize setler yaptırmakla uğraşırken geldi. Şaha bir gül sunmak için yanına girdi ve orada Ankuriye'yi öldürdü.

Süleyman kuşların şahı Simurg'a **Tedric** kuşunu ona bulup getirmesini söyledi. Tedric kuşu Süleyman Peygamber'in kendisini çağırdığını duyunca çok mutlu oldu. Kuş Süleyman Peygamber'in huzuruna geldi. Süleyman, Tedric'e halin nedir diye sordu. Tedric de gül bahçelerinde Allah'a tesbih ederiz dedi.

Tahun Peri adında çok zaman geçirmiş bir cin vardı. **Malinhan**'a bu çevrede siyah bir gül var o gülü kim koklarsa akli başından gider, doktorlar bile ona fayda edemez. O siyah gülü kaynatıp suyunu **Kahir**'in uyurken burnuna tuarsak eğer akli yerinden gider ve onu bu sayede **Perihan**'a götürebiliriz. Yoksa diğer türlü cadıların elinde helak olacağız. Ölmektense hile yaparak Perihan'a iletmek iyidir. **Kapus** peri siyah gülü götürdü, Kahir'e koklattı. Kahir koklayınca kendinden geçti, bir peri kılıcını bir peri güzünü bir peri de Kahir'i aldı ve götürdüler. Kahir'i baygın götürmemek için bir yere indiler ve siyah ağacın kökünden kaynatıp Kahir'in burnuna tuttular, Kahir öksürerek gözlerini açtı. Kahir gözlerini açınca gördüğü yeri tanıyamadı ve perilerin yanından kaçtı. Dedesi Kahir kaybolalı geçen 16 yılda onu unutmamak için tarihidi tahtına yazdırdı. Kahir perilerin onu dedesine getirdiğini anladı. **Cemhun** Kahir'in yanına geldi, Kahir'in elini öptü, Kahir'de onu tanıdı hemen dedesinin nasıl olduğunu sordu. Perihan'a Kahir'in geldiğini haber verdiler. Perihan bir tarafında periler bir tarafında devlerle birlikte Kahir'i görmek için atlarıyla birlikte yürümeye başladılar.

Perihan Kahir'i görünce gözlerimin nuru seni ölmeden gördüm, seni gösteren Allah'tan ümit ederim ki **Sam-ı Süvar**'ı da göstereyim.

Meleğe öbür alemde ne gördün diye sorulunca cehennemden acayip bir yer görmedim dedi. Allah cehennemi yarattı onun karşısında bir levhada Hak Teala'nın on yedi ismi yazılıdır. On yedi isim denilmezse cehennemden ateş gelip sıçrar. Cehennemden aşağıya bir dağ vardır o dağdan da aşağıda yetmiş bin ateşten deniz vardır her denizin yolu yetmiş bin yıllık yoldur dedi. Cehennemde bir dere vardır o derede bir ejderha vardır ve Allah'ı tesbih eder.

Efrasiyab-ı Türk Süleyman'ın ordusunun, Beni İsrail meliklerinin kendisiyle savaşmaya geldiğini gördü. **Gayyur** cadı Süleyman'ın ordusunun geldiğini duyunca kırk şakirdinin eline kırk şişe verdi. Her birinin içi sihirle okunmuş kum doluydu. Süleyman'ın ordusunun kırk yerden önlerine attılar. Kumlar büyük bir dağ oldu. Efrasiyab askeri dağın bir tarafında Süleyman'ın askeri dağın bir tarafında kaldı. Efrasiyab-ı Türk ordusu düşmana mağlup olmamak için türlü türlü hazırlık yaptılar.

Süleyman'ın ordusu **Sadık Peygamber** ile o dağın önüne geldiler ki o dağın ucunun feleğe ulaşmış olduğunu gördüler. Bu dağa ne insan ne de at çıkabilir dediler. Bu dağı görünce şaşırdılar ve cadının sihrine hayran olup kaldılar. Sadık Peygamber dua etti. Allahım bu dağa senden çare gelir bu sihi iptal et. İskender'in seddi gibi ortamızda duran dağ ortadan kalsın ve Süleyman'ın ordusu düşmandan intikamını alsın. Sadık Peygamber Tevrat'tan bir ayet okudu, Allah'a tekbir getirdi, geçmiş Peygamberler ruhuna dua etti, ahir zaman Peygamberine salavat getirip Allah'ın izniyle attığı okla o sihirli dağı bozdu. Gayyur cadı Süleyman ordusunun sihi bozduğunu görünce çok sinirlendi. Süleyman'ın ordusuyla Efrasiyab'ın ordusunu olduğu yerde sihirle bir daire çizip Efrasiyab askerini daireye aldı. Gayyur cadı kırk dört şakirdine kırk dört tas dolusu sihirli bulanık su verdi. Gayyur cadı şakirdlerine sihirli kıllar verdi. Efrasiyab ordusu Karadeniz'i çevrelemiş, Süleyman'ın ordusu onları görünce şaşırmışlar. Sadık Peygamber askerlerine düşman nereden geçit bulduysa bizde oradan geçeceğiz demiş. Düşman sihirle oluşturdukları denizin kırk dört yerinde Süleyman tahtı kurmuş ve her birinde oturanlar Efrasiyab-ı Türk'e benzeyen insanlar olduğunu görünce çok şaşırdılar. Sadık Peygamber askerlerine onların Gayyur cadının sihi olduğunu söyledi.

Bu üç yüz altmış altı mücellid kitabın kırk birinci cildin tamamlamaya müyesser kıldı. Ta kıyamete dek **Yıldırım Han** devleti daim ola.

1.1.3. Dil ve İmlâ Özellikleri

Süleymân-nâme üzerine yapılan çalışmalarda vurgulanan ortak nokta; eserin dönemin dil özelliklerini başarılı bir şekilde yansıttığıdır. Firdevsî eserini hikemi bir tarzda yazmıştır ve sanat kaygısından ziyade düşünceyi ön plana çıkarmıştır.

İncelediğimiz metin dönemin koşullarına göre oldukça sade bir şekilde kaleme alınmıştır. Eserin dini tasavvufî bir havada yazılmasının dilinin sade olmasına büyük katkısı vardır. Eserin yazıldığı dönemde dini tasavvufî eserlerde sade bir dil kullanılmıştır.

Manzum mensur karışık olarak yazılan eserde nesir kısımları daha sade bir dile sahipken nazım kısımları daha süslüdür. Buna mukabil nazım kısımlarında vezin ve anlam eksiklikleri görülmektedir. Bundan dolayı yazarın nesirde daha başarılı olduğu anlaşılmaktadır.

İncelediğimiz 41. ciltte de diğer ciltlerde olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesi özellikleri görülmektedir.

Eserde “nite, nitekim, pes” gibi edatlar sıklıkla kullanılmaktadır.

Tag yücesinden Süleymân-ı leşkerin gördi nite bir ulu şahrânıñ vasaatında bir ‘aôim-i leşker konup hime ve harkahlar kurulmuş. (4a/5)

Pes cemi’si yitmiş biñ melekut-ı muğarrabinle biribirinüñ hâline muṭṭali ‘olmayup ‘âciz kaldılar. (35b/19)

Zehriñ olur her nitekim irişe zaḥm helak ider. (5b/10)

Eserde ikilemeler kullanılarak üslupta çeşitlilik yaratılmaya çalışılmıştır.

dürlü dürlü nüktelü haberler düzdiler tî idüp miskin hatim urup Süleymân şâh kâşidine dürdiler(10b/7)

Eski Anadolu Türkçesi özelliği olarak eserde yardımcı fiiller sıkça kullanılmıştır.

Nice kaşidem olmuş idi âşikâr

‘Ömrüm efzun olsa niceyim pâyidâr (16b/10)

Eski Anadolu Türkçesinde görülen “işbu, şol” gibi zamirlere sıklıkla rastlanmaktadır.

*Süleymân her neye eâder iderse itdügi bilinmez kim ideler işbu yire irişmiştir
(5a/9)*

*ammâ şol (18) seyr ü seferde ki İskender-i Kübrânuñ niyyeti ğazâ olmasa
(26a/17)*

Eski Anadolu Türkçesinde birinci çokluk şahıs eki olan “vuz-vüz” ekine bu eserde de rastlanmaktadır.

*Pes gerekdür ki ol verd-i siyâhı bulavuz Kâhirün yaturken burnına tutavuz
(32b/6)*

Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman eki olarak kullanılan “ısar-iser” ekine bu eserde de rastlanmaktadır.

Diñle imdi bu işâret nolisar

Vir şalâvat şerh itdin yâr-ı cân (16a/12)

Eserde emir 2. tekil şahıs eki (gıl, gil) sıklıkla kullanılmaktadır.

Yâ Kaytûs Süleymân dirse ol zehir nûş eylegil havf itmegil didi (6b/9)

Eserin nazım bölümlerinde nesir bölümlere oranla daha ağır bir dil kullanılmıştır. Özellikle giriş bölümünde ve meclis başlarındaki nazım bölümlerinde Arapça- Farsça ibarelerin çokluğu dikkat çekmektedir.

*Der beyân-ı cidâl kerdin Loğmân hâkîm ü feylesof-ı hâkîm der ‘ilm-i hikmet
(6a/2)*

Dâsitân-ı Süleymân ve Ender Şıfat Nâr-ı Hâcîm ve ‘Azâb-ı Elîm(38a/16)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

1. METNİN HAZIRLANIMASINDA TAKİP EDİLEN YÖNTEM

Metin, ilmî eserlerde kullanılan transkripsiyon alfabesinden istifade edilerek hazırlanmıştır. Metnin çeviriyazıya aktarılırken takip edilen yöntemleri maddeler hâlinde şöyle veriyoruz:

1. Arap alfabesinde bulunduğu hâlde yeni Türk alfabesinden yer almayan işaretler ve harfler şöyle gösterilmiştir.

اء	K'	ط	Ṭ ṭ
ث	Ŝ ŝ	ظ	© ®
خ	X x	ع	<
ح	W w	غ	Ğ ğ
ذ	Ž ž	ق	Q q
ص	ı ç	ك	Ñ ñ
ض	Ø ø Ž ž		

Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri gösterilmiştir.

آ	Â â
و	Û û
ى	Î î

2. Manisa Yazma Eser Kütüphanesi Akhisar Zeynelzede Koleksiyonu'nda 45 Ak Ze 226 numarada kayıtlı bulunan ve 44 varaktan oluşan yazma nüsha transkribe edilmiştir.

3. 44 varak ve 21 satırdan oluşan eser transkribe edilirken varak numaraları sayfa başından itibaren **1a - 1b...** şeklinde, satır numaraları ise satır başından itibaren **(1) – (2)** şeklinde düzenlenmiştir.
4. Ayet, hadis ve bazı Arapça - Farsça ifadeler transkripsiyon alfabesiyle yazılmıştır.
5. İmla veya hareke bozuklukları var ise dipnotta belirtilmiştir.
6. Metinde geçen kırmızı mürekkeple yazılmış olan kısımlar koyu punto ile gösterilmiştir.
7. Tarihî metinlerde “kapalı e” (é) sesi barındırdığı düşünülen kelimelerin metnimizdeki görünümünde “-i” sesi ağırlıklıdır. Bu tür kelimeler, çeviriyazıya aktarılırken “-i” ünlüsü (ع) gösterilerek yazıldığı için görüldüğü gibi yazılması yoluna gidilmiştir.
8. Ettirgenlik eki “-dur/-dür”deki ünlü genellikle düzlük-yuvarlaklık uyumuna uygun olarak transkribe edilmiştir.
9. Metin neşrimizde Türkçede eklerde tonluluk-tonsuzluk benzeşmesinde harf esas alınarak görüldüğü gibi çeviriyazıya aktarılma yoluna gidilmiştir.
10. Okunmayan, okunuşundan emin olunamayan veya anlaşılamayan kelime ve ibareler soru işareti ile (?) gösterilme yoluna gidilmiştir.
11. Metnin okunması sırasında Eski Anadolu Türkçesi imlası gözetilmiştir.

2. METİN

3a

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

- (1) İy hudâvend-i cihân sulţanı 'âlem-i lâyezâl
Viy cenâbı Kibriyâ ki yokdurur kaç'â zevâl
- (2) Pâk-ı zâtıñ vaşfına irmez muķâdir kıyâs
Hâzreti 'izzüne lâyıķ yokdurur şerh-i meķâl
- (3) Hâyy-ı kayyûmu ezelsin lâyemût lâyenâm
Mâlik-i melik ebedisin mülküñe yok intikâl
- (4) Pâdişâhla vezîr girdigârı bi-naẓîr
Kâdir ü hallâķ-ı 'âlem bi-şebine bi-mişâl
- (5) Der kimi ķadr-i celâliñ bâr-gâhı bi-ḥelal
'Adl-i lütfuñ birle 'unşur-ı zıd buldı i'tidâl
- (6) Hük-m-i ezelden tâ ki itdüñ tâ ebed oldı Mervân
Emriñe yokdur muḥâlif çün diyü ide ķıl u ķâl

- (7) Zât-ı pâkiñ seyrine irmez fehim-i zihn ‘aql
‘İzzetüñ vaşfına hergiz teymedi fikr-i hayâl
- (8) Yok hıramî zülcelaliñ saçına hiç tire şeb
Vir kemâl-i lütfiñi zühhâde itmek itikâl
- (9) Şad hezârân sî guşış itse ‘aql dūr-bîn
Günehini bilmek kemâli birle dūr haķañ maḥal
- (10) Aḥmed-i Maḥmûd u Kâsım ol Dükevniñ mâliki
Kâb kûyn içre haķķa bir ilde elḥaķ ḥûş vişâl
- (11) Hâlîķ-ı a‘zam ḥalkıñña ta‘zîm idüpdür gün ‘azîm
Ḥalkuñña lâyıķ medḥ demek ḥalâyıķdır maḥâl
- (12) Yidi ḥalkadır felekler sen güher yidi dâne çün
İy bedelsiz nola kim ol yetimi zilâl
- (13) Çerh-i nâsı ‘ider ise nerdübân bu ‘azîl gül
İrmeyüp mimbere çekeñ bir payına ķale kelâl

(14) Hâk kim asımañ oldu didi yidi yirde mim hâ

Ahmed-i ahd fark mim elif işârete hâ u dâl

(15) Çâr-ı yârın kavlidir gün şerağı dini ‘âlemiñ

Zevâl-i celâliñ dergehinde buldılar ‘izzi helâl

(16) Şad hezâr olsun taḥiyyatıña evladıña

Malımu aşlu ‘İleyhim lâ velid anlar ḥayrân

(17) Âl-i ‘Osmân İldırım hân ğazî şâhib-kırân

Küfidâr alî-cemâl kıldı dersḥâne idüp katâl

(18) Merîḥ alup rezmeki tutundı çerḥine seyr

Zühre alup bizimki cengine virdi kuşımâl

(19) Tîğ-ı Kahir ki çıksa kından kında kabz barksuz

Lütf mihrin görse velikin akıdır kuşer mezlâk

(20) Tâc-ı devlet bâ şikirde zî sa‘âdet zî şeref

Mihri memleket destgirde zî hilâfet zî nevâl

(21) Her gice bu ebnûsî şanduka girdikçe meh

Her mühresin kafasından kâveci şems mürğ-i bâl

(22) Tır-ı beķâ tırdıkça ‘âlem-i pâidâr ol tâ ĥaır
Her ĥatırdan ĥâfızañ alsun tebârek Ĥaķ te‘âlî

(23) Ĥâsidiñ mikraatını ecel-i ‘umretini giysün ceven şem‘i

3b

Müfidiñ yüzi ķörsin zâgveş yâ ĥunımâl

(24) Ĥazretiñ meddaĥ olalıdan nazmını Firdevsiniñ
Yazup öpüp raķamın beşde tutar şâhib-i kemâl

(25) Nazm-ı dil-âvizüm oldu gerçi dürri şehvâr
Yok şadefçe ķadrim ammâ almışam pâ-y-ı mâl

(26) Ĥâk-ı pâkim ģam deĝil kim ĥâke yeksân olmadın
Bu Süleymân-nâmenüñ taşnıfine itdim iştiĝâl

(27) Müstemi‘den umarum kim okıyıcak bu kitâp
Fâtihile yâd idicek ‘azu ola itdi kim vebâl

(28) Ĥaķ te‘âlî rahmet itsün kim eydür ĥayr u du‘â
Ĥaķ aña devire inşâf ide ‘illet ķıl u ķâl

(29) İy Süleymân kışşasından eyleyen halk ictimâ‘

Vir Salâvat Ahmede ki Hükemâya vüz infi‘âl

Süleymân-nâmenüñ yüz seksen altıncı meclisiniñ zikrinde durur

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

(6) İy emîr-i yâr-ı cân şâhib kemân

Dile imdi söyleyem emlah-ı maqâl

Şeh Süleymân kışşasın idem beyân

(7) Gûş idicek şâd kıla dasıtân

Bir nebiyyanıñ kışşasın ben şerh idem

Râsatın idüp kızbin anun tarh idem

(8) Sanma budur kışşa-ı Hamza u ‘Ömer

Maqla‘ı kız beyâna ola Zeyd ü ‘Ömer

Söz diyicek ‘âlem içre bir faşih

(9) Bes gerekli râsat ola gâyet şarih

Kızb sözle Eflâtûn olmaz farah

Söz gerekli râsat ola gâyet Âşah

(10) Râsatı dise müdâmı ehl-i hâl

İde âhend iki her şâhib-i kemâl

Râsat sözi söyle dâim derfişân

(11) ‘Âlem içre tâ kıyâsın sen nişân

Ƨoğrı sözile ehl-i diller anlar

Kızb diye yoksa sâki söz gelür

(12) Söz ki emlah ola gâyet ki şâhih

Nite âhend itmeye aña faşih

Ger dilerseñ olmaz şâhib-i kemâl

(13) Söyle gel Firdevsî gibi hûş maqâl

Söz-i güherdir kimse bilmez güheri

Lîk görse fark ider her cevheri

(14) Buriyâ bâf anlaya mı hiç durur

Lîk-i şarrâf anlar ve nedir güher

Söz-i güher sözüme tut gûşivâr

(15) Gûş ki söz derin eyle gûşivâr

Söz şahibin itdikse sende fark

Vir şalâvat rahmet ide tâ ki Hâk

(16) **Dâsitân-ı Süleymân ve Feylesof-ı Hâkîm** Loqmân ibn-i ‘âd ol tabîb üstâd kavlince nâ kılan muhtar (17) ve Eflâtûn-i yûnânî naklınce bu kitâb-ı Süleymân-nâme-i kebîrün otuz sekizinci mücellid kitâbda (18) ve yüz seksen altıncı meclis bâbında müştensif-i haķir ve mü’ellif-i fakir dilinden ol (19) vecihle şahîh hikâyet sözlerin magzinden ol. Tarîk üzre (20) rivâyet kılup iderler ki nite otuz yedinci cildde ki bizim kıssamız ol mücellidde kılmışdı ki (21) feylesof-ı hâkîm bâd-pâyile buluşup görüşüp peyk-i Süleymân idüğün bilüp ‘izzet

4a

(1) Kılub dönüp Süleymândan yana gelüp gitdiler Süleymân muhabbetine biri birine muhabbet itdiler hâkîm şeb. (2) Reng-i kâtire binüb bâd-ı pâyi okunca yayan yürüyüb ‘azm-i Süleymân idüp gidüb gelüp bir kuhistân (3) üzerine çıkdılar ki Süleymân-ı leşkerî yir alacagında görünürdi andan bâd-pâyı itdi ki yâ hâkîm-i leşker-i Süleymân (4) görmek isterseñ bu tâğıñ kalesinden aşğa nazar kıla ki Süleymân-ı leşkerin göresin diyecek hâkîm dañi nazar kılup (5) tâğ yücesinden Süleymân-ı leşkerin gördi nite bir ulu şahrânıñ vasaatında bir ‘azîm-i leşker konup hime ve harkahlar (6) kurulmuş ötekileriniñ kubbesi kuyuna irişüb tabânlar mineñi zañmından yiri götüren oguzuñ bogazı zañm-dâr olup (7) bâligüñ yolları kırılmış ve otâqlarıñ ser-a-perdesi rûy-ı zemîn için ortaya almış ol kadar adama cem’ olmuş (8) şanasın kim rûz-ı maşşer kıpup mañlûkât-ı kûyâ yiryüzünde cem’ olmuş felekde yıl yılup sekvenlerden ‘ilimlerden geçmez olmuş (9) mûrce dañi derişub çalışup atlar ayagından yiryüzünde giçmez olmuş adam-ı zad-ı leşkeri der sud-ı şems-i gün yüzün (10) İtibâr alûları kanatlarıyla sayebân kılmışlar ve ol teyuruñ şalâbetinden zühreler çâk olmuş (11) erenler narasından at süheylinde gökdeki mûrg dañi havf-nâk olmuş. **Nazm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

(12)Cenge girüp cânıla itdi rezm her bir halevân

Gökde merih ânı görüp üstâdı alumân

Hâkir baş tutdı göge dâhi cânlar ol zemân

(13)Hâşm-ı kanından yir kırdı kan-ı mecârdan asmân

Neşir: Hâkîm kavlince feylesof-ı hâkîm-i Süleymânîñ leşker-i şalâbetin görüp (14) tahsinler idüp andan sorup bâd-ı pâyle leşker içine girdi okurdu bâd-ı pây varıp Süleymâna irdi dergâhıdan içeri (15) girdi du'â kılup dedi kim ya nebiya'l-lah varıp gördüm ol gelen âdeminiñ serhanıñ Endülüs şâhınıñ veziri (16) hâşımış feylesof-ı hâkîm itmiş 'ilm-i tabire kâmil hendese 'ilminde mâhir ve her fende kâdir kişi imiş gelüp (17) Uş dergâha irdi kaçub sultâna kûl olmaga gelürmiş didi Süleymân dâhi bâd-ı pâydan ol sözleri işidip hükm (18) itdi Loqmân hâkîm vaşfı binbir hıyâ birkaç selâtin emr üzre ahkamâ dest-bus kılup merhaba idüp (19) kılurlar ol yakadan dâhi feylesof-ı hâkîmle varan hükema ile ilma ile dest-bus kılup merhaba idüp (20) görüşüp soruşup ve andan feylesof-ı hâkîm 'izzetile eger âmile şâh dergâhına getürdiler biñ dört yüz altın cema kılur (21) câvişler dâhi feylesofa karşı varup alup diyü ana girdiler feylesof-ı hâkîm dâhi dîvân-ı Süleymânı

4b

(1) Göricek şag kola nazâr eyledi bir mu'teber dîvân gördi ki dîvân-ı cemşîd feridüddin nişân virir nite biñ dört yüz (2) serhanıñ dört ser-i leşkerimin ve yesâr oturmuşlar biñ altı yüz hacibler tûrmuşlar dört yüz kırk (3) dört vezirler üç yüz on üç münecimler mu'teber her birisi kemâlinde ve nücumda meşhurlar yüz yigirmi selâtin (4) Şâhib-i serirler Süleymân-ı zemân çevresine dirilmişler andan cümlesinüñ ortasında bir zerrin taht (5) örmüşler üstünde çetr-i hümayûn kırmışlar çetr altında bir mu'teber şâh oturmuş kafasında yigirmi dört biñ (6) zerrin kemerlü eli hançerlü hâş kullar şâf şâf tûrmuşlar ve sol eli kılıç kabzasına urmuşlar ve yine (7) bu çetr-i hümayûn üzerinde biñ bir direk üzerinde kızıl atlısıdan bâr-gâh kırmışlar bâr-gâh üzerinde (8) felek yüzünde yirle gök arasında hevâ-i fenâda fevk-i ala'lide alûları kanad kanada çatup gökde (9) kılurlar

zillerince Hâk Tealâya teşbih kılup Süleymân Hazretine medh iderler felek yüzi kuşlar
kanadından billursuz olmuş (10) yiryüzi âdem ğalusından güzin olmuş. **Nazm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Gördi anda bir 'acâyib salţanat

(11) Cem' olmuş anda erkân-ı memleket

Hâk-i insân bürümiş gögi tuyurır

Kuş-ı perinden hâle irmez şems-i nûr

(12) Taht-ı zerrin üzre oturır bir emîn

Şaf tutar karşısına bir nev-i pîr

Pâdişahlar hıdmet eydir cânıla

(13) Emirini mürĝân tutar mürĝânla

Bürümiş çerhiñ yüzün bir an yılıñ

Gökde parenden kezamız meh felek

(14) Bende olmuş emirine şehir ziyâd

Ba'zı kışsa ba'zı sultân-ı hikâyât

Hanıma hırka kurulup konmuş çeri

(15) Her birisi tigzen gâyet çeri

Kaldı hayrân ol çeriye bes hakîm

Vir şalâvat Muştafâya gidelim

(16) **Neşr:** Hakîm kavlince feylesof-ı hakîm-i Süleymânîñ dîvânın kim gördi salţanatda setvetinde hayrân (17) kaldı hâcibler feylesof-ı hakîm-i Süleymânîñ tahtı okına getürdi yidi yirde bâş koyup pâyin öpdî Süleymân (18) daħi ‘izzet içün ‘ilmine hürmet idip emr eyledi bir rezin gerisi getirdiler şâğ kolda kodılar feylesof-ı hakîm (19) geçüp oturdı kırk dört şâkirdi gelüp feylesofuñ kafasında ayağ üzre tûrdılar andan Süleymân hazreti (20) feylesofa didi kim ya hakîm merhabâ hoş geldüñ didi feylesof daħi tekrar kalkup Süleymâna du‘â kıldı bir altûn (21) hıkkâ çıkarup Süleymân nazarında koydı Süleymân hıkkayı alup içinden bir pâre me‘cûn alup daħi su‘âl idüp

5a

(1) Didi kim yâ feylesof-ı cihân bu haqdağı nedir deyü şordı feylesof-ı hakîm ider ya Süleymân tiryâkı ekberdir (2) Ayıla kim bir kişiye zehir virseler bir zerre denlü bu tiryâkdan nûş eylese zehir kâr itmeye didi Süleymâna du‘â kıldı (3) ol vakitdeñ zehirinden daħi bilmezdi dönüp Loqmâna ider yâ hakîm zehrindir Loqmân hakîm ider yâ şâh-ı cihân zehir (4) bir âdûya der kim âdemden âfûmiden hâşıl olur üç ‘alidir bir zehir daħi vardır kim bir dem içinde (5) kâr ider rikâba çalarlar ate irişmeden helâk ider bir nev‘i daħi budur kim içürürler bir ilde kâr ider. (6) Bir nev‘i daħi vardır kim alt ide kâr ider üç nev‘ zehir vardır amma kim ya Süleymân zehirüñ ba‘zısı. (7) Cânuna eşer ider ‘akrebüñ zehri ve ba‘zı daħi oldur kim ferağ getürür şöyle kim za‘firân gibi ve ba‘zı daħi. (8) Oldur kim guşsa getürür şöyle kim şu bigi ve daħi yâ Süleymân zehrüñ cereahati ve zaħm olmaz kir ü kalan. (9) Anlaruñ zaħmı olduğı gibi ya‘ni yâ Süleymân her neye eşer iderse itdüğü bilinmez kim ideler işbu (10) yire irişmişdir ve iş bu yire irişmemişdir velikin Allah Te‘âlî bunda bir haşsa komışdır kim bir yir dökse kamusı helâl (11) olur nite şöyle kim Allah Te‘âlî bir câ nûr yırtmışdır kim anâ cerâde dirler

kaçan kim dilese murde dilese (12) Kır ü gayn bir taş a urur ol taş derhâl yarılır iki pare anuñ içinde cerâde varıp murder (13) Hâl budur kim yâ Süleymân ol cerâdenüñ kuyruğında ol miqdar kuvvet yokdur kim taşı şâyeligin Allah Te‘âlî (14) emrile anda bir hâşiyet komışdır kim ol işler nitekim yâ Süleymân dehle ağacı kim meşhurdır anâ halka (15)dirler şol miqdâr şeyf set ağacdır kim vaşfa gelmez ol şeyfligle eger anuñ üzerine kiremit kosalar (16) kiremitden yarar taşra çıkar. **Nazm:**

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Bu ki hemta çokdır kâdir Allah hikmeti

Ki ol hikmetiñ ‘âlem-i ecire bi‘addır hikmeti

(17)Dinle imdi kışsa nedir vir şalâvat ahmede

Söz dimege cân-ı dilden gûş idip ol ‘izzeti

Neşr: Hakîm kavlince (18) Lokmân Hakîm zehr hakkında böyle diyecek Âsaf bin Berhîya eydür yâ Süleymân bir gün ben daği Dâvud zamanında (19) gazâya giderken gördüm kim bir yola şer yabışmış daği ol bir taş arasına düşmüş ol şabr taş a yabışmış ol (20) taşıñ altında halka bitmiş çıkmış ol yolu delmiş taşra gelmiş hâl budur kim halkanuñ hiç kötü yokdır ki (21) yolu parlayabildi ve mekki Allah Te‘âlî cellu‘ala bir hâşsa komışdır kim anınla teşir ider şöyle ki

5b

(1) Ya‘ni şol nineye yakarıldı mekim eger kılıç düzen dañânına düşe ne kim kılıç virse yağ gibi aridür kın içinde olanı (2) daği aridür velikin kınların aridub yıkmaz ve eger şâ‘ike bir kişiye irişe nola altun gümüş (3) olsa anları aridür ol getüren kişiyi arıtmaz oldurur nitekim yâ Süleymân ‘akrebi tencereye ursa diler hâl (4) budur kim kâtı değil yumuşak bir pâre etdür şetr durur ve daği yâ Süleymân ağûlarun gice ‘amili artıkdur ve gündüzden (5) Zirâ kim gice ve gündüzden artıkdur oğlu kişi gice feryâd ider ve gündüzden ziyâde vakti kim gün toğsa (6) Sâkin olur anıñçündür kim adamıñ harareti içeri urur daği içi isi olur ol vakt daği zehr (7) ‘Âmel ider za‘if ve kuvveti kadr ü kat

olur kim ‘akreb iki kişi urur birisi necât bulur ve birisi ölü (8) ve ol necât bulunan helâk gibi ağacdandır Süleymân dedi kim nite yâ âsaf eydür yâ Süleymân ‘akreb şökan (9) Ağacıla ursalar nitekim adamı nâr ağacıyla dögseler helak olur eger kim maħağî âşâñ şorsalar ol (10) zehriñ olur her nitekim irişe zaħm helak ider. **Nazm:**

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Zehir katl aşılı bu kim didi ânı hûş beyân

(11) Hikmet içre asılı bu kim söyledim kıldım ‘ayân

Yâ Süleymân hikmet içre mişlimiz yokdur bizüm

Bâki himmet tutmaya döndü gehü iş bu asmân

(12) **Neşr:** Hakîm kavlince Loķmânla aşaf ol iki ‘âlim hema zehir huşuşunda ta’rif idince feylesof-ı hakîm (13) tahayyür eyleyüp didi kim hay hay zehir hakkında yokdur ma’rifetleri olıcaķ vir kıyâs kıl kim ğayrı hâşlarda (14) diyüb vaşfiñ kadri ne kadardır didi bunlardan hazır kılmak gerekdir bir daħi bu kim ben feylesofum (15) diyüp serüp Süleymân nazarına geldiler ki i’tibâr bu kim tiryâkı ben getirdüm kim su’âl cevâb tiryâk (16) benim olaydı amma kim Süleymân baña hiç i’tibâr kılmadı velikin meşgi daħi Loķmân hal itdi kıl u kal. (17) Kılmadı amma kim Loķmâna bir bend geçmek gerekdir kim ta Süleymânun nazarı baña düşe i’timâd kıla ve daħi. (18) Loķmân yeşide iken Süleymânun baña i’tibâr olmaz didi ve göñlünde Loķmâna kin bağladı fırsat gözetdi velikin (19) Loķmân hakîm daħi hikmet kuvvetiyle firâsetle bildi kim feylesof-ı hakîm kendüye bir bend geçecekdür ğâfil olma kim (20) diledi kim Loķmân daħi feylesofa bend geçmedin bend aña kim Süleymânın feylesofa i’tikâdı i’timâdı (21) Kılmaya kapusunda karar kılmaya ğayret ü rağbet bulmaya Loķmâna hal kılmaya ol hakimin hikmetinde nokşân olmaya.

6a

(1) **Nazm:**

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Ol hakîmiñ hikmetinde çün hased itdi hakîm

İstedi kim ide ma'lûb ola 'âciz ol kerîm

(2) Bu şad mestgilidir kim bir oñulmaz renç olur

Tûbâ kılup eylegil istifam Allah el 'azîm

Der beyân-ı cidâl kerden Loqmân hakîm ü feylesof-ı hakîm der 'ilm-i hikmet (3)

Hakîm kavlince Süleymân Hâzreti aleyhisselâm zehirüñ aşlını bulup fakire virince ba'nur Loqmân Hakîm baş kaldırup feylesofa eydür yâ hakîm (4) müşkilât-ı 'âleme vuquf bulan bu seniñ getirdiğñ tiryâk-ı ekber midir yâhud tiryâk-ı 'âmil midir feylesof-ı hakîm eydür (5) yâ fertut bu tiryâk-ı ekberdir tiryâk-ı 'âmili Hâzret-i Süleymânıñ nazarına mı gelür diyicek Loqmân Hakîm ol tiryâk ile olup (6) nazar kılup yine yirine koyup didi kim bu tiryâk-ı 'âmilidir hâş-ı tiryâk değildir Süleymân didi kim neden malum (7) oldı Loqmân-ı ekber cevâb virdi kim buyurun zehiriñ dañi terkibi eylesün yahud terkebât zehirden bilince hâzır (8) varsa getürsün imtiñân kılıñ didi Süleymân eyitdi yâ feylesof zehiriñ terkibi dañi var mı didi kim n'am vardır diyü (9) emr eyledi şâkirdünñ birisine varıb getürdi andan Süleymân hükm eyledi iki zağre vardı getürdiler feylesof-ı hakîm (10) bu iki zağre bir pare itmegüñ üzerinde bir zerre denlü kaz iki ucıyla çıkarup itmeğe koyup ikisine dañi (11) yidirdi def'i iki dañi şaşdı biri çatladı biri tulum gibi şişüb çatlamadan ol tiryâkdan bir pâre alup (12) serdifi imhâl ol zehri zâil olup halâş buldı Süleymân Hâzreti görüp feylesof-ı Hakîme tahsinler eyledi (13) Hâş getürdiler aferînler ve b'ad-ı hükemâ şafında Loqmândan esfendi aşğa hükmünden yukaru yir gösterdi (14) oturdı hûn şalar dañi hûn getirdi hûn-ı Süleymânı yenildi içildi yine hikmetden söz açıldı amma geh Loqmân-ı ekber-i (15) Süleymânıñ feylesofa bu kadar ra'bet kılduğuna incindi bir şâkirdin kızup eydür var bir hağdan zehr alup bir cellâda (16) yedür hamama koyup alup gel didi şâkird dañi nihânı verüp bir cellâda zehirden gâfil yedirdi iti şuya koyup (17) bir kûşede oturdı ta kim cellâda zehir te'sir eyledi cellâd alup geldi Loqmâna 'arz eyledi Loqmân Hakîm eydür yâ Süleymân-ı (18) zemân bu cellâdıñ vaşında benzer kim yılan şokmış zehr eşer kılmış feylesofuñ

tiryâkından imtiḥân kılın didi (19) cellâd feylesofa ‘arz eyledi getirdi tiryâkından ol cellâda yidürdi nef‘ olmadı çün def‘-i cellâd helâk (20) oldu tiryâk aşşı kılmayacak feylesof-ı ḥakîm mât kıldı bi-ğayet menful oldu Loḳmân bu ḥâleti görüp tebessüm eyledi (21) Süleymân aleyhisselâm bildi kim tiryâkının nağamı yoğmış velikin feylesof daḥi añladı kim Loḳmân ḥakîm kendüye bend geçdi

6b

(1) Süleymân ḥazreti eydür yâ Loḳmân-ı Ḥakîm ne ‘acibdir kim bu cellâda feylesof getürdü ki tiryâk fâide itmedi ḥalâş bulmadı (2) Loḳmân cevâb virdi kim yâ Süleymân beñzer kim ol getürdü ki tiryâk señüñ mizâcına yarar itsen ṭabiatına muḥâlîf (3) Anuñ çünkim cellâda nef‘ toḳunmadı didi Süleymân ol sözi işidib ider feylesof-ı Ḥakîm tiryâkuñ (4) Nef‘i insânda bulunmadı nedendir didi feylesof eyitdi yâ Süleymân bende bir ḥâl vardır yoksa benim tiryâkımuñ (5) Nef‘i olmaḳ muḥâldır didi melul olup tırdı Loḳmân güle güle eydür yâ feylesof-ı Ḥakîm ol bir tiryâkıñ (6) imtiḥân eyledü gel zehrüñ daḥi maşarratı yitdiḡi feylesof eydür zehrim daḥi ancılayındur kim bir zerre ḳamış iftar (7) Kılan insânı ‘âliyi ar u aḥdan biri olur didi kılsun öyle diyecek Loḳmân Ḥakîm tırun oturun sipâhi-zâdeler (8) Naẓar kıldı ‘Amâlîḳa pehlivanlarından bir maḥbûb civân vardı adına Ḳaytûs dirlerdi âni kızub Loḳmân (9) eydür yâ Ḳaytûs Süleymân dirse ol zehir nûş eylegil ḥavf itmegil didi Ḳaytûs daḥi ol zehirden bir miḳdar (10) nûş eyledi beşeresine zehir te’şîr eyledi bi-ğayet mikdar ḥâl oldu âni ol ḥâlde gördiler mefcûn tiryâk (11) Alup bir parmâḳ yidi tekrar bir bir daḥi alup yidi varup yirinde tırdı Loḳmân Ḥakîm eydür yâ Ḳaytûs t‘âm (12) Nicedir Ḳaytûs eydür yâ Ḥakîm biyâd hoşça t‘âmı var amma kim ḳalbime ferḥalar getirdi bi-ğayet lâṭîf-i est (13) Daḥi vireñ Peyğamberim didi Loḳmân emr eyledi yine bir yed ü mülk daḥi alup yidi yine varup yirinde oturdu (14) Feylesof-ı vâşf binbir ḥeyât u ḥale muṭṭalî‘ olup gerdler Ḳaytûsuñ itdüñ ta‘accüb kılup tırdılar bu memleket Loḳmâna (15) ḥayrân ḳaldılar amma Süleymân Ḥazretine ma‘lum oldu kim feylesof gör noldı Loḳmân Ḥakîm Loḳmânlığın bildürmek içün (16) bir bend geç kim feylesof añâ bâş añub kendü miḳdarın bile olur gelüp ben feylesofum didi ve geçün ger ki (17) Añâ bu yidi kim Loḳmân naẓarında feylesofluk du‘âsın kendüyi kerb Loḳmân-ı fâsıl gibi ḥükemâ gelmedi añâ nişân işdir (18) Ḥikmet içre ḥükemâdan birine virilmedi bes feylesof işitdi

kim feylesof dinledi anı nâdân itdüğün Süleymâna (19) Ma'lum kıla şâkird yirinde olan
kimseler üstadına 'âk 'âşı olmayalar. **Nazm:** (20)

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

İşid imdi ol hâkîm Hikmetini her diden

Hikmet içre feylesof kıla oldum her diden

Şeh-i Süleymân meclisinde kıla ana müşkil su'â

(21) Bilmeyüb 'âhîr ola cümlesi ola la-bed'âyân

Neşr: Hâkîm kavlince ba'nur Süleymân Hazreti dönüb feylesofa ider yâ hâkîm.

7a

(1) Bu ne hâldir kim tiryâkıñ nef'i şâfî' düşmedi zehrün dañi kâr itmedi feylesof-ı
Hâkîm eyitdi ya şâh-ı cihân ne tiryâkıñ mişli tiryâk-ı (2) ekber vardır ne zehrün mişâli
terkibi zehir vardır velikin ben Loqmân Hâkîm bend geçmek diledi muradınca olalım
didi (3) yirinden turub Loqmân Hâkîmiñ kademinde bâş kodı gadr diledi ba'nur
Loqmân Hâkîm eydür yâ feylesof bu gadr anladın (4) itmek gerekdi kim bizim
ma'arifetimizle tiryâkıñ zehrün 'arz itmek gerekdi ta kim bizim dañi saña hâtırımız hûş.
(5) Olaydı kim 'ilmde yaşda senden uluyduk bize niçün i'tibâr kılmadıñ tarîkinde böyle
mi olur ben hüd (6) seniñ simâñdan günlükden geçen firâset birle bulup ihvânına aldım
didi. **Nazm:** (7)

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Muṭṭalimüz hikmetiyle cümle hâle ki tamam

Göğün içinde kaçanı bilmişdir ey hemam

Ger firâset ger kıyâfet 'ilmini taşnif idip

(8) Cümle fenni şer idüben sildim bi-had kelâm

Muṭṭali‘ elimiz ‘acib mi biz senin ahu ile

Kim benim Loḳmân-ı ekber ‘âlim-i hem imâm

(9) **Neşr:** Hâkîm kavlince Loḳmân Hâkîm böyle diyecek Süleymân daḥi emr eyledi cem‘ hükemâ üzre ayağ üzerine kalkup (10) Loḳmânla feylesof bir şedr diler feylesofken Loḳmânıñ şâkirdi ilkin kabul eyledi Süleymân Hâzreti eydür ya Loḳmân Hâkîm (11) Sebeb nedir kim bu tiryâkıñ ol cellâdın zehrine meded kılmadı ve cihet nedir kim bu Kaytûs civâna zehr kâr (12) kılub nite olmadı didi Loḳmân Hâkîm eydür ya Resulallah feylesof-ı Hâkîm baña kırk gün şâkird olsun ve andan soñra (13) Anuñ aşlı evvel şâkird olduğı şükr anası ‘Âli Hâzreti ki cevâb virem didi kırk güne kul eylediler bu nelerüñ (14) Necis caḳdır yerinde hem bu faşıl hem daḥi kifaye vardır zikir idevüz İnşallah Te‘âlî Süleymân buyurup istedi. (15) Feylesof-ı şâkird ilkin virdi gördiler Loḳmân kim feylesof-ı şâkird ide nur diyü bunlar bunda bez serdigin andan Süleymân (16) Hâzreti feylesofa eydür ya Hâkîm Endülüs şâhıyla Beni Âşaf mülkünün hâli niye yetdi didi cevâb virdi kim (17) ya Süleymân-ı zamân ben anda iken Beni Âşaf mülki hile kılub giceyle kaçup bar-ı bingâhı komış gitmiş terk itmiş diyüp (18) Endülüs mülki ‘Ümrân şâh tahta geçüp ‘ayş-ı nûş idüb ol gice otururken köñlüm tanıklık itdi. (19) Bilmedüm kim Beni Âşaf mülki aña gâlib olacaḳdır kaçup ‘Âli Hâzretine geldüm didi feylesof-ı Hâkîm bir haberi virince nâgihân (20) Rûh-ı kuşu daḥi ol yakadan kanad büküb uçub Endülüsle Âşaf çerisün üzerinden geçüb hevâ yüzinden. (21) bakup gördi kim iki leşker-i cânıñ iderler anda şabr kıldı bir Âşaf çerisi Endülüs çerisin şeddi

7b

(1) Mülkün tutup kafese ḳodı andan hevâ yüzinden süzülüb leşkerüñ üstine indi gizleyüb avutdı âvâzeler eyitdi (2) Leşker-i ḥalkı daḥi gördiler kim hevâ yüzini ḳorkuluk başdı ‘Âlî zulmet burdı bir giz görmek heybetiyle (3) Şelâbetle kılurdı yedi beşlü uran şanub her biri ḳorḳub ne hâldir diyü gözleyüb gördiler kim ol (4) Ḳâre bulud bigi nesne kanad açub yiryüzine inüb bir adamı ati ṭonuyla kucağına alub hevâyâ gitdi

meşela toğan (5) Fâhıta götürdigi bigi getürüb gitdi ‘aceb kılub hayrân oldılar her biri bir nesneye teşbiye kıldılar kimi didi kim diyüdür (6) Kimi itdi kim peridir kanadı vardır me‘al-i kıssa halk korbub gelüb Aşaf-ı mülküne didiler melek itdi kim varsa (7) Süleymân emriyle gelüpdür kuşlar Süleymâna ol hâtem bir kâtibde mu‘tî‘ olmuşlar daği nâr-ı nûr-ı yâri (8) Kılursa şimden soñra varıp Süleymânla cânıñ kılalum hâtem-i Süleymândan alalum ‘âlem-i halkına Süleymânlık kılalum (9) Bizim daği kuşlar emrimize mu‘tî‘ olsun diyüp emr eyledi birkaç câsus virip Süleymân göre bize gelüp haber vire (10) Andan Erdevân’a idevüz yâ Erdevân leşkeri hazır kılğil istimâlat virgil kim Süleymân üzerine getirdim ‘azim (11) Aña idirem varup hâlüm elem-i Süleymânlık kılam dimiş ben daği hâtemi Süleymân baña yoluguz kıldı gâfil olmamak gerekdir (12) Şaid kebad Süleymânıñ benden o giden hâtemi âle ben aından akıdınvireyim hâtemi alayım Süleymân-ı hâle ihsân kılayım (13) Andan soñra kebâdı daği bulam ya budur kim baña mu‘tî‘ ola ya hüd helâk idem. **Nazm:**

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

(14) Çün Süleymâna kaşidene geldi bu dem

Tâc-ı tahtın almağa çekdüm kalem

Tâ‘addünüñ gerdinesine tîğ örem

(15) Ta bu yolda ‘izzetiyle cân virem

Yâvuz adla sürmeğe biñ yıl ‘ömür

Eyü adla ger olam gelmez ‘ömür

(16) Düşmenüñ kaşidene çıkdım çünkim tîğ

İntikâmım olmazım rey deriğ

Böyle diyüb ol Ben-i Aşaf bed- la'in

(17) Didi kibri tıtdı lâf u kibri kine

Dinle imdi nice olur kışşayı

Vir şalâvat def'i idüben guşşayı

(18) Bir şalâvat virmek için kâmkâr

Bu kitâbım kaldı benden yâdigâr

Neşr: Hakîm kavlince (19) Ben-i Âşaf mülki böyle diyüp lâf uracak Erdevân daği cümle-i 'asâkire-i tabîye kıldı kim vaqtü güze hâzır olun (20) Süleymân 'aleyhisselâm cengine ahengine yir akı gözde oluñ didi halk daği yerâkda oldılar bularında bizim kışşamız ezân-ı cânibi (21) Süleymanâ geldi bu yakadan Süleymân daği oturub rûh-ı kûşî kelâmına getüre dirken nâgihânın gördiler kim.

8a

(1) garbdan yaña bir kare bulut kopdı güzelliği birle geldi gelürken gördiler kim kuşdır ayağına bir at. (2) bir adam bir ayağına atı bir ayağında getürdi yir yüzine indürdi andan ol atı koyup ol adamı atıñ (3) üzerine bend verip daği yire kondı andan daği gelüp Süleymândan yaña yürüdi bâd yakarup ila virüp (4) ol atı adamıla alup Süleymân nazarına getürdi yakın gelicek atdan indürdi Süleymâna getürdi ruh kuşı. (5) daği dergâh-ı Süleymâna gelüp dilince selâm virüp eydür yâ Süleymân-ı zemân virüp ol ile çeri gördüm. (6) meşâf-ı canıñ kılur bir melek birisin sıdı çerisin tağıtdı ol çeriniñ melikin tutup kafese koydı ammâ kim (7) ma'lûmum değıldir kim tenkası şandı ol kafese giren malik adını bilmezmiş bu dem bir atlu adamı koyup getürdüm. (8) didi du'â kıldı Süleymân görüp emr eyledi atıñı deve bigi bekr bigi ve câmûs bigi leş getürüp bir meydanda (9) ruh kuşunuñ önine kodılar ruh kuşu daği hûn-ı Süleymânı görüp şâd olup ol leşkere pençe ve toynak (10) urup çeküp yırtup tartup yimege başladı Süleymân bakmağa meşğul oldı velikin Süleymân ruh kuşunuñ (11) ol 'azîm heybet vird gelir

leşkeri görüp yediğin ta‘accüb iderlerdi şevketine şalâbetine caña cana ol leşkeri (12)
pâre pâre kılduğuna veali hayrân olurlardı **Nazm:**

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Mürğ-i ruhuñ göricek maḥlûḳ-ı ‘âlem heybetin

(13) Ki ta‘accüb itdi cümle şevketiyle ḥılḳatin

İtdiler tekbir ü tehlîl idüp Allah i‘tikâd

Didiler ḥallaḳ-ı ekber gösterir uş kudretin

(14) **Nesr:** Ḥakîm kavlince ruḥ-ı kûşî getirdiği adamı Süleymânun nazarına getürüp ‘arz eylediler gördiler kim (15) ol kişiniñ benzi ḳorḳudan şararmış gözleri ḳurumış ‘aḳlı gitmiş Süleymân-ı loḳmana ḥükm eyledi amil ma‘cunla âl şerbetin (16) getirdiler ve ol kişinin eline virdiler iftâr eyledi andan soñra ḳuvvet ḳılıp peyda oldı Süleymânun leşkerine (17) nazar kıldı bir ‘acib salṭanat bir ‘azîm bar-gah gözler görmüş değıl andan bad-payler gelüp suâl itdi kim ne yerdensin (18) ve ne iḳlimdensin sen kimsin saña kim dirler ve adun nedir didi ol kişi vehu alup soñra ‘aḳıl başına diri peydir (19) Ben-i Âşaf mülkünün emir aḥur başıyım anı bilürüm ki heman dem bir ḳare tağ bigi ḳuş ḳanadların aşıyan idüp bukud mişk (20) açup gelüp ol sa‘atde ol demde beni def‘i hevâdan yire inüp itle ḳopdı hevâ canibine götürüldi be maḳam getirdi (21) yine şordılar kim yâ emîr-i ḥod Endülüs mülkünün ḥali nedir cevap virdi kim Ben-i Âşaf mülki tutup Endülüs mülkin ceys eyledi.

8b

(1) Çerisin tağıtdı kendüye tabi‘ itdi ḳimdi bu kim saña kelâbunut ḥatemin anladın ala cihân sarayına Süleymânlık kıla. (2) Süleymânı tahtından aşğa şala ḥakim ḥükümet kendüye **Nazm:**

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Suz-ı şaḥîḥin böyle didüm âşikâr

(3) Aña göre kıl yer ağuñ şehriyâr

Ġâfil olma düşmenden bu zemân

Tâ bişimân olmayasın şad hezâr

(4) Düşmeninden ġâfil oñun ancak âr

İhtiyât itmez ‘adudan namedâr

Neşr: Çünkim Süleymân Hâzreti (5) Ben-i Âşafdan kim bu haberi aldı fikre virdi dönüp feylesofa eyitdi yâ feylesof Ben-i Âşaf mülkinüñ ne kadar çerisi (6) var ol didi cevap virdi kim yâ Süleymân on iki kez yüz biñ çerisi dañı piyâde atlı bizim Endülüs mülki (7) ‘akran şâhiñ vardı anı ile getürmiş ol çeri dañı kinlenmiş çeridir matturileri ira kadar belki ekşeri (8) aña tâbi‘ olupdur başları korkusundan feylesof-ı hakîm ile diyecek yine Süleymân Hâzreti dönüp ol (9) Rûh kûşı getirdi ki Ben-i Âşaf eydir yâ Âşaf Endülüs şahınıñ çerisi oldu kimler ne görüp (10) Kurtuldu mı aña yoksa tabi‘ olup düşmana rıza virdiler mi didi cevap virdi kim yâ Süleymân-ı zeman (11) çünkim Endülüs şahınıñ çerisi şinedi dañı ala gireni oldurmadı inad eyledi çağırttı kim (12) âmân virdim hiç kimse oldurmışlar ve dañı Endülüs halkına meyân şanâklılığ ura didi ala gören Mecusileri hâlâs (13) eyledi kimiye varmadın cümlesin zabt eyledi şimdi geç halde Endülüs halkı dañı nâcâr Ben-i Âşaf mülkine azğâş (14) hâne tab‘ı olan yigirmi dört kez yüz biñ ara hakim ider ‘ahdi şöyle kıldı kim. Sen Süleymânla (15) canıñ kıla dañı ol halkı yine azade eyleye Endülüs göndere. **Nażm:** (16)

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Kaşıde budur hâzret gele can dilden canıñ ile

Leşkeriñ kanın akıdup hake la’lîn zenen ile

On sekiz biñ ‘âlem içre yâ Süleymân gözüne

(17) Tîr ü tîğ hañçerile gözler ve keteniñ ide

Hakîm kavlince Âşaflı şöyle diyecek Süleymân tab‘ım kıldı itdiği (18) virmek Allahıñdır takdirde varsa seniñ mülküñ Süleymân ola gelüp hâtemi ala velikin görelüm Hak te‘alî (19) emrinde ne varsa ol olsa kırk dahı Âşaf birine meyzedi söz yüzünden Âşaf namda korku virdi (20) nâme-i tamam kılup loğmana şundı Süleymân nâmeniñ üzerine meşhır urdı dahı bad-ı panuñ eline virdi (21) eyitdi kim yâ bad-ı pa bu kişi önce kılâvuz idinüp varını Âşaf mülküne nâmi şun cevaben âl eger nâmım emrinde

9a

(1) İtâ‘at kılar sâni zevâl Allah bir bulup müslümân olursa hûş hâzır olsun kim uşda pâkinde vardık canıñ. (2) Altın gördük diyesin didi bir kılıç bir devekuşu armağan gönderdi bad-padde kuşın kılıçla alup Süleymân’a du‘â (3) kılup ol Âşafnı önüne şalup kulağı zalup ‘azim Âşaf kıldı Süleymân emriyle üç gün (4) yürüyüb dördinci gün ancak gelüp Beni Âşaf çerisine yitdi nite bir gün şabah bir şahraya irdi kim aña Bursa (5) ovasına indi kim Erdevân şahuñ tahtı gahidi aña vele‘hi serhâb dirlerdi ol dahı ma‘zum şehirdi. (6) Ben-i Âşaf mülki dahı Endülüs mülkin sıcağ leşkerin çeküp gelüp kal‘e-i serhâb kenarına konmuşdı otâğın. (7) Süleymândan yaña kurmuşdı kapusın yunan mülk-i cânına itmişdi ya‘ni kim Süleymâna gelürdi bâd-payi dahı. (8) Nazar kılup tağ yakınından ocağına bakdı gördi kim bir yüce tağ dâmenine bir kal‘e bir çi kuyundan (9) nişan virür kâ‘nuñ önünde bir mu‘azşam şehir var şehir önünde bir mu‘teber çeri konmuş kim fersah be fersah (10) ‘arz ve tavil hime ve her gahlar kurulmuş yavan ve ser-perdeler urulmuş ceyş-i kahramandan ‘asekir-i cemşîd zenşân (11) verir bad-ı payı medeni bu ceyş kiran göricek bir zemân gözleyüp tardı nazar urdı ta‘kıl idüp yigirmi dört kez (12) yüz biñ âr olgım aranlar na‘mesinden atlar sehilinden felek tās cellâdı.

Naẓm: (13)

Fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Bir ‘acib bi-hod görür çokluk çeri

Haşrdañ itmez şameri şanmış âri

At na‘lından bir yüzi olmuşdur maver

(14) Gök yüzini bürümüş şancağ perî

Neşr: Hakîm kavlince bad-payı madeni kulağına eydür çeriye yûri varğıl (15) Ben Süleymândan ilaî geldi kûm haber virgil didi Âşaf dahı önce gelüp Âşafarla buluşup haber virdi. (16) Kâşifler dahı virüp bâd-pâyî görüp Süleymân ilaî olduğun bilüp ‘izzetile alup leşkere getirdi (17) her kankı Âşafı bâd-pâyî gördi âferînler ne cust çâlâklığına şecâ‘atine şalâbetine bir yakadan. (18) Mukaddem eşferini gelüp Ben-i Âşaf mülkine tapu kılop kâşiflerle Süleymândan ilaî geldüğün haber virdi (19) kendüyi koş kopup getürdüğün yine Süleymân âzâde eyledüğün bağur Atgâş Hân idersen ol (20) kuşına ve cümle kapdı bize haber virgil didi âşfarını ider yâ melik-i zemân-ı cihân serveri sultân (21) Âşfar ata binüp leşkerüñ kenarına çıkup seyrân eyderim nâgihân ânı gördüm kim kulağuma

9b

(1) Okuzın bir heybetli o az geldi hevâ yüzinden ne ola diyüp ta‘accübde ‘âlemi bürümüş gördüm bervaze dahı geldi. (2) bakınca gördim ki kuş avazına beklemezdir diyüp bakınca ânı gördüm ki hevâdan gürleyü kare bulut bigi bir ulu kuş yıldırım (3) bigi hevâdan bir vaz idüp uça gelüp bir minķârıla beni alup bir bir minķârıla dahı ey alup felekle ağdı şol devletin (4) tavķ yavrusı kayr bigi konup getürüp uçdı ol gün ‘iz olmadın beni Süleymân çerisine iletdi (5) hevâ yüzinden yire indürdi benim ‘aqlım korkudan cāk olmuş bir zemândan soñra kendüme gelüp gördüm açup gördüm ki (6) bir ‘azîm-i leşkerüñ içindeyim ki kavim-i maşşer bigi halâyık bir yire cem‘ olmuş çadırlar kurulmuş insân ve atıyâr bir yire (7) dirilmiş bu leşkerüñ ortasında biñ bir direk üzerinde bir kıızıl atlasdan bar-gah kurulmuş mir ü salâtînler (8) karşı durmuşlar benide dergâhdan içerü getürdiler gördüm ki bir alû yire taht kurmuşlar tahtıñ üzerinde Süleymân Hâzreti (9) devlet-i sa‘adet birle oturur ser-firâz mebârizler çevresin alup tururlar dünyâ begleri salâtînleri zerrîn (10) simin kürsiler üzerinde otururlar hükemâ vüzerâ ümerâ ayağ üzre tururlar ol beni alup gitdin kuş gibi nice kuşlar (11) dahı müşâma üzerinde oturur bigi

âşyâr alûları dîvân-ı Süleymânda tûrurlar kûşlar bar-gâh-ı Süleymân üzerinde (12)
kanad kanada çatup bâl-i pervâz içüp sayebân kılup pervâz iderler. **Nazm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

(13) Şeh Süleymân-ı leşkerin gördi gâyet ki ziyâde

Hâk-ı insân bürümüş gök yüzini kûşla kanad

Yirde adam çoklığından geçmez olmuş müd mâr

(14) Gökde kûşlar kanadından uçmaga geçmedi bâd

Neşr: Hakîm kavlince eşfeli Süleymân diyü it bu vecihle ta'rîf. (15) İdicek eţfaş hân eşfeli didi kim bu kadar saltanat-ı âdem oğlına virilmiş degildür bu ne söz olsun didi. (16) ve hem eyledi kâh gelüp şâd olup diyüz kim ol cem'îyyetde benim içündür nitekim söylediler Endülüs (17) mülkünüñ leşkeri çerisi definesi baña gelüp ayağıma geldi ol demirci oğlu Süleymân çağız dağı hâtemi (18) baña naşip olacaktır ayağıma gelecektir diyüp şâd oldu andan kaşifler varup Süleymândan gelen kaşide (19) aleti yüz uruñ atlı merza' atlı çavuşlar bâd-pâye karşı gelüp alup çerisiniñ içine girüp bâd-pâyî gecidiñ (20) kez dördler yigirmi dört kez yüz biñ leşkeri seyrân itdurdiler. Andan âhşam dîvânine bâd-pâyî alup (21) 'iţşân hân dîvânine geturdiler bâd-pâyî dağı gelüp dîvâne girdi bir mu'teber dîvân gördüm yigirmi dört kez

10a

(1) Yüz biñ sâz u seleb mîr ü sipâhi beyan ü bedihi Âşaf vekimi dağı Endülüs bir atlâs bâr-gâh- kebirde biç kılup çevre (2) alup tûrmışlar bir zerrîn taht üzerinde bir melek oturur seksen dört arş-ı kıdd ü kıamet kâhraman şalâbet (3) Efrâsiyâb sütun sehrâb heyet bir 'azîm 'azmetli şevketli saltanat itti sultân oturmuş sağında şolunda (4) dileyim şâhib-i serîrler vezîrler emîrler karşusunda beyâz pehluvarlar her birisi her manlar kim otururlar kim (5) dağı tûrular bâd-pâyî madeni revân verüp Atğaş Hân serîrine karşı baş urdu du'â kılup Süleymân Peyâmberüñ (6) ol sultân-ı ekberüñ nâmesin şandı vezîr alup okuyup beyân itdi ne dedi. **Nazm:** (7)

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Şeh Süleymân-nâmesinden bi kemân

Şöyle dimiş iy emîr-i kâmurân

Kim binâm nâm-ı evvel gird-kâr

(8) Şâni' ü hâllâķ- 'âlem âşikâr

Evvel oldur âhîr oldur lâ-nezîr

Lâ-şerîk ve lâ-müşîr ve lâ-vezîr

(9) Hayyi Bâķî ol Hudâdır lâ-yenâm

Dergahında şeh Süleymân bir ğalâm

Biñ Süleymândır gehinde muranuñ

(10) Kim ķulunuñ kemteri temyur ünvân

Çünkim ol allah ķıldım tâ'ati

Virdi baña tâc-ı taķt u devleti

(11) Birliĝine itdigüse i'timâd

Cümle şehden devletim itdi ziyâd

Üstüme sıvan tutar gökdeki kuş

(12) Üstüme dîvân tutar yirdeki hûş

Cümle millet emrûme fermân benim

Dergahında hâciyim hâkân benim

(13) Sen ne me‘lûn nâ-bikârsın ya pelîd

Kin tutarsın baña çün şeddâd-ı şedid

Çün naşip eyledi Allah hâtemi

(14) Hâtemiyle tutsaram ‘âlemi

İns ü cin ü hoş tîr ü mûr u mâr

Cümle çâker olsadır nâke var

(15) Sende kimsin baña düşman olsun

Kılıcımda esterin emân olsun

Nola çoksa leşkerüñ haddin ziyâd

(16) Tozudayın vararñ çün hâl bâd

Leşkerüle sen tınme irüdir

Ṭaḳ-ı kefen-i buyın kabaşe ‘aḳldır

(17) Benden amân iste virem mûhleti

Bir ḳazadır ḳılıcım şü efteri

Şoñ pişiman âşşı ḳılmaz böylesin

(18) ‘Âḳilisiñ fikr nehşeni ḳılasın

Fikr-i evvel idüp işle daḥı iş

Tâ pişiman olmayasın yaz ve ḳış

(19) İdi başlar azdere olma yaḳîn

Cümlesinden ḳıl Hızır ḡayet seḳîn

Gör be arşlan birle canıñ itmeye hiç

(20) Tillak itmez ḳabline aheniñ hiç

Ne şegâle nice urur bir ḥarûs

Ne cehtim udunı yaḳar fanus

(21) Naḥuşîṭân layık olur cennete

Ne ḥû ḥâsîd kabul olur rahmete

Ne Süleymân tahtın olur Âşafî

10b

(1) Ne muzaffer and olursuñ leşkeri

Yâ Süleymân ol baña itmen getir

Yâ Ḥû kâfir kılıcımda baş yatur

(2) Böyle diyüp emr itmiş nâmesin

Vir şalâvat olmadın münezzilsin

Neşr: (3) ḥakîm kavlince Beni Âşaf Atgâş Ḥân Süleymân-nâmesinden bu ḥaberleri işidicek şöyle kalkdı kim taht üzerinde gah oturur (4) gah tıururđ ğazabından şöyle ejderha bigi görüldü babur u peleng bigi okurđ kâşide kıldı kim Süleymân Peyğamberin (5) altıncı sine dilecek vezîr kıomadı didiler kim sultân-ı Âşafî cihân serveri kâşide-i evvelim (6) yokdur etğâşın ḥânı eşferi daḥı vezîr sözile ğazîbeyi sâkin kılup buyurđ Süleymân-nâmesine cevap (7) yazdılar dürlü dürlü nüktelü ḥaberler düzdiler tî idüp miskin ḥatim urup Süleymân şâḥ kâşidine (8) dürdiler bağur bâd-pâyî Medineye Atgâş Ḥânı Âşafî dile kim iy kâşide-i Süleymân iy cevân uşda (9) leşkerümi gördün tamâm yaraqlı aru mı atlı mı gördün bildüñ ve daḥı Endülüs çerisi ayirin. (10) Her birisin kendüme kıul kılup beglerin kafeşe kıoyup tâc ve tahtın alup ma‘zûl mechûl kıldı ve ğam (11) bildim yigirmi dürt kez yüz biñ are mâlik olduğum Süleymân canıñna kıadir ü kıatme ḥâzır olduğum (12) ve akıf olduğum ile olsa var ol Süleymân çü ğurre itdi

kim tâc-ı tahtı diyârına leşkerüñ varına irene (13) itibarına gurre Olmasun anuñ ol leşkerini kırıp beglerüme kanların içirem haķaret tamâm itsem gerekdir (14) ve ol sahrıla cem‘ olmuş kuşların şâhbârlaruma istikbâlime şikâr kılop bazısın şalâbetim tebul bazıla (15) kaçursam faħite bigi uçursam gerekdir bir kim kulumı Süleymân tahtına geçürsem gerekdir var degil (16) her kande dirse buluşalum canuñ kılışalum görelüm ki devlet ve sa‘adet kimündür nar-ı nûr kime kalur şanma kim (17) andan vaz-ı kelam ol gelmezse ben varayım kâdirim hâtemi almayınca ben daħı Süleymân almayınca vaz gelmem (18) yoķdur beyânı vâķ‘adır ki didüm. **Naẓm:**

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Ya kılıcıla şeh Süleymân-ı hâtemin alsam gerek

(19) Ya hûbu iç eger senden derdli alsam gerek

Ya Süleymân-ı mişâl dünyâ halkına ben hüküm idem

Ya hüd şaman kılıcında cânım ben kılsam gerek

(20) Neşr: Ve daħı yoķ dirse kefen gerdine gelüp istikbâl kılsun murâd bulsun hâtemi baña (21) versün hizmetine yüz sürsün ziyâden amân kılıcımdan mühlet alup ‘ömr hûş görsün didi daħı Sultân-ı Ben-i Âşaf

11a

(1) Süleymân kâşidin gönderdi kendisi tekrar hazine açup çerisine mal u genc ulaşıdurup

(2) ceng yerağında oldılar Süleymânı gözleyüp tırdı. **Naẓm:**

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Vakite hazır olup nâh-ı eşferi

(3) Mâl döküp itdi hazır leşkeri

Bende bunu kavlim tursun tamam

Şeh Süleymândan açalum aḥbarı

(4)Dâsitân-ı Süleymân u der ḥikmet-i Loḳmân-ı Ḥakîm

(5) Ḥakîm kavlince Süleymân Peygamber ol. Sulṭan geldi nite ol nerimân kim bâd-pâyî gönderdi. (6) Daḥı Süleymân Ḥazreti Aleyhisselâm ol ruḥ-ı kuşunñ tartup olup leşkeri yidigün ta'accüb kılup daḥı. (7) Dönüp Loḳmân-ı Ḥakîme su'âl kılup eydür yâ Loḳmân-ı Ekber bu ḥayvanat ba'iz ve ba'zısât idügün (8) baña ḥaber virdi Süleymân Aleyhisselâm bu ve cümle su'âl kılacak Loḳmân-ı Ḥakîm daḥı cevap verip (9) didi kim yâ Süleymân bilgil kim ḥayvanat ba'iz ba'zısın yidigünün 'illeti yendigün 'aḳlları ḥayretde (10) kılupdur kim ḥikmet yendigün bilmediler zirâ kim yâ Süleymân Allah te'alî Cellâ'llâh ba'zısınñ ta'biatinde (11) alet edevât kıldı anuñ birle yimiñ yimkâ kâdirdurur kendü bigi ve cenkâl bigi ba'zısında kılmadı bunı. (12) Fıkr kıldılar 'illeti yendigün bilmediler ve ḥikmet yendigün anladılar müsellim kıldılar araları muḥtelif oldı (13) ṭabi'atları muḥâlîf ḥatta ba'zıları itdiler kim ḥayvanatıñ ba'zı ba'zısınñ üzerine musallaṭ olduḡı. (14) Ḥakîm eydür fi'linden degüldür bilgil kim serîr kılıl ala-raḥmeti olanuñ fi'lidir dediler ol sebebden 'âlemiñ (15) iki fâ'ili vardır biri ḥaber virü serîr-i dürdiler ve ba'zılar daḥı yâ Süleymân bunı nücuma nisbet itdiler ve ba'zılar daḥı (16) itdiler kim bu 'aḳıbetdir ol mâ'kûl olunurdun edvâr selefde günâh şâdır olmuştur didiler daḥı (17) dinler tenâsüh ehlindendir ve ba'zılar daḥı didiler kim yâ Süleymân bu çekdükleri olunur didiler (18) ba'zılar daḥı 'illeti yendügin bilmediler nefisleri 'âciz olduḡuna ikrâr eylediler ḥayvanatıñ ba'zı ba'zısın yediḡin (19) 'illeti yendügin bilmezliḡin itdiler bari te'ala ḥikmet söz iş işlemez didiler bu sözlerin küllisin talep (20) 'illetde didiler anuñ talebinde tavafuk kılmadılar zira kim yâ Süleymân anlarıñ nazarı çeridir ve necatları (21) ḥâmiyyetdir külliyâtuñ 'illeti ḥod cezâ ile bilmez bari te'ala anuñ ef'âlinden 'arz-ı nüfusu gülidir.

11b

(1) Şilah 'âlemdir eger ḥakîm eden ba'zı vakıtde zaruri daḥı 'ârız olursa bunuñ mişâli yâ Süleymân (2) şeri'atüñ aḥkamıdır ve ḥaber virür mişâl-ı kışâs bigi kavle te'alî

velekin fi alakışâş hayve yâvani (3) ala-libâs. Didi egerçi mevtdür yâ hod elimdir ol kışâş olan kimseye ve ancılayın uğrınıñ (4) alâin kismekte nefi' 'âm u şalâh gülî var egerçi katı' yad birle elüm bulur bari teâla Cellecelâlüh (5) Eşmd-i tulu'nı ve ümîtarı yırtduğı buncılayındır zira kim ol ve şalâh gülüdür egerçi (6) Yâ Süleymân andan ba'zı nâsa ve ba'zı hayvanata ve ba'zı nebâta zarar olur ve ancılayın abiyalar Aleyhisselâm ezhar (7) dinde anıñ Dâvud Peyğamber bigi vücuduñ İbrâhim enbiyâlar gibi Aleyhisselâm şedâyid bilürler ol emirdeligin bari. (8) te'yanuñ 'arz-ı ezharunda ve senin şeri'atinde nefi' 'âmudur ve şalâh gülüdür tâ kıyamete değin bes ol. (9) enbiyâlar ve aşhâbına yitişen ideler ve harfler ve kıtâllar ve meşakketler ol nefi' 'âma ve şalâh-guliyâ nisbet (10) kılıl oldı hayvanatuñ ba'zı ba'zısın idüğünüñ 'illetin bilmek dileyenler bu kıyas üzerine i'tibâr kılmak (11) gerekdir ve ammâ kim yâ Süleymân-ı zemân iy şeh-i cihân hayvanatuñ ba'zısı ba'zısın idüğüne inkâr (12) itdiler anıñçün inkâr eyledüler kim ol nebileruñ amilini ve şiddetini bu gizledükleri ve kalanı çekdikleri (13) zahmeti gördüler ol sebebden inkâr eylediler ilkin ben idürem ki Allah te'alîniñ Cell'allah alî hayvanatda (14) garaž anlara 'akıbet itmek degüldür nitekim tenâsüh ehli ile zen iderler bile kim nefisleri kandurmakdır (15) cesedlerini hamaliñden şaklayalar zira kim cesed menfa'at çerâtım ki ve muzarrat defi' kılmağa kâdir degüldür eger kim (16) bari te'âlî Cellu'llah ile kılmasa nefesleri tegasül ider 'ömrleri fâni olmazdan okıdın mehalıktan (17) hazır itmezlerdi defa'atten ve ahîdetten helâk olurdu ol sebebden elem vav ça' zahmet meşakket civâna (18) kılındı nite kılınmadı ve hayvana helâkuñ def'ine ve cesedüñ hıfzına zarar ve belâ ile vâkıta ile ve murarıla (19) hayvanat kılındı kaçan ecelleri anlara itisâ 'ömrleri tamam olsa anlara kıtâl ve mürar ve tahrir ve remiz bilgim (20) neslim ve inkiyad fâ'ide virür egerçi kim ba'zı elem vav ça' bilürse dahı ol muhtaç olduğumuz (21) insanlaruñ fikrinde fâriğ kim olduğuna iderüz kim bari te'âlî Cellu'llah vâkıte kim

12a

(1) Hayvanatı yaratdı ve ebdala bâd bâkî kılmadığını her birine 'ömr tabi'ati kıldı aña dilese mevt tabi'i gelür (2) her hayvan ol mevt tabi'i birle her kande olursa olur bari te'ala olan hayvanatlaruñ kudelerini ve ceyfelerini (3) didi hayvanlara gıda kıldı ve bakısına madeh kıldı tâ kim hiç birisine belâ münfa'ate ve lâ nefi' kılmağa çün bu nesne

(4) hayvanlara menfa‘at olan ve hayvanlara zararı dağı yokdur ammâ kim yâ Süleymân bir haşlet dağı gördüm didi (5) civânlar ba‘zı ulu hayvanları besler yir yüzün hayvan-ı kûdsî tutaydı ve kûdsîlerle tolaydı anuñ habâşetinden (6) var ihsandan hevâ ve şular fâsid oldu tâ‘una ve helâki sebeb oldu bes bend olan nice hikmet ola (7) zira ekim bari te‘ala hayvanatıñ ba‘zısına gül ve ba‘zısınmâkûl kıldu ğınne dirler nite menfa‘at oldu (8) ve hem anlardan muşarrit def‘ eyledi egerçi bu ğözlendiğı vakit elem vav ça‘ bulurlar ve ba‘de bu ğörülecek kişinüñ (9) ğarazı aña elem itmek degüldür bil kim anuñla menfa‘at itmekdir ve muzarre def‘ itmekdir. **Nazm:**

Fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

(10) Anda hâşşa çok kûmişdir ol ğuni

Ġâh şuyundan cem‘ olur ziynete meni

Kim nirden hilâkat ider cism-i Hâk

(11) Kudretin ğörüp oğugıl isem Hâk

Oldurur hayvan-ı insân kuvvet ider

Devirdür taşda ğüher yâķût ider

(12) Niye ķandı necaş ider kane ğüher

Halezar ihsân ider hecre durer

Hâk-i âdem bâd-ı ‘İsâ iden ol

(13) Nâr-ı bitân ider ya iden ol

Ḳudretin anuñ cümledir ḳâdir ol

Hikmet anuñ guliyâdır nâzir ol

(14) Böyle diyüp anda Loḳmân-ı Hâkîm

Sâkin oldu vir şalâvat sen dilim

Neşr: Hâkîm ḳavlince (15) Loḳmân-ı Hâkîm hikmet mevḥumunca rûḥ ḳuşunuñ vesâir ḥayvanatuñ leş yedüklerini beyân idecek taḥsîn (16) ḳılup ḥal‘et-i ḥâş-ı en‘âm eyledi bu eşnadığın nâgihân bâd-pâyî dahı geldi irüp içeri dergâh-ı (17) mu‘allaya taḥt-ı pâyna yüz sürdi baş urup Süleymâna du‘â ḳıldı ağız cevaben diyüp Atgâş Hân Aşferiniñ (18) nâmesin şundı Loḳmân-ı Hâkîm Aleyhisselâm alup muṭâll‘a ḳılınca Süleymân-ı zemân şeh-i cihân ider yâ bâd-ı pây. (19) Madeni Beni Âşaf mülkünün leşkerin nice gördük bâd-pâyî ider yâ NebiAllah Atgâş Hânı Âşferi devletine (20) ḳuvvetine şöyle gurre olmuşlar kim ḳahraman gibi gözine göstermezler feleḡe baş indirmezler kendüzin (21) nerîmân-ı giriyândan ḳuvvetli Cemşîd zehḥakdan ‘azametli bilür Süleymânlık du‘âsın ḳılur ḳaşıde bu kim senden ḥâtemi ile

12b

(1) Süleymân ola yigirmi dört kez yüz biñ Beni Âşfer Endülüs çerisin cümlesin kendiye tâbi‘ ve maḥkum ve fermân ḳılupdur (2) Azunı kamil velikin kendüzi cahildir ve ammâ kim ḡâfil olucaḡ düşman deḡildir bi-ḥod leşkeri var diyü ‘arz (3) idüp du‘â ḳıldı andan Loḳmân-ı Hâkîm dahı nâmeyi okudı. **Nazm:**

Fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Böyle dimiş nâmesinde Âşferi

(4) Yâri ḳıla nâr-ı nûr-ı envârı

Beñi Âşfer şâhım âteş-perest

Gözlerimde bir sinekdir yıl-mest

(5) ‘ Askerüme yokdurur haz u hisâb

Kılıcımdan üşenür evzâ-ı siyâb

Endülüsün leşkerin şaydum tamam

(6) Cümle halkı hükema olundı merâm

Kaşidem okuna cümle tatam ‘âlî

Sen Süleymândan elem ben ben hâtemi

(7) Yâ budur kim hâtemi gönder baña

Kim ziyânım değmeye âhîr saña

Yâ hû oldur hâtemi senden elem

(8) Leşkerüle uğradım derd ü elem

Leşkerü gece leşkerüm var bi-kemân

Dilince dur ider devr-i zemân

(9) Hecu şehbâz tağıdam mürgânını

Ƙılıç uruben yıķam eyü enini

Ne‘re urup atiyârıñ perrân idem

(10) Ƙılıç urup leşkerüñ bi-cân idem

Ƙân dökici pehlivanım çaķ durur

Ƙahramandan kuvveti artuķdurur

(11) Cân ilince arlarum var tîgzen

Şafda arları yıķıcıdır şaf şiken

Pâdişâhım yedi ataya ced cebed

(12) Melek-i malım çok bi-gâyet bi-‘aded

İy demrehi oğlı Süleymân aç göziñ

Ƙılıcımdan aç göziñ ķurtar üziñ

(13) Hâtemi gönder baña fermân olup

Hızmet eyle ķapuma der-bân olup

Yoksa verdim leşkerile hâzır ol

(14) Bir kazayım şumsine kâdir ol

Suñ pişimân âşşı itmez böylesin

Nâmım okuyup ‘amel bes kılasın

(15) Böyle diyüp nâmesinde Âşferi

Âhır itmiş vir şalâvat seriri

Neşr: Hakîm kavlince (16) Atgâş Hân nâmesinde Süleymân Aleyhisselâm bursile muhâl haberleri işidicek gazaya kalkdı hakim kıldı (17) ser-i leşkerleri çerine göçürüp ‘azm Âşferi kılup gitdi bu rey ve şuran ve nefir uzası ‘âlî tutar (18) yiryüzi leşkerden görünmez oldu gök yüzi kuşlar kanadından bulunmaz oldu kuşların (19) önünce Simurg kuşu uçardı halk-ı ‘âlem görüp teferruç kılurlardı anuñ cemâline ve kemâline hasret (20) iderlerdi velikin Simurg adamı zâd ayân gur felekde uçuğına incindi dağı dönüp Kağnûsa hevâ yüzünde (21) eyitdi kim yâ Kağnûs ben Süleymânun ‘âcib hâli vardı çünkim Süleymânlık du‘âsın kılur niçün dilemez kim

13a

(1) Kast gâh tahtı getüre üzerinde cemi‘ bekler melekler otura bar kudreti dilediğın yire biz dağı taht. (2) kafasınca uçavuz bir dem bir ‘âlemden bir ‘âleme geçevüz didi Kağnûs eydür bu sözi sen Süleymâna dişe güz (3) eger Süleymânlık du‘âsın kılursa Hak te‘ala hod aña diledüğün vire muradı nise hâşıl ola dünyevi uhrevi (4) bu sözi Hazreti Süleymâna ‘arz idicek biz dağı bu bulu leşker ayağınca pervâz idüp uçmağdan incizüz (5) diyüp kaşd ideler kim Süleymâna bu sözi söyler taht itmeği aña aındurlar tâ kim Süleymânlığı tahtıla meşhur ola revnağ bula (6) **Nazm:**

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Böyle diyüp söyleşir mürğân kamû

Hak te'aliden umup cemâle âmu

(7) Çün Süleymân Hazretini gird-gâr

'Âlem içre kıldı â'zam şehriyâr

Cümle mañluk layık oña olsa râm

(8) Kim vir bedr devleti Rabbialâ nâm

Bes nebut tahtını virse alâ

Yel götürse gökde tahtını gâh gâh

(9) Bilelerdi şeh Süleymân kimdi

Salânatla nicesi hâkimdi

Neşr: Hakîm kavlince Süleymân (10) ol gün ol gice yarındısı kuşlıgadañ getirdiler atdan inmedi düşmana te'cil niteçün nîm caşt vaqt olıcağ. (11) gelüp 'Amâlik şehrinüñ kenarında kondı kim aña şimdi ki hinde sulân o ki dirler alacası vardır henüz (12) ol 'Amâlik şehrinüñ eşiri vardır aña Karacañışâr dirler çünkim Süleymân Hazreti ol diyara gelüp (13) kondı hemandan ca'ir cemin arasında hayme ve har-gâh bar-gâh-ı sivân serperdeler uruldı sürurı selâtinler (14) leşkerini leşkerin fevç fevç kondılar kaçâr mehârlardan yükleri indürdiler bar u hararları (15) yerli yerine kodılar tabâbları muniñlerin taht elşeye ve o tâkların kubbelerin fevç-i ala'ya ir gürdiler (16) anda Süleymân Hazreti leşkerle kondı kuşlar dañı hevâ yüzinden Simurgla indiler Süleymân-ı taht üzre kondı (17) sürur-ı selâtin dañı cem' olup dîvân-ı Süleymâna gelüp kim oturdı kim dañı ayağ üzre tûrdılar koşlar (18) dañı kanad kanada çatup Süleymân-ı bâr-gâh

üzre kanad gerüp sâye şalup Simurg dahı gelüp Kaķnûs (19) kuşıyla rûh kuşıyla tavûsla
cümle atiyâr ulularıyla yir yüzinde karar kıldı. **Nazm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

(20) Cem' oluben cümle mürgân ki niryad

Uzadup buyının uçup gökde kanad

Şeh Süleymân üzerine ol nerimân

(21) Ber ü bâl açup kıurardı sâye-bân

Kuş kanadından görünmez gökde gün

Sâyesinden 'âlem içi oldu dün

13b

(1) Yirle gök arası tıldı yilek

Hâk-ı insân bürüdi mürgân felek

Kuş ötdin vir dünkü tâs çerh

(2) Hâk-ı insân bürüdi gögi tayyur

Şan kıyâmet kıopdı ötdi anda şûr

Cümle millet cem' olup anda tamam

(3) Kıurdı dîvân şeh Süleymân biñ ü nâm

Anınca dîvân kırmadı Cemşîd ü Cem

Kim geleydi halk-ı ‘âlem pîş ü kem

(4) Diñle imdi kışsa nedir bâşafâ

Vir şalâvat sen be-câni Muştafâ

Der beyân-ı temşilât-ı dâsitân-ı mâzî (5)

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Dâsitânun remzi var aña tamâm

Bu hakikat sözlerin idem beyân

Bu vücudundur aña hece kâf

(6) Sözlerimi şanma kim olur güzaf

Nefsün ol Simurğ ‘inķâfı ala-mişal

Kim açup nefsi hevada ider cidâl

(7) Yırtıcı kuşlar dañı şöyle ki var

Hırş şehvet nücul kin ba‘zı ayar

Kim bilürdür bes kavâi lafis bes

(8) Kim uçar nefsi hevâda sende bes

Ruḥ olur şâh-ı Süleymân bi-kemân

Tâb ‘ı ruḥuñ kovasıdur hemân

(9) ‘Aql olur Loḳmân-ı Ekber fî ala-mişal

Ḥâtem ol şahf-ı İlâhî bi-ḥelâl

Şahfıla ider olursun sen ‘amel

(10) Nefsi çaker kılasın bi-zülâl

Nefsi çaker itmeğe eyle heves

Ḳarib ḥake tâ belâsın dost veres

(11) Mâsivâdan geç ki Ḥaḳḳı bulasın

Melek-i ‘uḳḳab içre bir kez olasın

Şahfıla iten ‘amel iy nâmedâr

(12) Çün Süleymân olsun bes necat-ı yâr

Bu fenadan ‘âḳiliseñ kıl küzer

Tâ beḳa meleğın bulasın pür hûner

(13) Gel şî yirce aşılı maḥşul

Aşlıña ḳavuş olmaya ḥelâl

Çün Süleymân-ı nefes iderseñ gör zebun

(14) Hâk delil ola saña reh-nemun

Söz budur ki yoldı Firdevsî bes

Namehi dut cânıla eyle heves

(15) Der beyân-ı meclis-i âhar

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Hamd bi-had o lahzaya bi-şamâr

Nazmıñın vird 'aql cân hû şiyâr

(16) Vird fehim 'aql u 'ilm fazıl edep

Kıldı ğâfil söyledim nazm u şi'ir

Şeh Süleymân kışşasın taşnif idüp

(17) Söyledim emlah sahnıdır şehvâr

Oldı yüz seksen yedi meclis tamam

İstima' itdi mükemmel gül mekâr

(18) Tenkirince itmem ol haqe ben

Kaldı benden bu kitâbım yâdigâr

Bu cihandan gidüben olam ‘azad

(19) Hake yeksân ide çerh rüzgâr

Bu kitâbla yâd olavuz her zemân

Yâd u biliş aña bizi nake var

(20) Okıña kâmil ola kıla hûş du‘â

Nola câhil ta‘n iderse bi-çarar

Yâ lema kim anar Firdevsî

(21) Hâcetin maqbûl kılğıl gird-gâr

İy kerîm ü kâdir viy reh-nümâ

Viy rahîm ü kârî sâz u şehriyâr

14a

(1) Aḥmed u Ḳâsım Muḥammed Nûricevena

Raḥmet it Firdevsîye perver-digâr

Gerçi kim itdi ḥaṭṭa öyle ‘afv

(2) Raḥmetiñle yârlığa ğil itme nâr

Çün didin lâ-teķnuķu ķat' itmezem

Ben ümidim rahmetiñden gird-gâr

(3) İy nuruma guş ķutun ģanıña

Vir şalâvat Mustafâya der nişâr

Süleymân-nâmenüñ yüz seksen yedinci meclisinüñ zikrindedir (4)

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Meh elinin yakumuñ şemir caha nedir

Nice yıl girmezem âh ki nihandır

Şaķuñ tavûsı ķudsiñ şehberidir

(5) Ki ķaddüñ sidreden 'âlî nişandır

Siyeh bir cemlerüñ ţarafı gûlhade

Ķomaz bedrinde seyr-i gilistândır

(6) Yüziñ gül yaprağı muşhaf içinde

Büyük ķunı ve bi serüñ revandır

Ķuşuñ ųeh yüziñ nûr be-güñ ģarp

(7) Oķur hasenüñ girip ģâfız-ı zemândır

Helâli ‘ıyduña cânım kurbân

Kabul itseñ vireydüm daikândır

(8) Karardup gözlerin ğamzeñ atar tîr

Kaşuñ çatup koma kim hûş kemândır

Dehânuñ sırrına irmedi ‘ârif

(9) Ki anuñ yoklığı varlığıda kemândır

Kılı kırk bir yarar olsam böyle gül

Kaçan teşbiye ola gerçi ‘ayândır

(10) Elif kıddüñ kı birdikçe kıyâmet

Göziñ cânlar olur ahir nerimândır

Kıra toprakça yok kıdrim kapuñda

(11) Sözüm gerçi hayât-ı câvidândır

Lebüñ hâtem-i Süleymânın dimağında

Menim mûrı sahn u ziñe cihandır

(12) Şalavat virüyi Âhmed-i Resûle

Şefî‘ ola habib müste‘ândır

Benim Hüdhd di Belkıs vaşfin

(13) Fesbihim ki dilim şîrîn zebândır

Dâsitân-ı nebiyâd şehir-i ma‘muriye ve feth tılsımât hâne ü ‘arz hünere hükemâ (14)

Lokmân-ı İbn-i ‘Âd ol kâmil-i üstâd ki bu Süleymân-nâme-i Kebîrûn muşannifidir
ba‘dezân eflâtûn-ı (15) Yûnânî şems aña dilûn tercümânı bu tarîh-i â‘zamuñ mü‘ellifidir
ba‘dezân sid nasir bağdâdî ol (16) cihânun ekmelidür üstadıdır bu kitâbuñ muhlisi
bâbuñ şîrîn civânî tercüme iden ya‘ni ki ol (17) Hâkîmlerûn Sûryani ve yûnânî
dillerinde te‘lif itdügi Süleymân-nâme Fars dilince tercüme itmişdir (18) minba‘d
Firdevsî haķır Türki dilince kılma ver kamu getirdi şahih kul üzerine yaturdı bes kul
(19) şahih budur ki Süleymân Peygamber leşkeri ityârıla ve ‘askeri tayyârla gelüp sultan
uyagiña kim (20) kındı ‘azîm-i dîvân kurdı ‘imâme-i halîl şarınup Mûsî ‘aşâsın eline
alup şit çetesin (21) koyup bes taht üzerinde oturdı dîvân-ı Süleymân tırdı nite selâtin
sürurlar ayağ

14b

(1) üzre tırdılar on iki biñ ma‘cerât-ı zâhir olmış Peygamberler ve on iki biñ vilâyete
kadem başmış (2) evliyâ ve rehberler şâg ve şolunda Süleymân Hazretinûn ‘aç ebnûs
şandılar üzerinde geçüp oturdılar (3) rûy-ı zemîn pehluvarları ve yedi iklim-i şâhib-
kırânları polâd kürsilerde diz çeküp ol kân içici ve serler yire (4) dökücü meşki kılıcuñ
ķabzalarına âl urdılar etyâr olurı daħı Kaķnûsle verehne ve ruh (5) kuşıyla ve şâhin ve
şehbâz ‘uķķâbıla per açup hevâda ķare bulut gibi fevķ-i ala‘lede per uzadup (6) ķalkup
Süleymân tahtı üzerine şehperden-i Süleymân ķurmışlardı ve tıttı ķameri tezaç dilü
dilince (7) hâlķa tebîh idüp müzik elezirce Süleymânun devâm-ı devletine du‘â ve enâm
rif‘atine şenâ kılup medh iderlerdi (8) **Nazm:**

Fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Yir yüzünü bürüdi dîvân tutup hâlķ-ı beşer

Gün yüzini bürüdi mürgâbile perân ve per

(9) Eyle bi-hod geldi anda halk-ı 'âlem bi-şumâr

Şanki emr-i efil cildi oldu yüm-i alhışar

Neşr: Hâkim kavlince Süleymân (10) Hâzreti bu vecihle dîvân kurup taht-ı saltanatda karar itdi 'Amâlikâ şehriñ a'yân-ı memleket varikân-ı (11) devlet cem' olup şihne katına varup ni'met türlü cem' idüp ve her nefesinden darp düşürüp turu (12) gelüp Süleymân Hâzretine geldiler beş kişilerin çekdiler hâk-ı pâyine yüz sürüp niyâz kıldılar müslümân dağı (13) alup kabul eyledi ve anlarıñ her birisine hal'it verdi ni'met çün çökdiler iftar itdiler bi-gâyet huş girdiler (14) andan anları imana da'vet kıldılar ve âteş-perestlikden el çeküp 'uzlet itdiler Peyğamber şeri'atine (15) girüp imana getirdiler şehâdet parmağın kaldırıp ta'lîm itdiler kim Lâ İlâhe İllallah Mûsî (16) Kelimullah ve Dâvud Halîfullah ve Süleymân Eminullah diyüp her birisi müslümân oldılar şerayi't (17) yirine getirdiler ve ba'de Hâzret-i Süleymân buyurdi cümlesine ha'lit haşır giydürdiler (18) nihâyet mal u genci virüp toyurdılar andan müslümân su'âl itdi kim yâ 'Amâlik şehrinüñ halkı (19) yâ 'ayân-ı memleket vârikân-ı devlet hiç bu diyâra bir teferrüc idecek 'acâyîb ve garâyîb (20) var mıdır itdiler kim bu yakın yirde bir 'azîm vîrân şehir vardır içinde çok tılsımât 'acâyîb ve garâyîb vardır teferrüc itseñüz didiler Süleymân ol sözi işidüp def'i

15a

(1) hıññ İshâka süvâr olup ol virân şehri görmege gitdiler çünkim sordı (2) selâtinlerle pehluvân rûy-ı zemînle Loqmân İbn-i 'âdıla ol hâkîm üstâdıla (3) bir nice hâzık hükemâ emr üzreyle Âşaf bin berhıyâ ve cümle pehluvanlar rahşlarına süvâr (4) olup gitdiler gelüp ol virân şehre yitdiler kuşlar dağı Süleymân Hâzretinüñ üstünde fevķ-i (5) ala'lede kanad kanada çatup bilişince pervâz urup gitdiler Süleymânüñ mübârek vücudı hevânüñ (6) kerimetinden incinmesün diyü gök yüzinde şâye kılurlardı çünkim bu selâtinle 'Amâlik ırmâğınüñ kenarınca (7) gitdiler 'âkıbet ol virân şehre irdiler kim etrafı cânibden ol birci bar ve senin (8) yapısı taşı cümle ak mermerden şöyle arasında bir gri taş yokdur andan Süleymân Hâzreti (9) gam ider iy serverler ne deñlü bu şehri virana dağı gençler virânlarda bulunur nitekim (10) Hâk şikeste göklerde bulunur bes bu şehir seyr idelüm harâbe gam degül diyüp Süleymân gam (11) enbiyâ ve evliyâ hükemâ

vüzerâ birle gelüp bit tarafından ol virân şehre girdiler ‘acâyîb ğarâyîb yapılar (12) ve saraylar kaşrlar gördiler cümlesi hâli ıssı ve şahibleri yok köşkler ve manzaralar yirlü yirinde ħarab olmuş (13) **Nazm:**

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Issı gitmiş cümlesiniñ cism olup yirde türab

Kaşrı arta kalmış ammâ cümlesi olmuş ħarâb

(14) Pâdişâhlar meskeñin ol kaşr-ı ‘âlî saray

Yi kafanda oturmuşlar kebkeble bu mu ğarâb

Neşr: Hâkîm kavlince (15) Süleymân Hâzreti Enbiyâ ve Evliyâ ve Hükemâ Vüzerâ ile ol virân şehri teferrüç iderken bir kaşra geldiler viy (16) ğâyet memla per mürzz ‘kaşrıñ havlısına girdiler divarı yıkılmış yerile beraber olmuş andan Süleymân Aleyhisselâm (17) kaşrıñ kapusına gelüp hanıñ İshâkından inüp hükemâ vüzerâ ümerâ rahş rahşândan ve pehlivanlı fil gergedandan (18) inüp Süleymân önince piyâde yürüyüp dâd-pâyi dahı önlerince ol kaşr-ı memlanuñ içine girdiler. (19) Gördiler kim yine bir hoş menkuş kâ’a dört yüz eyvân bir birine karşı şedâdı viy şöyle eyvânlar kim (20) üç bin sipâhi otura tura andan Süleymân Hâzreti kaşrı teferrüclenürken kapu divarında bir (21) ‘acib şekil taşvîr kılmışlar evvel bir er şeklin yazmışlar yanında bir ‘avret nakş kılmışlar andan er şekli

15b

(1) Şol kolına ‘avret şeklini yaķasından tutmuş güyâ hayvanatda derune er şekliniñ saĝ kolında kaç bila’lar (2) nakş kılmışlar cümlesin boĝazından tutmuş тұrur ve bir dahı ol şekil ayaĝıla тұrduĝı yiri dirilayın (3) ayaĝın kaldırmış тұrmış Süleymân Aleyhisselâm ol şekli göricek vezirlerine bu şekil kim bir eline ‘avret yaķasın (4) Tutmuş bir eline nice yılanlar тұtmış bunu ziynet içüni dizdiler yoksa dehremi vardır diyü Süleymân Aleyhisselâm (5) böyle diyicek andan Loķmân Süleymân Aleyhisselâm eydür bu şekil bir eliyle ‘avret yaķasını тұtup тұrdı ve ĝınıñ (6) demüzi şöyle dimeñ olur kim er olan

‘avrete k l olmakdır ya‘ni elime olursa ‘avreti  ekliye (7) ya asından tutar gibi tuta nite   yle kim yılan tutarlar ‘avretler  n da ı nazarları yılanların (8) olur bo azından tutmayınca zebun olmaz. Nazm:

F ‘il t n/ f ‘il t n/ f ‘il n

H kmet i re ‘avret a ılı oldu m r

(9) Hec   femi bo azından tut iy y r

T  ki fitana birle itmeye zarar

S z budur ki s yled m iy  ehriy r

(10) **Ne r:** Lokm n H k m   yle diyicek   saf Bin Berhiy  eyd r y  S leyman bu er  ekli (11) ‘avret  ekli n ya asın tutup bir eline yılanlar oldu unu  remzi   yle demek olur kim er olan (12) ‘avreti kend  iradesine  oma  gerek kim nice dilerse y riye   yle bo azından tutup yidir gibi. Yılan (13) da ı  ullarında y riyecek kemer gerekse urur hel k  ılır bo azından tutacak hel k olur ‘avret (14) da ı er elinde zebun olur gerekd r kim anlar ve g le dirlik ola yoksa seni yiredir nitekim bu  ekil ay ıla (15) yiri deper gibi Turur gerek kim bu s zleri g   idesin pend-i Lokm ndır. **Nazm:**

F ‘il t n/ f ‘il t n/ f ‘il n

(16) ‘Avret are olmayacak bes zeb n

‘ lem i re dirlik olmaz z  f n n

N     olmak oldu ‘avret ceni e bes

(17)  tmez a a i‘tib rı reh-n m n

Ne r:   saf Bin Berhiy  ile diyicek andan filsun h k m (18) itdi y  S leyman bu er  ekli bir eliyle ‘avret ya asın tutar bir eline yılan oldu unu  remzi. (19)   yle demek ola kim ‘avretile yılanu   abi‘atında farkı yokdur nitekim yılan adama d  mandır ‘avret

(20) dahı düşmandır yılan adama fırsat bulacak mecâl virmez urur 'uret dahı fırsat bulacak arını. (21) şöyle urur kim 'ömrini helâk kılar zîr zebın ıder nitekim bu şekil ayağın kaldırıp yiri depmege turur

16a

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

(1) **Nâzm:** 'Akil ola kim 'avretinden kıla dâ'im çaķ hazır

Kim irer 'avretten ere çaķ-ı zemân Hâķ zarar

(2) Böyle diyüp oldu sakın şâh elinde feylesof

Ki ide ihsan gûş idicek sözlerini mûr-ı mâr

Neşr: Feylesof öyle diyicek (3) andan Nâşen Peyğamber eydür yâ Süleymân bunlar her ne kim didilerse 'aķla yakın selâ diler viy yâ Süleymân bu şekil bir eliyle (4) 'avret yaķasın tutup bir ayağıla perî deper gibi tırdıķı bunlar remuzât ki değildir Süleymân eydür ya nitedür (5) andan Nâşen Peyğamber eydür yâ Süleymân bu şekil bir eliyle 'avret yaķasın tırdıķı remuzi budur kim (6) 'avret dünyaya nisbet nendir bu şekil yirenüñ ya'ni didiķi der kim bendeķi hâkimile dünyâyı tutmuşdum (7) şöyle kim bu 'avret şeklin şimdi yaķasından tutmuşum ve bir eline dahı birkaç yılan tırdıķınıñ remuzi. (8) Budur kim yılan mâle nisbetdir ya'ni didiģidir kim dünyâyı 'avretlayın tıtacaķ malın dahı cem'kıldum (9) nitekim ve bir ayağıla dahı bu şekil yir depdügü ve bu yılanlar elimde durduķı ya'ni didüģidir kim (10) ve ol cem' kılduğum mâlı uşda bu yir tırduğum divar dibinde meftundur bu vecihle bu sırrı beyân itdiler (11) âferînler diyüp mâle meşgul oldılar. **Nâzm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Böyle diyüp anda Nâşen ol zemân

(12) Hûş firâset itdi ğâyet bi-kemân

Diñle imdi bu işâret nolısar

Vir şalâvat şerh itdin yâr-ı cân

(13) **Neşr:** Nâsen Peyğamber Aleyhisselâm böyle diyicek Süleymân Peyğamber hüküm kıldı mühendis üstâdlar ilerü gelüp. (14) Pulladıklarıñla ol. Divarda olan şekliñ altı yanın kere gence kızdılar tâ kim bir kefenin açıldı. (15) Süleymân Aleyhisselâm bâd-pâyê işâret kıldı bâd-pây dahı sağ şol hançerlerin ara'ide kıldı tebrilincek eline (16) alup bir eline fanus tutup haqe şıgıñup güftüñ kıldırıldılar nezdibânından aşğa gitdi yigirmi dört (17) ayak nerdübân inicek bir ka'ye irdi içine girüp sağve şol nazar kıldı gördüm zir zemîn (18) kâ'sı tolu mal ü genc yine bâd-pâ zîr-i zemînden çıkup gördüğün Süleymân-ı nebiye haber virdi andan (19) Süleymân beni dahı vezirlerine haber virdi ve salâtin serirler ve surular adam başına birer fanus yıkup. (20) Bâd-pây onları nice zir-i zemîne kâ'ya girdiler iki eyvân bir birine karşı her eyvânda yidi bölük mâl yağmışlar (21) andan ol iki eyvân ortasında bir mermer direk dikmişler birkaç satır yazı yazmışlar düşmüşler kim

16b

(1) İy bende kılan 'emrine devletine gurre olan şöyle bilsem kim bendeñi zemânımda bir mu'teber şâhidim âdeme menü çehir. (2) dirlerdi nice dilaverler serurlar ni'metim yirlerdi yüz yigirmi yıl cihân sarayında şâhlık itdüm (3) leşkerile her kanķı iklime dilersem gitdüm çok memleket malın cem' itdim ve buydı bulun malı bunda kim görürsen (4) ol bölügi Hıfâyî mülkünden aldım ikinci bölügi Ceyr diyârındn aldım ve üçüncü bölüğün Hindiden. (5) ve dördüncü bölüğün Sindiden beşinci bölüğün Yemen ve Tâ-yifden altıncı bölüğün Şâmdan ve yedinci bölüğün (6) Rumdan aldım bunları bunda cem' kıldı gamdan maşşud bu idi kim bu malıla nicelin müşerref yirde (7) yine bu necalin şehriyârım 'emr u 'adaya vefa itmedi rûzgâruñ ve çarh kataluñ remiz rumuzu buymış bizim (8) muradımız hâşıl olmadı ammâ kaşdımız bu idi kim bu şehri yabdıram bizden soñra gelen bizleri yâd ideler (9) **Nażm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

İşbu şehrüñ kıldığuna na-tamâm

‘Ömrüm âhir oldu günbedinden hemân

(10) Nice kaşidem olmuş idi âşikâr

‘Ömrüm efzun olsa niceyim pâydâr

Şehri yapup koymuşdum ben kaşur

(11) Yabılup âhir olaydı hep kaşur

Lik nidem virmedi mühlet ecel

Hâke yeksan oldu cismim mâhşul

(12) Böyle diyüp âhir itmiş ol lâlâm

Vir şalâvat Muştafâya yâ hemâm

Terk idüben tâc-ı taht-ı devleti

(13) İhtiyâr itdüm kabrile memleketi

Neşr: Hakîm kavlince Süleymân Aleyhisselâm ol ‘amuddan bu kuzşet haberi (14) işidicek bildi kim ol malı ve genci menü çehirden kılmış andan Süleymân Aleyhisselâm eydür nâşân menü çehir şâh (15) bu malıla kaşideyi bunda şehriba çün biz dahı bu malıyla bu hezm diyârda bir şehir bünyâd ider kim didi (16) bizden soñra gelenler bu şehir içinde rahat olalar bizlere du‘â kıllalar râyited bir itdiler âl bu mâyı. (17) Sende tursun didiler dahı Süleymân ol zir-i zeminden selâtinlerle çıkup yine leşkere gelüp (18) ‘ıyş-ı nûşa meşğûl oldılar andan Loqmân-ı Hakîm ol malı zir-i zeminden çıkarup bâr-gâhına (19) gitdi ol gün gidüp yine şabâh oldu Süleymân-ı nebi Aleyhisselâm

serîrine oturup selâtinler (20) cem' olup diyü ana tûrdılar andan Süleymân-ı nebi yâ Hakîm bulunan malıyla menücehirden kılmış virân (21) şehri yapalum yoksa bir iki şehrimi bünyâd kılup düzelüm didi andan Loğmân-ı Hakîm eydür

17a

(1) Bu menücehirden kılmış virân şehri yenpiğe aşandır viy hikmet takâza kılur kim bir şehir bir kez yıkılıp hârâb (2) olsa ne kadar kim anı 'imâret itseler ol şehriñ yönidâ'im yıkılmağa yüz tutar böyle olıcağ yâ Süleymân (3) vîrânı merhamet kılınca devletiñde iki bünyâd uralım bu hezm diyâra layık bir hûş veş'iaşehri yapduralum (4) şöyle kim iy şâh senüñ edvaki göre ola yapısı. Didi Loğmân-ı Hakîm şöyle diyicek Süleymânla cümle vezirler (5) şahib-i serîrler ol hakîmüñ sözün pend kıldılar bir lahza 'ıyş u nûş idip andan Süleymânı selâtinlerle (6) süvâr olup ol vîrân şehre karşı gelüp tûrdılar andan Süleymân Aleyhisselâm eydür muhannid sikür yürüñ (7) bu hezm diyâra bir yüz göreñ şehir yapmağa lâıyık ola didi andan biñ dört yüz mühendis üstâdlar yürüdiler (8) ırmak kenarında şehir yapmağa lâıyık yir buldılar dâire-i hendese birle bir şehir bünyâd resm itdiler nite şöyle kim (9) yetmiş yidi biñ yidi yüz yetmiş yidi adam yir dâire çizdiler andan ol dâire üzre yir katlara ve mübârek (10) sâ'at içinde yidi yüz yetmiş yidi burç bâdiye bünyâd şaldılar yetmiş yirde kapu kodılar kim âşikâra kim nihân (11) andan taş demür içün altun gümüş dökdiler on iki kez yüz biñ â duşa gelüp ol vîrân (12) şehriñ taş ve toprağıyla şehri yapmağa meşğûl oldılar şehir yapısı ayağa nicek Süleymân-ı nebî eydür (13) yazuyorlar şehir üzre kimse kıyalum yapdursun biz yolumuzdan kılmayalum sefer üzre olalım didi andan (14) Loğmân-ı Hakîm eydür yâ Süleymân-ı nebî rasat buyurursın yol arı yolda gerekdir viy bu şehre nice mal (15) ve nice emek harc olur tamâm itdin gitmek devlete lâıyık değildir yâ Süleymân-ı nebî aru urdu kim (16) bir işi bünyâd idicek tamâm itmese sa'i ide andan soñra gide ve biz dahı yâ Süleymân kış irişdi leşker bu zerü (17) çok zahmet gördük bu hezm diyârıñ kışında ammâ maşlahat budur kim kışlayuz Hak 'ömr virirse evvel-i (18) baharda her kıncar ve 'enem idersek gidelim zira kim et ve fil ve gergedan diñlenür ve mir ü sipâh uñlanur. (19) Kış kılıç gibi olur kılıca argun ve yorgun arile ve atile varmak gerekdir ya Süleymân didi aşad 'azâb (20) olduğından senden dahı bilmez misin kim zemîn ü zemânuñ ziynetin bu zer.

Nazm: (21)

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Çün zemistân vakt irse asa şar şar lem şimâl

Dökülür berîñ cemin gül lâle olur pâý u mâl

Revnaķı gider cümleñüñ tağ taş olur yeh

17b

(1) Öyle kim dutar şukdan canlıķ olur her cibâl

Râvî kavlince Süleymân Hâkîm sözün kabul kılup Süleymân Hâzret-i Hâkîm (2) kıldı ol diyârlaruñ ve her cânibden gelen 'asâkir tağılup kış yerâğın gördiler ol şehir dahı kâr kirler (3) gice ve gündüz dimeyüp yaptılar üç ayda tamâm kıldılar andan Loķmân-ı Hâkîm ol şehriñ ortasında (4) minâre vez'ında bir mil bünyâd kıldılar andan polâddan bir 'uķķab şekil düzüp ve ol mil üzre kudılar (5) andan yine ol şekliñ önünde cin polâddan bir taş düzdürüp kodı tılsım içün vaz'ı itdiler (6) yine Loķmân-ı Hâkîm taşıla 'uķķaba şöyle tılsım kıldı kim her kaçan kim gicenüñ ve gündüzüñ bir sa'ati kim geçe ol. (7) Mil başında 'uķķab şekil ağzından bir âdem başılın polâd tûnı okında tûran polâd taş a birağur idi.(8) seninkin mühre ol mu'teber taş a tokınıcak taş şöyle otur kim ol şehir içinde cümlesi işidürdi vakt (9) sâ'at geçdüğün bilürlerdi ve ol tılsımın bir ulu hünere buydı kim 'uķķâb ağzından mühre taş a (10) düşicek yine mühre zana'atıla varup yukaru 'uķķâb ağzına çıkardı ve dahı sâ'at tamâm olıcak mühre 'uķķâb (11) ağzından taş a düşdi Süleymânıla begler ol tılsım görüp Loķmâna tahsin kıldılar hâkîm kavlince (12) tılsım-ı Loķmân düzicek feylesof dahı şehriñ bir nişâna yerine bir mil yapdurdı kare baķdı tûrna (13)şeklinde bir kuş düzdürdi her kanadın on beş bölük neceş kıldı tılsıma ol tılsıma ol tûrnayı mil üzerinde (14) bir gitdi ol tûrna şekliñ tılsımı buydı kim kaçan ayuñ evvel gicesi iki olsa kanadunuñ (15) beriki kare iken güyâ kırmızı câh güneş şevki tokınır bigi görünür ma'lum ola ayuñ evvel gündiz ay görünsün görünmesün (16) ayuñ iki günü olıcak bileğüñ ikisi kararurdi ve 'alî hezâ ayuñ yigirmi tokuz günü olsa yigirmi tokuz idigi bile (17) kararurdi şöyle kim ırâķdan yakından şayulurdi ay sâh olıcak evvel gelsin kararurdi ayuñ (18) eyyâmı bürüse 'add olup bilünürdi ve dahı ol tılsımâtın bir

hüneri dahı budur kim güneş her kınkı (19) tarafı seyr itse ol dahı yönin güneşden yaña
töndürdi güneş tolıncak kuş dahı mağrıbe yönelüp tururdi (20) güneş şark-ı cânıbden
toğıcak şabâh görürlerdi kim turna kuş yönin güneş matla‘bına karşı tutup tururdi (21)
gerek güneş görünsün gerek görünmesün bu hâl üzre turdi feylesof-ı Hâkîm bu tılsım
düzicek.

18a

(1)Süleymânıla begler tahsin itdiler feylesof bu tılsım düzicek Nâşen Peygamber
Aleyhisselâm olduğı ol şehrüñ (2) bir nişâna yirinde bir mu‘teber kubbe yaptırdı bir
kapu kadardı ol kapunuñ taşı cümle serhadın (3) düzdi tâ kim şırça altında ne yazılsa
üstünde görine andan şana‘atıla bir hûş tılsımât kıldı (4) şöyle kim bir kişi gelüp ol
kubbe kapusındağı şırçadan kemer taşına nazar kılsa görürdi kim turduğı (5) günün adı
yazılmış filan aydan ve filan günden diyü veli ol tılsımın bir şana‘atı dahı bu idi kim her
günüñ (6) adı kim yazıldı her biri bir rengile yazılırdı nite şenbe günü ağıla yek-şenbe
günü karayla dü-şenbe günü (7) yeşil ile se-şenbe günü şaru ile çehâr-şenbe günü gögle
penç-şenbe günü merhile âzine günü olıcak heft (8) rengile yazılırdı Süleymân ve begler
nâşân Peygamberiñ ol henüerin göricek âferînler didiler nâşân Peygamber (9)bu tılsım
tamâm idicek i‘tizâm hâkîm bir mu‘teber çeşme düz didi hûş-âb-ı revân akıtdı
çeşmenüñ (10) lulisin arbuyı yüksek yirde kıldı ve ba‘de şâru nehasın bir adem kalıbın
düzdi eline polâddan (11) bir taş viridi ve ba‘de ol kalıbı çeşme şuyı inen yirde uzatdı
şöyle kim çeşme şuyı ol (12) kalıbın elinde ki taşın içine indi taş şuyıla tolıcak ol cânuz
kalıb tılsımıla şuyı başına (13) koyup yine taşı çeşmeye tutar tururdi şuyı kalıb başına
koyıcak içine dökülürdi ortasında iki lüle (14) biriyle yine akup iki gözi çeşme olurdi
Süleymânıla begler ve selâtinler göricek ‘itişâm hâkîme (15) tahsînler kıldılar niçün
incileyin hüner gösterdikçün şadağa diler. **Naẓm:** (16)

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Çün hüner ‘arz eyledi ol Hâkîm i‘tişâm

Bir hezâr lahnında ideüben itdi gayret şeh-nâm

Bildi oldur gâyet üstâdı Hâkîm pür hûner

(17) ‘Âlem içre yok mişâl-i kâmil ekmelidir tamâm

Neşr: Hâkîm kavlince Peyğamberler ve Hâkîmler bu vecihle tılsıma ta kim (18) düzdiler bir gün Süleymân Aleyhisselâm selâtin-i serverler ümerâ vüzerâ ile süvâr olup yaptığı şehri taş (19) yüzinden yürüyüp teferrüc kılurken yoksañ yire ildiler şöyle kim ol yirden şehrüñ içi (20) taşı göründi andan Süleymân Aleyhisselâm Hâkîm kıldı ol yirde Hızır Aliya sakıbdılar nice dürlü mermerden yidi (21) günde bir mu‘teber kûbbe yaptılar Süleymân-ı nebî dahı gılm tılsımâtıdan bunlar hûnerin gösterdi polâddan

18b

(1) Bir Tâvûs düzdi ol kûbbenüñ tepesinde kodı şöyle tılsım itdiler kim her kaçan kim Hızırılığa birmese fir gelse (2) katınıñ içine girse kûbbe tepesindeki Tâvûs bir kez şöyle çağırır şehir kavmi cümlesi işidirdi bilürlerdi kim (3) hızırılığa misâfir geldi ve bir haberi dahı bu tılsımın buydı kim misâfir bir gelse bir çağırırdı iki gelse iki (4) çağırırdı kaç gelse ol mişâr çağırırdı Süleymân Aleyhisselâm bu tılsım bu vecihle düzicek ümerâ (5) vüzerâ Süleymâna tahsinler kıldılar bu vecihle tamâm olıcağ begler nider bir mu‘teber ulu bege virdi. (6) Andan Süleymân eydür nurumla sefirden hazırda eyü zahmet çekdi andan gerü şehrü gide otur devletimize (7) du‘â kıldıdı Süleymân böyle diyicek ol malıñ baş koyup eydür yâ Süleymân-ı nebî ‘âlî dergâhında ben bende (8) hizmete tırmağı her gün sa‘âtli cemaligi müşahide kıldıuğı ser bir cihân mülkine vermezem olursam dirilürsem (9) mübârek âsitânında yüz süre olayın didi yâ Süleymân-ı nebî ben kimseye kimter kuluñ zâmirinde budur kim (10) şol ‘ömr kim sensiz geçer ol ‘ömr zâyî ‘ömr imiş. **Naẓm:** (11)

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Hayf aña kim yâ Süleymân-ı ‘âlem içre piş ü bes

Hâzretü ki hizmet itmek virüp aldıkça nefes

Sen Süleymân dergehinde ister mi kim mu-reveş

(12) Tâ olınca hizmet idem ‘ömr iden dat-i res

Neşr: Lokmân-ı Hakîm kavlince ol melek şöyle didi kim Süleymân-ı nebiye gâyet (13) hûş geldi ol serveriñ câh u manşıbın dağı ziyâde kıldı ve andan Süleymân-ı nebî Aleyhisselâm ser-i leşkerlere (14) buyurdi ‘asker dağı güç yerâğın gördiler andan Süleymân-ı nebî vezirlere iy Hakîmler biz dağı (15) verelüm yapdurdugumuz hıızırılıkda bir gice şöhet kılalım yârın Hâk ‘ömr virürse ‘azm-i sefer kılalım diyüp (16) bu tedbir üzre tûrdılar Süleymânla yidi vezîr ve yidi şâhib-i serîr-i serverler diler bâd-pâ ol aradan (17) gitdiler hıızırılık canibine mütevice oldılar ol maķâma yitdiler atdan indiler kubbeye girüp meclis-i rûhânî (18) kurup şöhet ehline meşgûl oldılar anı gördiler kim bir ‘acib at süheyli geldi bâd-pâ fi ihâl revân (19) hıızırılık kâpusına gelüp taşra çıkdı sağ sol tarafa nazar kıldı kıble kablinden bir nûr miķdar etseler (20) ve şlâbetlü Yûsuf şuretlü Mûsî şaffetlü ‘Îsâ siretlü bir şehbâz at sürmiş gelür bâd-pâ ol (21) süvârî göricek içi taşı şuletile tıldı şâd oldı kubbeye girüp eydür yâ Süleymân bir buz atlu

19a

(1) Şahs gelür didi Süleymân-ı nebî bildi kim hıızır Peyğamberdür Aleyhisselâm zevan selâtinler ile taşra çıkup bakınca (2) hıızır zinde irdi selâm virdi rahşından indi Süleymânla görüşüp Peyğamber minberleriyle ve hâkîmleriyle ‘izzet (3) leşdi Süleymânla selâtinlerüñ öfine irişdi kubbeye girdiler Hâzret-i Süleymânla hıızır şadra geçdiler begler hep (4) ve karşı oturdi bâd-pâ karşı tûrdı andan hıızır Peyğamber eydür yâ Süleymân Hâk te‘aliden ben kıluna ‘ilm (5) gözini birle şöyle ilhâm oldu kim iy ‘abid Süleymân seniñçün bir maķam yapıdı var gör hem eyit kim benim (6) içün dağı yabın yâ Süleymân emir Hâk şöyledir kim Allah içün dağı bir oynasın hıızır Peyğamber Aleyhisselâm şöyle (7) diyicek andan Süleymân eydür yâ hıızır Hâk içün nice uymayacak gerek sen buyur ben bende la‘lden cevahirden (8) yanayım andan hıızır Peyğamber eydür yâ Süleymân haķıçün yapılan la‘l-i yakutdan yanılmış zîr ahķañ evi şınuk (9) gönüllerdir yaparsın şınuk gönül yab didi hıızır şöyle diyicek Süleymân eydür yâ hıızır zinde di buyur şınuk (10) gönülleri nice yapmak gerekdir hıızır eydür yâ Süleymân evvel sen senüñ gönliñi yak ta kim yıkık gönüller (11) kâdrin bilesin dün yine yab ta kim ğayri yıkık gönülleri dağı yapasın yine Süleymân eydür (12) yâ hıızır zinde kişi kendü gönlini nice yıkar beyân eyle biz dağı gönlümüzi öyle yıkalım tâ kim gönül

(13) yapmak nicedir bilür didi andan Hızır eydür yâ Süleymân selâtin Endülüslerinden
gönlünde (14) kibr ü kinden kaşr-ı saraylar vardır kim yapduk anları yık virân olsun dün
ahiret kayd için (15) şıdk ve şafâdan mihr ü vefâdan ‘imâr tiler kim her şikeste dil seniñ
göñliñ sarayında mekân bulmağa rahat olmağa (16) yir bula şınuğ gökler bütün olsa.

Nazm:

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Âşşı ne ‘âlemde yapsak biñ fezûr

(17) Çün yıkılup arta kalur bi-kaşr

Var yıkık göñülleri ma’mûr kıl

Rahmet idüp vire cennet yâ gafûr

(18) **Neşr:** Loqmân Hâkîm kavlince Hızır Peygamber Aleyhisselâm Süleymâna hâmûş
oldı andan (19) Süleymân yüz biñ tevazu’ temlûk kılup yine eydür yâ Hızır göñül yapup
yıkmağın fazlın işâret (20) eyledün velice hakâyıkdan dakâyıkdan ma’rifetden beyân
kılup dinleyelim didi yine Hızır eydür yâ Süleymân-ı nebî (21) cengim bu beyânı baña
şordıñ ben söyledü kim sözi tutıcağ olursan saña âşşısı çokdur

19b

(1) tutmazsın şöyle bil kim saña ziyân ider yâ Süleymân bir hata bir tabıbden şerbet içse
şihhat için şerbetin ol. (2) ‘amelin kılssa ya’ni bir hayr itse açduğı şerbet ziyân kılur
hasteliğın arturur ve ger haste şerbeti tabıbden (3) içüp ‘amelin iderse şifâ mendan
kurtulur yâ Süleymân sen dağı benim sözüm şerbetin içüp ‘amel (4) iderseñ şihhat ire
sen ‘amel itmezsen şöyle bil kim gafletdir ya’ni hasteliğı dağı ziyâde olur geldün (5)
imdi söz şerbetiyle yâ Süleymân bir vücud kendü göñlini yıkup virân itmek şudur kim
göñlindeki şeytan (6) bünyâdlarını yıkayıcak oldur kim rahmânî bünyâdlar yapdı imdi
bünyâd-ı rahmânî bünyâd-ı şeytani nedir (7) yâ Süleymân Hâk tebarek ve te’alî âdemin
vücudın dört nesneden yaratdı nedendir aslı budur kim çerbâr’ına şordan (8) şudan ve
yıldan oddan ve toprakdan cism-i âdemi bu dört ‘anâşırdan bünyâd iderdi cân dağı (9)

bu dört ‘anâşırdan terki b olan cisme gerçektir dört dürlü şıfat dutdı cism-i aşlına nisbet nite şuya (10) nisbet şıfat rahmânî tıttı oda nisbet şıfat-ı şeytan dutdı. Yıla nisbet şıfat-ı nefşânî tıttı. (11) Toprağa nisbet şıfat-ı insânî tıttı bu terki b terki bi böyle olıcağ ya Süleymân her vücud bu dört şıfatıla (12) mevşuf olsa gerekdir bes imdi âdem şeytani nefşânî şıfatları gönülden bünyâdını yıkıp gidermek (13) gerek ve bir dahı rahmânî insânî şıfatlar bünyâdını gönülde cehd idüp yıkmak gerek yâ Süleymân (14) şeytani bünyâd kibr kin ba‘zu hâsed hışm-ı gâzab nücul fesâd fitne gâmmazlıktır şeytanın âşıl işi ve ser-keş (15) ve nefş bünyâdları dahı gönülde hevâ ve heves hâriş ve tamu‘ arzûyiderâz ve şürb-ı ‘ıyş ve tarab u hem sâz (16) nefsin aşıl ser-i beñligidir ve rahmânî bünyâd dahı gönülde ‘ilm ü ‘amel şıdk ü ihlâş şafâdır insânî (17) bünyâd dahı gönülde tevhi d ü şehâdet ve itâ‘at ikâmet ve irâdet ve ‘ibâdet ve şavm-ı şalavat hilm ü meskenetdir (18) aşlına fütâdeliktir yâ Süleymân-ı nebî anları yıkıp bunların gönlin yiyiceğ olursañ hâkâyık-ı serine tıttarsın (19) ve cemi‘ hâllerde muṭṭali‘ olursın diyüp hıdır Peyğamber gitdi. **Naẓm:**

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Nefsün eger hûline hûyı melek

(20) Olı sar cevelan gehin ‘arş-ı felek

Kendü nefşinden utan aç gözün

Görine cevher dür olupdur kendüzün

(21) Gel Şeh Aleyhisselâm yer çi‘ okı ‘ayân

Cehd idüben aşlıña kavuş hemân

Fâni mülki terk idüp iste beḳâ

(1) Ver ‘amel kıl hâkıla iriş sen hâke

Mâsivâdan geçmeyen bulamaz Hâkkı

Mâ-i mefden kıl gönder elime şakı

(2) Kıo Süleymânlığuñ aldın ol hâkîr

Karib hâke irmez dakemi âmîr

Gel Süleymân dergesinde ol ki mûr

(3) Anda ‘izzet bula olan anda hûr

Bir malik dergâhını iden penâh

Mülkine yokdur zevâl olmaz tepâh

(4) Hızmet ol selâtime kıl âhîd durur

Bu toköz eflâk aña sâcid durur

Lemyezelden iste şad kıla dilek

(5) Ki andan umar hâceti ins ü melek

Böyle diyüp hıızır hâzır ol nerimân

Oldı sâkin şeh okunda bes hemân

(6) Aldı icâzet tırdı gitdi dahı bes

Vir salâvat Muştafâya söz kes

Kıışa-ı İskender-i Kübrâ be kul Loğmân-ı Hakîm (7) Hakîm kavlince rivâyet âşah budur ki ol nerimân ki hıızır Peyğamber Aleyhisselâm bu cevap ‘ilm tevâhîdden söyleyüp (8) hıızmet hak vardır yâ Süleymân diyüp icâzet alup gitdi andan Loğmân-ı Hakîme Süleymân su‘âl idüp (9) eyitdi kim yâ hakîm nerimân şehriyle bünyâd eyledüñ ‘acib İskenderi Kübrâ dahı tevârih içinde nicesi (10) gör dil İstanbûl şehrine bünyâd kıldı ve dahı ol şehriñ ne‘ml üzre bünyâd olduğın ve İskenderden (11) sonra kim harab itdüğın dahı bilürsin diyicek Loğmân-ı Hakîm cevap virdi kim yâ nebîya ‘l-lah İskender-i Kübrâ (12) zamanında egerçi kim ben hayâtda idim benim mevlüdüm Hûd Peyğamber zamanında vâkı‘olmuşdır ammâ kim (13) kendüyle bile seyrü seferden bile olmadım ammâ kim âb-ı hayvan taleb itmege gitdüğü veqatın böyle gitdüm (14) ol vakt çok sergüzeşt geçdi ammâ kim İskender-i Kübrâ idegüz kesüp keydefine deñize garğa virdüğü (15) vakt Eflâtûn gehâlile ‘ilm hikmetden öter cidâl idüp neceş kılmışduğ İskenderî Kübrâ Eflâtûn (16) gehâle havâhası olduğıçün nisbet itdüğü sebebeden baña güç gelüp hıızmet dergâhını terk idüp gitdüm (17) Mısır şehrine varıp ma‘işet itdüm ol zemâne dek kim İskender-i Kübrâ âb-ı hayvan talebin idüp (18) gitmelü olıcağ serverî selâtinlerden baña Mısır selâtin gönderüp da‘vet itdi vermedi ne kadar kim (19) Hükemâdan ümerâdan ehl-i hakîm ve şâhib-i saltanat nedir dişe varmağa icâzet virmedüm aña dek kim (20) Eflâtun gehhâl geldi hıızmet kıldı ‘özrin diledi kabul idüp İskendere vardım ammâ kim yâ Süleymân (21) tahkîk rivâyet âşah budur kim İskender-i Kübrâ anuñ hâşlarından işitdüm ki İstanbul yapılmağa

20b

(1) Sebep bu kim kaçan kim İskender Kaydafenûñ üzerine firâd güzen ayağın akıtmak dilicek Eflâtûn-ı hakîm (2) didi kim sheha can kim sen bu diyârı akıtmaga bu tağları kim kazırsın üç yılda tamâm olup kazılır (3) bes bu yakadan Kaydafesinûñ tedbiri kim işide üzerine deñiz akıtmak diledük bile leşker çeküp uzreke gele (4) ne kadar alçak yirlere

malikâr urisa cümlesi ğark olmuşdan kôrka Qaydâfe tâbî' olup senden yüz döndüre (5) devletiñe hâlel ve rif'atine noġşân irişe didi İskender-i Kübrâ eyitdi kim yâ Eflâtûn nice itmek gerekdir (6) cevap virdi kim aşlı budur kim bu yirde bir ulu şehir bünyâd idesin anuñ gibi qal'e olalım. (7) Atlı civârında ancak bir günde tolana andan soñra bu taġları kıрмаġa başlayasın öyle şeneler kim bu taġları (8) ve taşlar içün kızdurursın şeneler ne kadar taş çıkırsa 'araba ile taşıyup ol şehrüñ binâsı yirine (9) getiresin tâ şehir yapılır şanup Qaydâfe gafil iken üzerine şalına ammâ kim yâ İskender. Anuñ gibi (10) ulu qal'e binâsıçun ġayrı taġlar ve taşlar şûret idüp taş getürdisen tâ Qaydâfeyi ġâfil iken (11) helâk idesin ammâ kim bu râzı gönülde şaklıyasın didi Eflâtûn şöyle diyicek İskender şâha (12) hûş gördi ve Kostantîn kim şâhıñ kapucı başıydı didi kim şehâ ol qal'enüñ mi'mârlıġı benim (13) olsun ol hizmet ben tamâm kılâyn didi İskender şâh daġı ol qal'enüñ mi'mârlıġı aña ışmarladı (14) velikin ne yirde binâ kılcaġ bilmedi ol vaġt şehrüñ yiri şikâr ġâhidi hiç kimse anda maġam tutmuş. (15) döküldi mişelikde dâim-i İskender şâh anda şikâr iderdi bir gün şâh-ı tedbirle şikâr itmedi uşanup. (16) öyle zevâlinde Ayaşofıye yirinde atından beglerle indi oturdılar ta'âm ideler otururken şâhıñ uyġusu (17) geldi bir laġza ġâflete vardı serverler selâtinler çevresin alup durdılar çünkim İskender şâh uyġuya (18) vardı gözlerine kim uyġu geldi ve arġasında Hızır Peyġamber Aleyhisselâm gelüp eyitdi kim yâzı ala-ġerinin ol. (19) Şehri kim binâ kılmaġ dilersin burda binâ kılġıl didi seyr 'âleminde qal'eniñ haddini ve sınırını gösterdi (20) şöyle kim binâ olubdur İskender gönlinde şehrüñ vaşfın haddin sınırın tamâm hıfz eyledi. (21) İskender şâh daġı yirinden tevîr geldi vaġı'a sen Eflâtûna ve kıostantîne beyân itdi ve andan atına süvâr

21a

(1) olup Kıostantîne didi kim ben atıla kim ne tarafa gidersem sen bir tûreye sâman toldur benim ardımca (2) şaman döküp nişân idesin tâ kim haddi hududun virsem qal'e-i ma'lûm ola diyüp emr itdi Kıostantîn hûkmüne (3) maġkum olup hûkm-i şâhı yirine getürüp olcaġ İskender-i Kübrâ atına süvâr olup öñince Hızır nebî Aleyhisselâm (4) rehber olup yürüdi İskender Hızır yirine itdi Kıostantîn 'aġabince ġâh döküp nişân itdi ol. (5) Gün şacidim vaġt şâm olıncıdñ haddi hudud resm-i Kıostantîn âġir eyledi andan yarındesi gün olcaġ (6) emr eyledi ol ġâh dolanan hudud yirini çizüp Kıostantîn ırġad birle ol çeri muġayyâ itdi andan (7) soñra her vilâyete hûkûmler gönderdiler üstâd

binâlar ve yapucılar ve ırğadlar şöyle cem' oldu kim (8) 'addi ecelüñ biñ nefer ırğad arıgın kazırlardı ve üç biñ nefer ırğad arabiyle ol kazılan tağıñ (9) taşların çekerlerdi ve yidi biñ yapucu kal'e yapardı üç biñ ırğad dahı yapucılara hıızmet (10)iderlerdi tâ kim kal'ânıñ etrafı kazıldı ve devri tamâm ma'lûm oldu Eflâtûn-ı Hâkîm didi kim (11) şehâ bunıñ gibi ulu şehrüñ binâsı bir sâ'at â'de bünyâd olmağ gerekdir kim kıyâmetdeñ bu şehir harap (12)olmaya ve ebeden ma'mûr ola didi kim Eflâtûn şöyle diyicek İskender şâh dahı emr itdi kim bir sâ'at (13) sa'de bünyâd urlar bes Eflâtûn emr eyledi her burcuñ tomâlî yirine bir olur ağaç dikdiler ve üzerine (14) bir çan aşdılar her birinüñ öniñde bir ruhbân kodılar Eflâtûn ka'le ortasında 'Azrâ'il külliyesi yirinde (15) bir ulu ağaç dikdiler bir büyük çan aşdılar andan ol çanuñ dibinde Eflâtûn-ı Hâkîm oturdu (16) bâkî ruhbânlara hükm eyle kıldılar kim kaçan kim ben çan çalam bilâ siz kim sâ'at sa'dedir siz dahı (17) cilasız andan yapucılar hâzır olup her bir âdem yidi nefer ırğad ve bir yapucu ve iki taşıyıcı girçeçi (18) hâzır idüp Kostañtin dahı anları gözedüp bu vecihle cümlesi hâzır olup tırdılar Eflâtûn-ı Hâkîm (19) sâ'at sa'de çanı caled reb kal'anıñ binâsı ol şerîf-i sâ'atde bir gile diyü inşîâtırla Eflâtûn-ı Hâkîm eline (20) estşilen alup şehrüñ tâl'in tutup sâ'at sa'd gözedüp bu yakâdan nâgihân İskender şâh dahı haşe (21) kilerle ve mağbûblarla inüp enşârî taraflarını seyrederken bir ulu şukinâ birinde bir tırnâ gördi elinde ki

21b

(1) Şahini tırnaya şalıvirdi tırna dahı takıdır murabbanı şöyle vaķi' oldu kim ol çan üzerine (2) toğrı uçup revân oldu merâset çan üzerine kim varıcağ ardından şahin dahı yitdi tırnayı (3) aldı ikisi böyle hevâ yüzinden döne döne gelüp Eflâtûn oturduğı çane tıxundu çan çakıldı (4) âvâze virdi bâkî ruhbânlar dahı sâ'at sa'addir bu çakilerin çaldılar Allah u Ekber ol bi-hisâb (5) yapucılar dahı intizâr olup tırurlardı sâ'at sa'ad giçmesün diyü ol sâ'atde ve ol zemânda kal'enüñ (6) binâsın bir kadirler adam bu nice kalkdı yir yüzine geldi bu yakadan Eflâtûn gördi kim kendünüñ (7) tedbîr üzre olmadı ne kadir-i rabbâni tedbîr bozdı âh eyleyüp geldi İskendere incindiğinden (8) vir hem kılup didi kim bu ne işdir kim eyledüñ ben dilerdim kim bu şehir kıyâmete dek mâ'mûr ola (9) hergiz harap olmaya sâ'ati sa'ad gözedüp tıururken tedbîrüñ bozduk gayrî yirde tırna bulunmaz mıydı (10) diyince İskender malûl oldu eyitdi kim ya Eflâtûn cidd ü

cehdüñ fâide kılmaz Hâkîm (11) emir teğdir gider didi ve andan şöra eyitdi yâ Eflâtûn-ı zemân olacağı oldu gel tâlî' tut bu şehriñ (12) âhvâline ola didi Eflâtûn-ı Hâkîm eşerlâb ala olup didi kim kırk yıldan şöra bu şehre senin (13) düşmenlerinden zevâl ire harâb ola nice zemân âdem ve âdemin olmaya ba'de bu kazıyyeden şöra hem (14) ve aklıma şöra gelüp harâb eyledi. **Nazm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

'Akıbet oldu temâmet her ne didi ol nefes

(15) Her neki Eflâtûn gehâl anda didi piş ü bes

Şad hezârân bâr tahtın ol hâkimiñ 'ilmine

Olmadın olacağı seylâdı bildi mitres

(16) **Neşr:** Hâkîm kavlince hâkîm binâ-ı İstanbuldan bu vecihle beyân iricek Süleymân tahsin kılup. (17) Eyitdi kim yâ Loqmân vaatınyne kim İskender-i Kübrâ zemânında binâ olındı âhir İstanbul ibtidâ kim feth itdi. (18) Ve İskenderüñ hâli yine yitdi ve Kostañtinle nice itdi diyicek Loqmân cevap eyitdi yâ nebîya'l-lah (19) işitdüm ki Kostañtin şehrini binâ itmek tedâriginde bir kıluda kal'e olunup şehir mâ'mûr olması (20) kalmışken Kostañtin İskender-i Kübrâ ya didi kim ya şâh-ı cihân bu kal'enüñ binâsı egerçi kim naḥs günde (21) bina oldu vilâ bir kayd gören 'azametü gele alamebâsin didi Eflâtûn eyitdi bu şehre ne kadar imdi kim

22a

(1) Çekersin 'ayşdır kim gâh harab ve gâh virân olur bir nice yıllar virân yite gerek bir nice yıllar daḥı. (2) Mâmûr ebeden olup pâdişâhlar tahtına idinse gerek diyicek Kostañtin eyitdi yâ şâh-ı cihân-ı (3) hükemâ mezhebin gözetme nebîsin bunlarınla gelbe mi idüp sözi uzatma cihân mülkünde olan şehir ü kal'e (4) mâ'mûr olur gâh 'imâretine helal ider veli bu dem bu kal'e-i bir vecihle ma'mûr idüp öñine ḥandeñ (5) kazıntıp tefkirin yirlü yirinde koyup cem'i bir gözlerin aksuñ söz düzin diyüp 'azametlü gele yâ İskender-i Kübra (6) bu kal'e benim elimden gelüp cenkle almayasın didi İskender

icâzet virdi teşrike sefir kılup gitdi. (7) Kostañtin şehri tamâm üç yıllık eksügin gördi ma'mûr eyledi nite şöyle kim ol zemânda üç yüz biñ (8) ar ka'leçi kodı yüz biñ hane dahı şehir içine mu'bin yapdurdı ve kırk biñ dükkân yidi yirde kodı (9) cemi' kal'enüñ maşlahatın görüp zabt kıldılar bu tedbîr üzre bir maħkum kal'e itdi kim içine mütevezzin olanlardı (10) ğayri kimse girmezdi kal'e burcundan qarıncadan ğayrı artık aşmazdı çünkim Kostañtin ol kal'e-i meħ kim (11) yapdı bir yıllık dahı azık koydın gördi bu yakadan İskender şâh Kostañtine haber gönderdi ki yâ pâdişâh-ı (12) cihân kal'e-i meħ kim yapdım gel temâşâ eyle nazâr kıl didi İskender şâh dahı gelüp Eyyûb Enşârî canibinden (13) yañada kondı otağlar vehimler ve hırgâhlar vazî' üzre sâybânlar kadirler ammâ kim. Kostañtin (14) kal'enüñ kapusın açmadı istikbâle çıkmadı ve kal'e kavmine dahı şöyle yasaķ kıldı kim hiçbir aħd (15) kal'adan çıkmaya kal'e üzre dinden İskendere haber vermeye cümlesi çünki meşğûl olalar cehd ideler kim (16) İskender şâh dahı kal'e-i âliye bu yakadan İskender Eflâtûna didi kim yâ Eflâtûn nedendir ki Kostañtin (17) bize kal'eden qarşu çıkmadı istikbâl eylemedi 'âşımı oldu var gör kal'eden çıkup gelsün didi Eflâtûn. (18) gelüp kal'eye yakın yirden çağırdı kim yâ Kostañtin İskender şâh niçün gelüp qarşu çıkmaduñ 'âşilik (19) idersin kul mevlâsına 'âşi olmak devlete nokşân 'ömrüne hüsran getirir didi Kostañtin haber vermeyüp (20) hakîm eyledi Eflâtûnı evķa tutdılar kaçup gelüp İskendere haber virdi İskender ğazaba gelüp ol. (21) Kırk kez yüz biñ âdem bi-nihâyet 'askerdir emr eyledi ceng idüp kal'eye yürüdiler ceng-i 'azîm itdiler.

22b

(1) Ol yakadan Kostañtin şâh dahı kal'eye cengle yürüdüĝin göriceķ ol kal'e içinde olan üç yüz biñ (2) hükm eyledi kal'enüñ bir burcları üzerine çıkup ceng eylediler top ve tüfekler atdılar şöyle kim İskender (3) sayup gerisine serdiler kıssadır az kılmayalum bir yıl miķdar İskender Aleyhisselâm ol kal'eye egritdi her ĝün (4) canuñ itdi feth idemdi 'âħir olup anup enşârî canibinden yakada bir havâle yapdı ve kodı gitdi. (5) Geliboliden yaña selvi diyâre kondı ol taraftan Kostañtin şâh İskenderüñ kal'e almaduĝın göriceķ (6) kırk biñ erile ata süvâr olup kal'enüñ kapuların açdılar gelidlerin alup İskendere yakın geliceķ (7) atdan inüp at cevlin giyüp bu ĝarine argan taķup İskendere gelmekde bu yakadan İskendere haber geldi kim (8) yâ şâh-ı cihân kal'enüñ kumu kırk biñ er gelüp

çarķıñ ardından ardı ğâfil olmasın didiler İskender (9) ol haberi işidüp çerin düzdi polâdı giyüp şâf bağlayup cenge hâzır olup tırdı ki ceng (10) ide ol yakadan Kostañtin yakın gelicek leşkerile atdan inüp at cevlin bu gazine urgan taķup (11) ve cümlesi Hâzret-i İskenderüñ ayağına düşüp tevâzu' idüp günahumuz bağışlağıl didiler İskender bu hâl (12) göricek itdi kim niçün baña 'âşi olup ƣal'enüñ ƣapusın yapduñ didi Kostañtin şâh didi kim (13) Pâdişâh-ı 'âlem ben saña 'âşi olmadum velikin saña dimişdüm ki hâzretçün bir ƣal'e bünyâd eyleyem kim (14) şöyle meħ kim olsun kim saña benzer padişâhlar anı feth itdüye didüm pâdişâh-ı cihân anuñçün (15) ƣal'anun ƣapusın yapup canıñ itdim tâ ki ƣal'enüñ maħkumlugın bilesin çünkim maħkumlugın bildük (16) bendeħi gelüp şûhum dilevüm tâ bilesin kim günâhım yokdur bendesinin kemter ƣılam sen pâdişâhsın (17) dilersen âzâd ƣıl dilersen helâk eylegil didi İskendere Kostañtiniñ bu sözi hûş geldi Kostañtin (18) ol ƣal'eye dizdâr eyledi laz eyleyen ve efilâh eyleyen Kostañtin virdi ve daħı İskender ol demde dönüp (19) geldi at meydanın dîvân hâne yaptı ve biñ bir direk üzerinde kendünüñ terisin yapdurdı (20) daħı üzerinde üç biñ ruhbân ƣodı anda Tevrat ve Zebûr oģurlardı çünkim debyân İskender (21) dâr-ı bekâya rıhlet eyledi âb-ı hayvandan içmedin v'ade tamâm olup intiģâl-ı mekân ƣıldı ve anda vaşiiyet

23a

(1) eylemişdi kim kendüzin bu ƣal'e-i İstanbulda ƣoyar maħkum ƣal'e olduğı açıldın İskenderüñ taputın (2) anda getürüp ol biñ birdir ğüñ üzerinde ƣodılar üzerine türbe vaẓı' itdiler ƣal'eye maħkum bir gidüp (3) Kostañtin anda pâdişâha oldu bir nice eyyâm bu hâl üzerine şaltanat idüp ģükm-i ģükümet idüp ƣarar ƣıldı (4) **Nazm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Pâdişâhken Sikender şehriyâr

Hake girüp âħir oldu ģûr u zâr

(5) İns ü cinile ideriken ģarb canıñ

ƣıldı metril sinelde tabut teniñ

Faķi kişver rebi‘ meskun içre

Aña maħkûm olmışdı nâki var

(6) Mevt irüben aldı canın ol zemân

Virmedi de mühleti ķať‘â hemân

Biñ yaşasa bir kişi şöyle ki var

(7) Sende âhir olmaķdır ol ğabâr

Gerekdi o yahû sultân bi-kemân

Hâke cümle olacaķdır hep nihân

(8) Şâh derviş nise kârın cümle yir

Anca yidi anca daķı kinayîr

Dize dize şeh senindir der turâb

(9) Ƙaťre şeh Süleymândır bu âb

Neşr: Üstâd ķavlince şöyle rivâyet itdi kim yâ Süleymân-ı (10) nebî ol zemân kim İskender zev elķarının Ƙaydafeniñ melikine yumasıdın yaka kim Ƙaradeñizi aķıddı. (11) Ƙaydafenüñ vilâyetin kim ğarka virdi ol halkdan kimesne ķurtulmadı ilâ kim yeksan yirlerde olan (12) halk ķurtuldı ve bu Ƙaydafenüñ daķı nisâbıdan oğlunuñ oğlı kaldı adına ‘Anķuriye dirlerdi ba‘zı (13) ķavilde ihtilâf vardır ammâ şahib ismi ‘Anķuriye der çünkim İskender dinâdin ahirete naķl eyledi mayitin (14) İstanbulda ķodılar genç ü ğazinesin daķı define ķıldılar anı ‘Anķuriye işidip beglerle meşveret eyledi (15) didi kim iy beglerim serverlerim ve salâtinlerim hiç bilürmisiz kim İskender

baña neyledi didiler kim (16) senüñ düşmanıñdır andan şöñra bizince yüz biñ kerre yüz biñ halkı kim hisâbın Allah bilür denizi (17) kûyı virdi helâl eyleyüp garğa virdi didiler bes ‘Anķuriye didi kim imdi eger baña yoldaşlık (18) kılasız İskender bizim cedümüz Kaydafenüñ melikiñ şuya virdise biz dağı virüp anuñ vücudun oda (19) yakup gelen yıla viridik didi ‘Anķuriye böyle diyicek cümle begler hûş görüp eyitdiler maşlahatıdır kim (20) düşmeniñden intikâm alasin didiler andan ‘Anķuriye bizi câsûs gönderdi İstanbuluñ ne kadar biz hi (21) vardıgın cümle bile denizden yakadan ol burclaruñ yıksın ilkin böyle gelüp haber getüre çünkim

23b

(1) bir câsûs gönderdi İstanbuluñ cümle burcun içerusin ve denizden yakasın bildi geldi ‘Anķuriye haber virdi (2) ‘Anķuriye dağı ol burç sağışınca kuleler yapdurdı ve her kulenüñ yüksekliğı ve ol burçlara hevâ ola (3) olıcağ kadar yapdurdı ol. Kulelere göre yapdurdı denizden varup yürüyüş itmekçün andan (4) ne kadar firenüñ çerisi varsa bu cizyelerde olan halâyıka nâmeler gönderdi deñilse ‘Anķuriye şâh gelüp (5) muñi‘ oldılar andan şöñra ‘Anķuriye kırk kez yüz biñ erile üç biñ pâre gemiyle dört yüz pâre kuleleriyle (6) mağrib canibinden Endülüs şehrinde çıktı dağı Gelibolu boğazından gelüp İstanbul üzerine düşdü (7) veli nice aldıgın beyân idelim ‘âşıkane şalavat çünkim ‘Anķuriye ol ‘azametlü leşkerile gelüp (8) İstanbulı konetdi dağı ne kadar bir kuşlar varsa denizden yaña kuleyi beraber itdiler dağı demirden (9) cenkaller düzmişlerdi ve ol cenkalleri göklerden aşğa bir güz bidite bir kızup taqdılar ve dağı (10) yürüyüş kıldılar ‘Anķuriye gündüzi dört yüz biñ erile qaradan yönetüp tûfañ ver’ d süzüp yürüyüş (11) kılup nerdubânlar kurup hisâra çıkmaga başladılar kal’e komutan ekşer kırı cânibden savaş iderken (12) heft idüp denizden yakadan feth ide diyü Koştanñin ‘Anķuriye öyle canıñ iderken nâgâh (13) ol deñiz tarafından göklerden aşırı kollara nerdubân taşnîf idüp burçlar üzerine girdâb idüp (14) mühkem bir gidüp cengallarıla üzerinden nerd u bânlarıñ üzerinden yürüyüş idüp kulelerden kal’eye (15) koyıldılar seylâb gibi revân akup kılıçlar çeküp yürüdiler kal’e komini sayup haddin aşğa kırdılar (16) bu veçhile kal’e feth idüp yağmâ kıldılar ve bu cânibinden Koştanñin bu hâl girdi kim kal’e-i alaçakdir (17) bildi kim ‘Anķuriye kendüyi helâk idicekdir cümle çerisin cem’ eyleyüp hazine-i İskender üzerine (18) gelüp çevresin alup ceng itdiler İskender şâhıñ terbisinde Mûsî Peyğamber Aleyhisselâm şeri’ati üzerine üç biñ (19) ruhbân vardı

Zebûr okurlardı üç biñ dahı Tevrât okurlardı şâh ‘Anķuriye ol kadar ceng eyledi kim (20) Kostañtin şâh-ı helâk eyledi ol aleti biñ merhebânile cümlesin kırdı şehile oldı kim at meydân (21) ser tâ ser âdem leşile tıldı andan soñra ‘Anķuriye emr eyledi İskenderüñ tabutın çekdiler at

24a

(1) meydanında avda yaķdılar ve ol direklerüñ üzerine taht urdı ‘Anķuriye kendü eliyle İskender şâhuñ (2) külin böyle şavurdu itdi kim Aħmed Allah ol benim dedemüñ vilâyetin şuya ğarķ eyledi ben dahı anuñ (3) vücudın kül idüp yile virdim kırkıncı yılda uçam aldım didi şâh oldı andan soñra ‘Anķuriye İstanbuluñ (4) ol dürlü dürlü mermerdir kârın gördi bu ħal‘eye bu taşlar ķanden gelüp durur didi eyitdiler iy şâh-ı cihân (5) İskender-i Kübrâ her birisin bir memleketden getürmüşdir ol dört meyl kim meşhurdur birisinüñ üzerinde İskender-i (6) Kübrânuñ taşvirin tevcidin düzüp dururlardı bir atıñ üzerinde bir elinde bir ay ve bir elinde bir ķadeħ (7) yüzini göge tutup tıururdu ya‘ni işâret buydı kim İskender idüm cihâna ħükm iderdim rebi‘ meskûn-ı heft (8) kişveri bir ay gibi elime alup ħükm iderdim ‘âķıbet olmamaya âb-ı ħayvan talep itdüm ķadeħ elümde kıldı âb-ı ħayvan (9) açmadum dimekdür zira kim avl âşahı budur kim ķünkim İskender Aleyhisselâm âb-ı ħayvan isteyü gitdi bulmadı (10) Hızır Aleyhisselâm bulup açdı bir meşrebe ile İskendere getürdi İskender âb-ı ħayvan gördi tiz ķadeħ getürdi kim (11) meşrebeden ķadehe ķoya meşrebeden şu ğâyib oldı ķadeħ elinde buş kıldı İskender âh eyledi. (12) Yâ Süleymân ben Loķmân-ı Ĥakîm anda ħâzırdum dönüp didi kim İskender niye âh ider Ĥak te‘âliden (13) naşib olmadığı ma‘lûm oldı didim andan İskender Aleyhisselâm elinde ķadeħ tutduğı aña işâretdür ‘Anķuriye (14) emr eyledi ol direk üzerine taşnif eylediler ol ķalıp İskenderi indürdiler içinden bî-ħad (15) cevâhir ķıkıdı andan soñra yâ Süleymân ķünkim ‘Anķuriye ol ķal‘eyi feth eyledi gine memleket sürüp (16) ma‘mûr eyledi andan didi kim ben bu şehri kimler ķuvvetiyle aldum gerekdir kim buna bir devâ ķılam ki (17) ol vecihle dahı bu şehri kimse rûzgârıla olmaya didi ħükm eyledi ne kadar kim kimler vardı (18) her kimi otuz yük taş getürdi ħişârüñ denizden tıarafa döke vara iklimine gide ‘Anķuriye bu vecihle (19) ħükm idicek Allahueķber ol nihâyetsiz kimler ol kadar taş getürüp ķal‘enüñ (20) deñizden yakasına döktiler kim kimi dairesine virmeğe mecâl bulmaya henüz ol taşlardan ki deñize (21)

dökmüşlerdi bağıyyesi mevcuddur çünkim ol maşlahat görüldi ‘Ankuriye tanışık meşveret kıldı.

24b

(1) beglerle İskenderden intikamumuz aldık ve kal’asın feth eyledüñ ve genc ü malın cümlesin aldık murâdumuz murâdca (2) oldu imdi ben dilerem ki İskenderüñ akitduğı deñizi bir sed bünyâd idem ve Tûrgûdum didi şâh ‘Ankuriyye (3) şöyle diyicek cevap virdiler bu meşgâli işdir ‘aqla şıgmaz didiler ‘Ankuriyye eyitdi boğazuñ ağıduğı (4) yiri bulaydık urğânıla didi kimler urğânıla bu vecihle böylediler bi-nihâyet direk çıktı ve hem (5) toлмаға kâbil degül idi ver birkaç kimile taş bıraktılar ağıdı yire ba’zısını aletine aldı ‘âciz oldılar andan (6) ‘Ankuriyye hükm eyledi Gelibolı boğazını boylatdı cümle yidi direk çıktı ammâ kim sağ kayâdan tâkum burte (7) gelicek şıge çıktı geüp ‘Ankur şâh haber virdiler andan ‘Ankuriyye şâd alup didi kim leşker cem’ idin dört kez yüz biñ (8) ırğad mühendis mi‘mâr kırk kez yüz biñ gürbüz şu şıgırı çiftin cem’ idüp getirdiler arabalar düzdürdiler yolları (9) pâk eylediler tâ kim her vilâyetden taşlar kimlerle gelmeğe kâbil idi var böyle gelmeğe kâbil idi bu emri yirine (10) getirdiler mühendis mi‘mârlar ol ‘azîm bu yek taşları bir birine demürile kilidleyüp deñize arkuri sedd-i (11) İskender gibi sed bağlayalar ol arayı bu vecihle sed bağlayup kisler şimdihi binâsı ma‘lûmdur kim kumburnı didikleri (12) budur çünkim ol sed bu vecihle tamâm bağlaya deñiz kırân büküp ture rûzgârıla deñiz gümâna akmağla (13) kurı ola bu hayâl muhâl iderken meğer kim yâ Süleymân Kostañtinüñ bir oğlu vardı ol demde İskenderiyye (14) şehrinde idi işitdi kim ‘Ankuriyye nâm pâdişâh gelüp atasın helâk eylemiş ve İskenderüñ vücudın (15) evde yakup külin bile şavurmuş bu haberi işidicek ağladı bu acığla kendüzi dervîş şuretime girdi andan soñra (16) geldi Anâliyyeye çıktı kış günidi anda kışladı ve bir dâne gül buldı gülü ilâç idüp mumladı at (17) arkasına gelüp ‘azim ‘Ankuriyye eyledi ‘Ankur şâh dağı kali buluda çadırlar kurup ol deñize (18) sed yapdurmağdayken dervîş geldi bu hâli gördi fi elhâl kebinki altında bir ekmiki hançeri vardı (19) çıkardı iki içinde pinhân kıldı ol geli eline aldı ‘Ankuriyyenüñ otağı önine geldi (20) dağı gûlbânın çekdi didi kim ya şâh-ı cihân Anâliyyeden armağan bir cân getürdüm ister mi ki ol (21) tuhfeyi kendü elimle şunam ve şâhuñ mübârek yüzün kerem destûr virdiler içerü girüp eline ol gülü

(1)şundı ve hançerile gâfil ki göğsünde muhildi hemândem ‘Ankuriyye cân virdi eyitdi CemidAllah ki İskender-i Kübrânuñ (2) intikâmın aldum bir nefes dünyâda düşmandan soñra kıldum soñında bir nefes ‘ömr biñ yıllık ömr meziddir diyü (3) cevân virdi kendüyi dañı tepeleyüp hâke yeksân itdiler bes ‘Ankuriyye olıcak güli bulı dañı (4) bu gâza-ı sed ki zıkr içine girüp dil nişân gâhdir ammâ ki bu târihden bu haber olan anuñ (5) binâ idüğün verüp görmeyince kırk adımız bu muqayyedimden yâ Süleymân maqşud oldı kim bu târ riğden (6) müâlâ‘a kılup muṭṭali‘ olan taḥkîk bil ki taqdîr-i Hâk hayrveş nise olıcakdır eger kim İskender-i Kübrâ (7) meliki muḥarreb zemîn Kaydâfe üzerine macır nebtış kesüp vilâyet-i garḥa vir dilese Kaydâfenüñ dañı (8) oğlı oğlı ‘ânkuriyye İskender-i Kübrânuñ dañı kemüklerin oda yakup göğün küle şavurup Kostanṭin (9) helâk itdiyse oğlı dañı atası ‘Ankuriyyeden aldı ve kimsenüñ ḥaqqı kimesne de qalmaz adın bilse gerek (10) **Nazm:**

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Yok kemân ki her bir âdem olısar

Şekde yok ki itdüğini bulısar

(11) Cümle ḥayra viriser yarın ḥisâb

Gelmeyen çün çâkirde hem ‘azâb

İlkiñ iden bulısardır niyañ ü necat

(12) Hem yavuzluk eyleyen evlerde sıḥḥat

Çün yüzden iyilik añla eyümiş

İyilik eyle ḥalkaviz altun gümiş

(13) Kim görüpdür düşmeni yârdan ırâk

Kim görüpdür gülşeni hârdan ırâk

Hiç cefâsuz sürmedi kimse vefâ

(14) Bu tebasuz olmaya hem Muşafâ

Nola Tebbet devirse İhlâş asitune

İrer İhlâş ehli tiz çak dostuna

(15) Gerçi vardır hâiziñde bi-şumâr

Ğamına ki olsa Hâfız gird-gâr

Gün yüzün göstericek hûb yüzi

(16) Olagir alidüz gibi hâsid gözini

Kim yüzlük ider besâ iyilik it

Görmez misin iyilügi bilure it

(17) İyilük iden bulısardır hem murâd

İyilük iden çıkarında iyü ad

Kışsa-ı İskender-i (18) Kübrâ ve taleb kerden âb-ı hayvan u naql kerden Loqmân-ı

Hakîm Süleymân ‘Aleyhisselâm (19) Hakîm kavlince Loqmân-ı Hakîm İskender-i

Kübrânuñ kavlı Kostañtin İstanbul yapduğın ve Kaydâfenüñ (20) oğlu ‘Ankuriyye gelüp

katl itdüğın beyân itdi andan Süleymân Hâzreti eyitdi yâ Loqmân İbn ‘Âd (21) iy

kemâl-i üstâd İskender-i Kübrâ zemânında ki âb-ı hayât bile vardum diyü buyurduñuz imdi

25b

(1) İskender-i Kübrâ âb-ı hayvan talep itdügine sebep ne Hâzretüñ böyle gitdüğine cihet ne anı beyân it cevap virdim (2) Yâ nebîAllah çünkim İskender İbn ‘Abd Allah İbn şahhâk ibn Sâm bin Nûh heft kişveri rebi‘ meskûn ve biñ üç yüz (3) kırk dört Cezâyir ki ser cümlesin dest kabzıya ki râsat tutdı tâc u taht u sa‘âdetden kuşurı kılmayup ki (4) tamâm tevâif millet ve mecer ve bir cemi‘ memleket ve nâtık-ı insân ins ü cin cinsinden yüz yigirmi dört dürli ümmet (5) ve şıfat-ı mañluğâtüñ hâkim olıcağ memleket zabtında kuşur kılmayup saltanat babında kemâl bulıcağ bildi kim (6) bu kemâliñ bir zevâl olması vardır nitekim bedr feleküñ helâl olması ârdur çün mükerrem (7) bildi kim cihânüñ cemi‘si varlığı hevâ ve hevesdir ol. Heves hevâsı dağı bir nefesdir ki hayât (8) âbdi değildir bes İskender-i Kübrâ â‘ssar yire mevcince saltanat-ı kemâline nokşân ve memleket-i sa‘âdet-i ikbâlîne (9) hüsrân ide diyü ecelden havf idüp o kim diyü âlî derde uğradı şöyle kim mevt-i guşşası (10) bağrın diledi andan İskender-i Kübrânuñ beñzi varduğınca teğir hâl kâmeti dal ki şeyf (11) çün hilâl olmağa başladı bes ol dermân yok derde devâ şıhhat yok rence şifâ talep kılup (12) hükemâ-ı cem‘ itdi cemi‘si mevt derdine dermân bulmağda ‘aciz gösterüp sükût itdiler âhır alâ murben şa‘yfına (13) dönüp itdi kim yâ Lokmân-ı zemân sen bu derde dermân bilürsin bu benim rencime şifâ kıılır mısın ki olam diyü derd ü (14) elem çün kemikden beni hâlâş idesin cevâp virdim ki iy İskender-i Kübrâ iy ‘âkıl ü dâna ve müşkili (15) hâl-i devâyı ecel itmek olmazdın gelür illâki meğer taqdîr elinde miğdar aldısı âb-ı hayât bulut (16) nûş idesin guşşa-ı mevt ferâmuş idüp fâni ‘alemde bekâ bulup ve kankı hûş kılasın tâ kıyâmetden (17) zıkr kebiğ idip hâke meşğûl olup ‘ibâdet üzerine kâim ve riyâset çeküp şâim ale zehr olasın diyicek mevâl (18) itdi kim yâ Lokmân-ı Hâkîm âb-ı hayât didüğün kandedir ki anı taleb itmege imkân ve nûş iden (19) mevtden necât bulursa mecer zulmani girelüm ne kadar rebbâyinde varsa tedbirimiz münbice mağşuda irelüm (20) diyicek cevâp virdim ki pâdişâh-ı cihân Nûh Peyğamber bir târîh Âşhade gördüm ki şahf- ademde vardır ki (21) mecer zulumât içinde bir ‘ayn vardır sevd renginde ladetde kand u benât misli pâk muṭahhir çün şems-i kâinât

26a

(1) ve her kim andan nûş iderse tâ kıyâmetden hayvan bulur çün bu sözi İskender işidüp fikre virüp hâvet-i (2) hâşe girüp Merhyâ'il melek da'vet itdi melek geldi İskender âb-ı hayât kande idügin (3) su'âl kılup zulûmâtdadır diyü cevâp vidi ammâ ki bu saña müyesser olacağın bilmezem (4) bu hevâyî hevesden geç dimek cevâp virdi ki baña Hızır Peygamber Aleyhisselâm ledüniyle haber virdi ki âhîr zamânda (5) ve devr-i kâmerde 'Arap vilâyetinde Mekke yirinde bir Peygamber dünyâya geleidi Muhammed Maḥmûd Nebî ma'bûd dü cihânuñ (6) serveri enbiyânuñ mihteri ola diler mi ki ol hâtem ale nebisin nazarına varam irişem hâk-ı pâyne yüz (7) sürem hükmine maḥkûm olup â'dâsına tabi' uram diyicek Merhyâ'il melek dimiş ki yâ İskender-i Kübrâ (8) tedbîriñde muḥâlîf yokdur eger taḥdîr Hâk mâni' degülse diyüp cevâp viricek İskender-i Kübrâ (9) yerâk tedbîr-i râh görüp yidi biñ tığzen şaf şiken cem' idüp yidi yıllık zevâde-i kuvvet-i kaydın görüp (10) 'askeri bi-şumâr kaṭar muḥârile Eflâtûn-ı geḥḥâl böyle olup ve baña daḥı iḳdâm idüp kıl Maḥmûd üzerinde (11) taḥt-ı virân düzdürüp böyle alup gitdi ve Hızır Peygamber Aleyhisselâm daḥı bilseince revân olup 'azm-i râh (12) idüp üç yıl tamâm olıcak şimâl cânibinden giderek kive elburziñ dâmeninden geçüp maḡrib (13) cânibinden mecer zulmete girdüñ zirâ ki İskender-i Kübrânuñ hayâli buydı kim her yirde ḡazâ itmege (14) niyyet itse melek Rezâ'il da'vet iderdi ol daḥı ḥaḡuñ izini birle ra'd feleḡe emr olup (15) İskender anuñ arkılığınan incine geçile bu kuvvet gelüp cânib-i Hâkdan ra'd feleḡe emr olup (16) İskender-i Kübrânuñ taḥtı ve raḡtını cemi' 'askeri cümle ṭabl u 'ilmile fi elḥâl ol sâ'at içinde gütürürdi (17) şubḥ olunca diledüḡi yire meḡâribde meşâriḡde kande olursa ol sâ'atde yitürürdi ammâ şol (18) seyr ü seferde ki İskender-i Kübrânuñ niyyeti ḡazâ olmasa ḡaşıdığın idüp mâl intikâm almaḡa olsa (19) ve Rezâ'il melek rîza virmese ra'd melek seḡâb getürmezdi ḡuşuşâ kim İskender-i Kübrânuñ (20) dört yüz yıl kim 'ömri oldu bu ḡadar 'ömr içinde üç yüz altmışına varınca Ḳaydâfe üzerine (21) varmadı şol ḡaşıd üzerine kim bir melike 'avretidir ne ḡadar maḡrib-i zemîn anulsa

26b

(1) daḥı muḡâbil mu'ârrız olmasa 'asker çeküp ceng kılmasa baña 'âr gelür ki İskender-i Kübrâ gibi şâhib-ḡırân bir 'avretle (2) ceng iderdiler nümüz billah ki Ḳaydâfe bize ḡâlip

olursa diler kim İskenderî bir ‘avret başmış diler diyü (3) Kaydâfe cenginden ihtirâz itdi tâ aña dek ki müddeti saltanat kırk yıl kalıcak İskender-i Kübrâ gayrete gelüp (4) deryâ kisüp mağrib-i zemîn diyârunuñ halkını garğa ki virdi andan soñra dahı İskender-i Kübrâya melek Reżâ’il (5) ra’d felek getürmedi bulut İskender tahtın götürmedi zîn iki Allah te’âlî revâ görmedi İskender-i (6) Kübrâ ol kâdar mañlûk milleti melek memleketi ve içinde olan nice tavâîf milleti bi-günâh helâk idüp (7) garğa vire. Nazım:

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Anda İskender-i kalbi durur kebâyir bir günâh

Mecere garğ olup temâmet itdi nücul anda âh

(8) Cehd ide gör halkı hoşnûd eyle iy şâh-ı cihân

Tâ ki senden halık-ı âl zam râzı ola pâdişâh

Neşr: Yâ nebîya’l-lah ol sebepten (9) İskender-i Kübrânuñ ‘emrinden yidi yıl kala yidi yıllık azuğıla yidi kez yüz biñ şaf şiken kine (10) sözlerle ser firâzlarla ve Eflâtun keñâlile ve ben şa’yf hâlile ve Hızır Peyğamber ‘Aleyhisselâm ol nebî rehberle (11) rahş-ı rahşanlar süvâr olup mecer nebîşuñ şimalinden yaña geçüp gitdüñ kive elburzüñ civarından (12) Rus mülkinüñ mağrib tarafından yakasından gitdük ‘azm-i zulmet ki itdük egerçi ki yâ Süleymân (13) gördüğümüz ‘acâyibâtı garâyibâtı tamâm-ı tafşîl birle zıkr idersem tâ haşrdañ tamâm olmaz ve ammâ ki (14) cümlesinden bir nicesin beyân idelüm Süleymân didi kim nite hakîm eydür yâ Süleymân çünkim Hızır- muqaddem İskender-i Kübrâ (15) öñince kılağuz olup âb-ı hayât çün zulumâta bile girdük bir hemen iline yitdük nite yâ Süleymân-ı nebî qarşudan (16) bir tağ göründi İskender-i Kübrâ Hızıra şordı Hızır eyitdi bu tağa zebur komdılar bende olan kom (17) işi güç işlemezler hemân işleri ve âf’âlleri hâlîka ‘ibâdet kılurlar her ne kim hakdan gelür (18) kanı’ olurlar ol. Komı görelüm diyüp Hızır bin şa’yf İskenderle ol tağa yürüdük (19) çeri kondı ol tağuş üzerine ıkdık gördük kim ol tağuş içi mağaralar bu kom mağaralar (20) içinde ‘ürân u ser pâ perhune gitdikleri ağaç kabından setr puşları ve yidükleri ot

gögi (21) şâh ol kumı şöyle nâtüvân görüp ‘açabildi andan bunlar dağı Hızır ve İskender-i Kübrâyı görüp

27a

(1) ulularına haber kıldılar elüp İskenderle görüşdiler merhabâ kıldılar andan İskender eydür iy bir hemân işbu (2) tağda ne‘ceb vağan tutmuş siz bir ‘imâretliğe virseñiz anda kuvvet ‘işret bulasınız ‘ibâdete dağı (3) kumı olasınız kuvvetsiz ‘ibâdet olmaz ni‘met-i kadrin dağı ‘âbidler hûş bilür zîn işleri itmem bi-kemâle (4) âdâ olunurdu yâ Süleymân berhememler ulusına İskender şöyle diyicek anlar dağı cevâp virdi ki ne dedi (5) Nazm:

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Şanma ni‘metkâr olup kuvvet virür câna hemân

Yiyüp içmek birle yâ hûldet olur bu revân

(6) Lik haqqıñ kudretidir kuvvet-i şihhat-ı beden

Bir bahâne oldı yimek içmek âb-ı revân

Nesr: Hakîm kavline İskender-i Kübrâ (7) berhemenden bu cevâbı işidüp eydür iy berhemenden zi sa‘âdet sınırıñ kim cihândan yekbâr el çeküp ferâgat (8) olmuş siz diyüp yine tağdan inüp çeriye geldik ol gice andan şabâhdan yiyüp içüp şabâh olıcak güç (9) kılup gitdük yidi gün yürüyüp bir ‘acâyip şahrâya yitdük şulu hem cenkâllu veli o şahrânıñ içi (10) toptolu hıncırlar her biri sıfır mişâli hançer gibi nezidir âzû dişler ağızlarından taşra gelmiş veli şöyle (11) çokluk kim vaşf hisâbe gelmez andan ol cânavarlar şah-ı leşkerin görüp sorup qarşılar (12) atları adamları yire urdılar ram idüp helâk kıldılar İskender çerisiyle yâ Süleymân bir ‘acâyip ceng (13) itdiler güneş kubbe-i feleğe dinleyince ceng idüp ‘âkıbet ol ‘adûları şöyle kırdılar kim görenler âferîn (14) itdiler ol şahrâyı İskender çerisi. Hıncırlardan geçdiler ol gün ol gice anda olup şabâh güç (15) kıldılar gitdük altı kez yüz biñ erile yidi gün diyince serduñ yolumuz bir ulu dere içine irdi veli (16) ol derenüñ içi yılanlar idi cümlesi âf’ı şöyle kim zehirlerine tiryâk merhem olmaz at (17) urdılar yirinden direnmedi düşdi helâk oldı ve âdem

urdılar helâk oldu İskender-i Kübrâ (18) ol hayâtı göricek leşkere kıruñ diyü buyurdi
yılanlarla ceyş-i İskender cenge tırdı tâ giceye dek (19) yılanla insân ceng-i ‘azim
kıldılar veli yılanları şöyle kırdılar kim dökmesi kaçup göçile kurtuldu (20) yâ Süleymân
İskenderi Kübrâ ol fethi dahı göricek şâd u hürrem oldu fıraşet viren Allah dilim (21)
şekerler kıldır andan İskender-i Kübrâ hüküm eyledi ol olan yılanları tude tude yıgdılar
od urdılar

27b

(1) ol gün ol gice ol vadide yatup çin sahra göç kırup gitdük ol bir gün yürüyüp bir
‘acâyip meşeye (2) irdük yolıla içeri girdük anı gördük ki mine içi gir şemiyle tıldı her
ağac dibinden bir kaplân peydâ (3) oldu ağız açup kıyruk şalladı İskender leşkerine
cümle kıldı ceyş-i İskender anı görüp (4) yine sâz ve silâha el urup ol kaplânlarla ceng
kıldılar tâ kaç kararınca gice ıricek kaplânların (5) kimin kob ve kimin kırdılar veli
İskender çerisinden kaplânlar dahı çok at ve âdem helâk itdiler (6) ol gice dahı ârâm
kırup kırılan âdemleri defn idüp zahmların bağladılar yarındası şabâh (7) ol diyardan
göç kırup yürüdük tokuz gün gitdük bir tağetegine yitdik göz irem yirde bir tağ (8)
eteğinde bir ‘acâyip mu‘teber kal‘e gördük kal‘eye karşı bir yüksek ulu şu üzre konduk
şâh-ı cihân-ı (9) bâr-gâh kuruldu dîvân olup selâtinler kim oturup kim tırdılar bu
görünen kal‘e ne kal‘edir diyince (10) anı gördük kim birkaç cevâp virince vakti şâh
dahı yitdi Süleymân dîvânı tağıtdı halvet-i hâşına girdi (11) bizim mehilimiz nihâyete
yitdi. Nazm:

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Çün nihâyet bildi meclis oldu bes nezdîñ şâm

(12) Halvetinde saçdıgın itdi tâ‘at ol imân

Şeh Süleymân şahlıgınca her gice olunca şehir

Hâked tâ‘at ider idi cân-ı dilden ol hemâm

(13) Der beyân-ı temsîlât-ı dâsitan-ı mâzi ez nefes hüd guyend:

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Diñle imdi bes nedir remzi kelâm

(14) Kim haqqa yokdur dime emlah peyâm

Mecer zulumat bu cihandır fî el-mişâl

Kim tolar zulmet cihâna pür 'âl

(15) Melek necetdir vücuduñ bi-kemâl

Şeh İskender cemuñ içre bâke cân

Nefs-i ümmâre durur aña peleng

(16) Tâb'idir yüz kabı ki eyledi ceng

Hırs şehvet kibr ü hışm ü kine sâz

Kim olur nizk kovası ser firâz

(17) 'Askeri şehdir kavayi pâk-ı cân

'Aql ü fehm ü zihin ü idrâk 'ayân

Tâbi'i nefsüñ kılup cümle helâk

(18) Bula şerrinden halâsı pâk-ı cân

Çün kavai nefis ola ğâyet zebûn

Ejdehayı nefis olur serengün

(19) Nefs başke budurur aralık tamâm

Haķe lâyıķ idesin dirlik tamâm

Ma-i menden kâmil olup kıl gûzar

(20) Karib haķe ulaşı gör mâ hażar

Senlûkü ki zâil eyle yâr-ı cân

Sâke hâyil itme nefesüñ her zemân

(21) Ve râġıñ yoklıġa tebdîl eylesin

Zerrece cuduñda ķoma mâ-i men

Bu fenâyı terk idüp iste bekâ

28a

(1) Bâtılı terk iriş sen haķâ

Yâradâna yârmâġa eyle cehd

Karib haķe irmeġe eyle ve ķaşd

(2) Mûyiveş albiñ iderseñ tapınak

‘Iyşveş eflâka irersin cân-ı pâk

Nefsün eger tütına hûyı melek

(3) ‘Arş ola cevelân gehin nice felek

Naşihini Firdevsînün tıutup tamâm

Hanısı Firdevsî iden cânı maâm

(4)Der beyân-ı meclis-i âher

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

(5) Hamd aña kim oldur ruhlâkı ‘âlem hetvâle

Giz demekden hilat itdi kâinâtı mâsivâ

udretile her dü ‘âlem bildi varlık bi-kemân

(6) arışmadan ‘arş dâru gerdeş ider mihr ü mâh

Hilatin Firdevsî ider aña virdi ‘al

Hikmetidir lufunı ider kemâl ehli güvâh

(7) Çün ‘inâyet itdi âdir içre itdüm bende bes

Yüz daı seksen mekr meclis tamâm oldu iy şâh

Nolışar durur lûlû-ı menşur anuñ aña tamâm

(8) Nazmıdır aħun muħen emlâħ kelâm eyle nigâh

Müstemi‘den umarım ki ħaberle kıla du‘â

Fâtiħile rûħumuz yâd eyleyeler gâh gâh

(9) İy kerîmâ gird-gâr ħâlîķa yezdân ü pâķ

Ala Muħammed nûr-ı ħatemi ki ümmetine oldur penâh

Enbiyânuñ ħatemi ħaķi elini nûrî ħürmeti

(10) ‘Afv kıl Firdevsî gerçi kılor ħadsiz günâh

Raħmet aña bu kitâbım okına ve dinleye

Ĥaķ murâdın virsün anuñ dendikçe sâl ü mâh

(11) Şeh Süleymân kışşasına ger tıtarıñ gûş huruş

Vir salâvat cân-ı dilden Mustafâya niyaz ħevâh

Süleymân-nâmenüñ yüz seksen sekizinci meclisinin zikrindedir: (12)

Fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Teşne-i cânım görse dilber tıtağın göster

Ĥızıra benzer âb-ı hayvan şu şafını göster

Benli zülfi ucında âmil-i cân neceşi anuñ

(13) Taze bir gül goncedir bu dağısını gösterür

Dânâ-ı hâlden döküp cân mürğini şayd itmege

Dâim zülfin kurbın düzgini gösterür

(14) Göñlümüñ manşurını bir lafına merdâr itdi âh

Hüsn-i Bağdâdında halka yâ seyfi gösterür

Cânımı ibrümene bir emde kurbân eyledüm

(15) Hûn-ı hunâmi yakuben bir mümini gösterür

Haydi gamzeñ cânım alup dökmesün kanum didüm

Çare gözin süzdi dönüp bin ağız gösterür

(16) Didim iy dilber makâmıñ göstere Firdevsî

İtdi işâret hûrdar sen açmağın götürür

Didim iy meh pâk-i zatüñ enverî teşbiyana

(17) Açdı bir kağ âfitâbuñ matla'sını gösterür

Hüsn diyü ita koyup olıcağ diyü ana ben

O gâzele bu gâzeller maṭla‘ını gösterür

(18) Didim iy simin beden vaşlu ki cân ider fedâ

Didi yok gehi zer gerekdir mübalağını gösterür

Didim ilcân nite Süleymân kışşasın gûş eylegil

(19) Didi müştâk olmuşumdur ismini gösterür

Didim ilcân luṭf idüben vir şalavat Ahmede

Sed taḥiyyat virdi andan at ba‘ini gösterür

(20) **Dâsitân ‘ez kışşa-ı mürğân ü kaḫiye-i mürğ tedric**

(21) Loḫmân-ı Hâkîm kavlince sahn mendân ḫaḫâyık ve çehre keşâyân şor daḫâyık ve
Eflâtûn-ı Yûnânî naklince sırrı âfân

28b

(1) cevâhir zerâfet ve to âfânı I‘râḫ feşâhati Firdevsî ağzından mütekelimân kelimân
sözlerüñ mağzinden (2) mü‘ellifân ehl-i ‘irfân ḫares Allah bihem âdâb ol vecihle emlah
ḫikâyet ve şariḫ rivâyet kılup (3) iderler kim ol zemân ki Süleymân Hâzreti İskender-i
Kübrânun kışşasın Loḫmân-ı Hâkîm (4) ağzından diñleyüp meclis-i âḫir idüp vaḫt-i şâ
dahı irdi Süleymân Hâzreti dîvânı tağıdup (5) ḫalvet-i ḫaşına virüp şâm nemâzın kılup
talşac olunca ḫaḫe tâlat itdi çünkim ol (6) gice geçüp ‘alî ala şabâḫ oldı şubḫ namâzın
kılup orada koyup namâzdan ve niyâzdan fâriğ olıcağ (7) başına ‘imâme-i ḫalîl alup şit
‘abâsın giyüp âdem saçın beline bağlayup Mûsî ‘aşâsın eline (8) alup dîvâna çıkdı
nübüvvet tanḫise geçüp oturdı saltanat dîvânın kurdı şöyle kim (9) ol gün dîvân-ı
Süleymâna on iki biñ mu‘cizât zâhir olmış enbiyâ ve o iki biñ vilâyete (10) ḫadem

başmış evliyâ ve atkıyâ Süleymânun sağında ve solında тұrmışlardı her birisi Hâk te'âlîye (11) ihlâşla zıkr idüp i'tikâdla orada okuyup tesbihe el urmışlardı üç biñ üç yüz (12) müntecemân kâmil ellerinde eştêr-lâb tutup eflâk 'aleminde çeş iderler idi ve andan soñra (13) on dört biñ dünyâ pâdişâhları altun gümüş kürsiler üzerinde qarâr kılup (14) тұrmışlardı ve yidi biñ yedi yüz yetmiş yedi ecelden ğayrı derde dermân kılurlar idi. (15) Hükemâ ve müşkilât-ı hal idici 'ilme râyi tedbîr ehl-i 'aqla ve zera 'aç abnûs şandallar üzerinde (16) Süleymân nazarına qarşu тұrmışlar idi toköz biñ toköz yüz kahraman katil şıfat merrih heyet. (17) pehluvanlar тұrmışlar idi zerrîn sim polâd geriler üzerinde diz çeküp alların görine 'amûde (18) urmışlar idi kırk kez yüz biñ adamı zâd-ı leşkeri taht-ı Süleymân ol şâh-ı cihan (19) gögi iy yıldızlar kuşdur gibi çevre alup тұrmışlar idi ve kırk adım adamı zâd-ı leikerinden (20) ırâk yirde çin-i leşkeri Süleymân tahtıyla adamı zâd-ı 'askeri deryâyı muhit gibi ihâta itmişler idi (21) ve kuşlar dañı Süleymân üstünde güneşin şu'lesi ve şumâsı tokunmasun diyü hevâ yüzinde cins cinsiyle

29a

(1) kanad kanada çatup yilek yilege verüp baş başına çatup Süleymân üstine sâyebân tutup dillerince (2) hâlîka tebiñ idüp тұrur idi тұrrac sökölün bülbul-i kameri şeker feşânlık kıluben mañbûb avâzıla (3) hezerân destile yanup yaqılup şakırlardı Süleymân Aleyhisselâm bu vecihle dîvân qurup otururken (4) Süleyman Hâzreti Aleyhisselâm diledi kim İskender-i Kübrânun zulmete girüp âb-ı hayvan talep itdüğinden (5) haber açup ol 'aceb kıssa-ı Lokmân-ı Hâkîm ağzından dinleye idi ammâ kim Süleymândan âkdem hükemânun ekmeli. (6) Feylesof-ı hakîm baş kaldırıp Süleymân döğişine du'â kılup eydür yâ nebîya'l-lah bugün İdrîs Peyğamber kitâbında (7) bir 'acib nesne gördüm ta'accüb itdüm didi Süleymân Hâzreti eyitdi ne gördün eyitdi gördüm ki (8) kuşlar içinde bir kuş varmış adına Tedric dirlermiş vâkt olurmuş ki bir günün içinde ğâyet (9) arıqlayup semizken arqııarmış vâkt olur ki ğâyet aruğken bir gün içinde semirüp güzellenüp (10) biğâyet laţîf olurmuş yâ nebîya'l-lah lutf idüp ol Tedric kuşunı nazarka getürüp şorsañ (11) mantıka't tayrca hâlin teftiş itseñ bu söz vâkı' mıdır değıl midir bilesüz aña göre 'âmel olup (12) 'amel kılsun kim 'aklı kabul itmez ki kuş bir gün

içinde arkalayup gâyet şa'yf nahif alup (13) yine bir gün içinde semirüp kızılolanup laîf
ola. **Nazm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Vakt olur kim bir gicede lâgar olur şehriyâr

(14) Demde şehir ki bir gicede hem arķılur aşikâr

Böyle diyüp anda Lokmân İbn 'Ad ol perhin

Aldı mâkin vir şalâvat Muşafâya yâdigâr

(15) **Neşr:** Hakîm kavlince Süleymân Hazreti dahı bu sözi işidüp ta'accüb idüp dönüp
kuşlar sultânı (16) Sîmurğa idüp yâ 'Ankâ-ı zemân serveri mürgân lütf it ol Tedric
kuşunu nazaruma getir. (17) Teftîş idüp hâline muṭṭali' olayın anuñ hakkında zıkr olan
sözün taḥkîk idüğün bileyin diyicek Sîmurğ-ı (18) Kâf fermân senün yâ Süleymân diyüp
'uḳḳab kuşların cavuşıdı eyitdi yâ garâb mürğ-i (19) tedricî kuşlar şafına ireyüp bula
garâb emir Sîmurğa mâmûr olup tedricî bulup Hazret-i Süleymân (20) seni ister diyü
haber virdi tedric kuşı şâd oldu. Süleymân kendüyi añup istedüğine (21) gönli hurrem
abâd olup kanat büküp yir yüzine indi medâin şehrinün bir 'âlî bustânı içine

29b

(1) kondı gel vakt geçmişdi nergis şehlâ gözin açmışdı Tedric kuşı gözine bir nergis
hayhakin koparup (2) alup saçüğünü ucından burnıla tutup kanad açup uçup Süleymân
dîvânı hânesine gelüp (3) geçüp halkı görüp yol virdiler Tedric kuşı taht-ı Süleymân
öñine indi serîr üzerine (4) kondı andan sonra ins ü cin çerisin geçüp Süleymân nazarına
ki vazıdı sağ kanadın yukarı kaldırdı (5) ve sol kanadcuğın yir yüzine düşdi
yüzcügüzini yire serdi kendüyi taht-ı pâye kim (6) yitdi nergis çiçeğin Süleymân
nazarına kodı medḥ-i senâ idüp dilince bu rubai okudı. (7) **Nazm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Döndükçe mihr ü mâh çerh gerdünce felek

'Arş gerisi aldugınca meskeni ḥûri melek

(8) Sen Süleymân devletine saltanatla bâkî tûr

Yirde ins al kuşarub üstteki mürğ açasun yilek

Nesr: Hakîm kavline andan (9) Tedric kuşu eyitdi yâ nebîya'l-lah tuhfemüzi mâ'mûr buyur ki makâmumuz bağ bustândır tuhfemüz (10) dahı nergis-i mestânedir diyicek Süeymân nazar kırup ol kuşu gördü ki şekil şemâ'il dürrac (11) kuşu gâyet mahbûb mergûb andan Süleymân eyitdi yâ mürğ-i Tedric ne hûş feşâhatûñ (12) ve sözde belâgatûñ elfâzı 'ibâretûñ huşuşâ mergûb kad ü kâmetûñ var Hazretûñ şâhib bustân (13) ve getürdügün nergis-i mestân ammâ ki senden su'alümüz budur ki gâh aruk ve gâh semüz (14) olduğun sebep nedir beyân idesin râsaatın diyüp ahvâliñe 'ayân idesin fi ala-cümle me'yşetûñ (15) hâsiyyetûñ ve tabi'atûñ ne vecihle der beyân eyle işidelüm didi tedric kuşu ayşdı yâ nebîya'l-lah (16) benim makâmım bu sitânlardadır mürğzâr olalı zâr-ı gülistânlarda oluruz envâ'ı laţif şutile karar (17) iderüz Allah tebârek ve te'alîye tesbih iderüz hâlîka şükr iderüz. **Nazm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

(18) Yâ hâlîk gel şehi valla Tayyâr

Yâ Rezzâk gel mağlukun yâ gaffâr

Nesr: Ve kaçan kim gün açık ola (19) 'alem rûşen ola semer virin kaçan kim bu Lût olsa hevâ kara ki olsa şa'yf alup arķılaruz dahı (20) evvel bahâr olıcak ol laţif heâda vücudumuz semürür ve böyle günümüz güzellenür ammâ ki öyle (21) iki âsamız acımız şa'yf duş arķılaruz ve dahı kaçan kim düşmez yirdeler olsa gâyet laţif.

30a

(1) yimşak toprak olup anda yümür diler ki yümür desine afet irişmeye me'yşetemüz yâ Süleymân bu vecihledir (2) ammâ ki atumuzuñ hâsiyyeti ki budur kaçan atumuzu kebab idüp yiseler dimâğda olan (3) halli kidre ve sevdâsı olana fâide ider 'aql arturub ve fehim ziyâde ider ve cema'a kuvvet (4) virür ve dahı meriz olan kimler itmezden yine ol sâ'atde şifâ bula bağâyet müfiddir (5) **Nazm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Şöyle bilkim iy amir pâk-ı cân

Cüssemizde hâşe çokdur ki hemân

(6) Cisme kuvvet cânâ şîhhat virüben

Bâd ider tende ziyâde bi-kemân

Neşr: Hakîm kavlince Tedric (7) kuşu böyle diyicek Süleymân Hazreti Aleyhisselâm bu Tedric kuşuñ semz alup ar kılduğına bunun bu hâline (8) gâyet ta‘accüb idüp eydür yâ Tedric kuşu bu cebri diyicek ‘âlem-i rûşen alup bu riyâz esicek. (9) niçün semirüp tenderest olursın veyâhûd niçün gün bulut olup öyle yeli esicek ar kılayup (10) katı zîşt set olasın biz kim âdem oğlunuñ eger kaz ve eger ördek ve eger tâvuk (11) ve eger tûrnâ dahı buna mişâl kuşlardan birisi ki ar kıalarsa atın yimegi yimese eger dana (12) döküp yidürmegile ve kişiki hamurla karasın varup bilse ki bir aya değin ancak sömürür sen dahı (13) etyâr cinsi dâna nañhi kuşlar dilesin sebep ne ola ki bir iki gün içinde ar kılayup ve bir iki gün içinde yine sömürüp (14)

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Gâh ferbe gâh lâğır olduğıdur ki ‘acaba

Lütf idüben vir haber ki iklim nedir sebep

Bu ki hemtâ gerçi çokdur kâdiriñ çok kudreti

(15) Lik kodı her birinde bir sebep ol lütf reb

Neşr: Hakîm kavlince Süleymân Hazreti böyle diyicek Tedric kuşu (16) derunundan âh idüp efgân kıldı şöyle kim Süleymânun ciğerin yakup nâlân kıldı faşih lisânıla (17) dile gelüp sermli şehlâ gözini ağlamakdan kan yaşıla tıdudur cennet tâvûsı gibi baş baş (18) yukarı kıldı sürüp gözcü gözi yaşı aça aça Süleymânun mübârek yüzine baça baça âhi dutını felek (19) yüzine çıka çıka niyâz idüp hazîn hazîn söyledügi âteşi efgânıla cân çeker yaça yaça itdi ki (20) yâ Süleymân Peygamber ins ü cine hükm idüp server ve hoş

tayyûr müstehîr kılan sultân-ı ekber-i ne a'ceb. (21) Söz söyledük deruni bir derdden
su'âl eyledük yâ nebiya'l-lah bu Tedric kuşını gayrı kuşlar gibi şanma kim

30b

(1) ânlar daî insümizdir viy Zıllullah viy pâdişâh gerçi kâfir Yahûdî ve Ermenî daî
âdem oğullarıdır (2) ammâ ki Hâk tezgahında mertebesi mü'min kadar yokdur. Allahıñ
korkusun bilüp ve hidâyetine ikrâr (3) getirüp müslümân olup ehil itmek olduğı
sebepten ve daî yâ Süleymân Kıtımîr daî gelüp (4) cinsdür ammâ ki Allah korkusun
bilüp âşhab-ı kehfîle imân getirüp pâ sebânlık kılduğı (5) sebepten Hâk te'alî uçmağa
koydı bes bu muqaddimeden malûm oldu ki âdemi zâd ki ideyin girye hayvan (6) âzu
ardun Kıtımîr Hâk korkusundan bildüğü sebepten dergahı renâyında mertebe buldı bes
öyle olsa bu bizüm (7) cinsimüz daî Tedric cinsidür ne şehbâz to şahin kartal şıfat
bizden şa'yf kuşlar nefsimize gıda (8) virmekçün tutup yinmez serçe ve sığırcık ve
göğercin ve kâz emşâline bir ginüñ (9) nañl dânesin yimeyiz incimezüz ve ne hûd
balıkcıl gibi ve sakâ kuşu ve tavuk mişâli nefsimüz murâdın (10) giz idüp balık ve bu
can yimekiçün şu kenarına daî varmazuz illâki bizüm gıdamuz od coğanlar (11)
gögidür ki faşl-ı behâr helâk-ı âlem anı bitürür ve hûş teyure rızık olmağıçün Rezzâk
(12) A'zam kudretile zuhura getirür anı yirüz Rezzâka şükr iderüz yâ Süleymân Allah
(13) korkusundan dirligümüz me'yşetimüz budur ammâ ki öyle böyle asup gün buludlu
olup (14) hevâ yüzi kara kulak olup cihânuñ her güneşinden qaraya buludlar kapup
yürür ol. (15) Vaktin anuñ gibi korkaruz ki 'acaba Tûfân-ı Nûh mı kopar bu 'alamet ne
ki veyâhûd bu cihân (16) haqı helâk mı olur kıyâmet kopar 'Araşât ki ne ki diyüp öyle
korkaruz ki ol. Cigerimüz (17) yanup tutuşup yüreğimiz yağı eriyüp hararetden
tüyümüz urpa gelür gönlümüz kararur şöyle (18) kim ayağ üzerine turmağa mecâlümüz
olmasa haberet makâmında kıldık ammâ dilimizce Allah tesbihi okuyup (19) Tazarru'
kıluruz gâh figânıla zârı idüp yanup yakılup ne ot otlaruz ne dana yirüz (20) ne şu içerez
ve guşsa çekmekle acılığa ar kıluruz ammâ ki 'âlemde zalumât getirülse bulutlar (21)
gök yüzinden irilse feryâd olsa kara bulutlaruñ kara tamirin kisse on sekiz biñ 'âlemüñ.

(1) şemi‘ olan güneş nûrânî yüzün gösterüp ‘âleme şu‘le virse başımıza gün toğsa
 ‘aqlımız başımıza ağsa (2) gözlerümüz açup şânî’iñ şani‘ bir kemâlini ‘âleme vir hiy
 güneşüñ cemâlini görevüz Tûfân-ı Nûh kômışdı (3) kıyâmet olmadı halık-ı ‘âlem helâka
 varup rûz-ı maşşer olmadı diyü şükr kılup yüzümüzü yire süreñ rûz (4) ‘aqlımız delünür
 gönlümüz iñlenür cânımız şâd olup sevinürüz guşşamız gider hurrem oluruz ol şâdlığıla
 (5) yirlü yirümüzden tururuz elvân ekvân nebâtât elvân elvân sebzevât görüp yüz sürüp
 maşşudumuz (6) oldı kim murâdumuz olduğı nebâtâtı sükker gibi iftâr iderüz râzıkıñ
 şükrin yirine getirürüz (7) ve şâdi hurrem olıcak semürürüz laţif oluruz nefis-i murâdın
 bulup cânımız sevinür ilegümüz gerilenüp hüsnedâr oluruz (8) bes yâ Süleymân gün
 bulut olıcak ar kıladıgumuza sebep budur ve güneş nûrî ‘âlî rûş idicek semürdügimize
 (9) cihet budur. **Nazm:**

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Böyle diyüp mürğ-i tedric şeh Süleymâna hemân

Cân-ı dilden itdi alkış kuş dilince ola zemân

(10) Diñle imdi kışsa-ı nâdir han-ı dilden ‘ışkıla

Lik virgil hûş şalavat Mustafâya yâdigâr

Neşr: Hakîm kavlince Tedric kuşu (11) böyle diyüp Allah korkusun ancak Süleymân
 işidüp Allah korkusundan hazân yaprağı gibi ditredi. (12) Tedric kuşunuñ ‘aqlı pâkine
 zihni idrakine hezâr-bâr tahsîn beli‘ buyurdı andan dönüp Feylesof-ı Hakîm (13) mürğ-i
 Tedrcile kuş dilince söyleşdigün ve Tedric Allah korkusun bildüğün ve hâlin ne tarikle
 (14) şerh kılduğın hakikat hâlinde ve ma‘rifet mekâlinden bir bir haber virdi Feylesofla
 Lokmân-ı Hakîm (15) ve hâzır olan server-i selâtinler ile bu sözi işidüp ta‘accüb itdiler
 andan Feylesof-ı Hakîm (16) eyitdi yâ nebîya‘l-lah müşkilümüz bir iken iki oldı
 Süleymân didi ki nite Hakîm eydür yâ Süleymân ol. (17) müşkilümüz buydu kim Tedric
 kuşunuñ tazecik ar kılup ve tazecik kine semerdigi ve ikmamdır didiñ şebemüz budur
 (18) ammâ ki yine ‘aqlumuz hikmet mevcunınca kabul dağı ider zîrâ akacak kim hevâ

zulmet olsa eger âdem (19) eger hayvanat göñli kararur guşşası artar lâ-cerem guşşa
harâret odı yürek bağı zızırup idedür (20) nitekim hamâm kazğanından gülhan ocağına
şu tolsa od ol katreyi mahv idüp yidügi guşşada (21) cismi ile yirü dahı âdem-i hayvanat
bulutlu günde ar kılduğı ‘acep olmaz ikinci bu kim gün açuk olsa

31b

(1) ‘âleme revş olup cân ferağ kisbi der göñül revş olur huşûşâ ki zemâne bağları
mevsim (2) rebi‘le gülzâr ve tağları lâlezâr ve mürğzâr ve zemîn yüzi gül ve gülşen ve
yâsemen nesrîn (3) nesteren şakâyık nu‘mân ve erguvân zamîrân olsa göñül farhlılığıyla
cân sevinür şâd hurrem olur (4) ten sevinür ferubi olur ve biz dahı yâ Süleymân bu ki
vaqti ki bâdı bu riyâz asa iki şimâl yılı dirler (5) şovukdur ya pisdir anuñiçün kim ol bir
iqlîmden gelür ki güneş ol iqlime uğramaz ve qar (6) ve yağmur ol iqlimde çok olur ol
iqlîm bahâr vaktinde lâ-cerem şovuk olur meceri. (7) Meceri siyâhdan gri deñize
uğramaz tağlar ve ıssızlıklar geçer lâ-cerem şovuk kır ve cenûb yıldır (8) ıssı heva eser
zîrâ ki târîrlere uğrar hezr mi bâid ammâ ki pür yâz şimâl yıldır esicek (9) eger âdem
eger hayvandır bedeni şahih olur cinsim pâk ider ve dimâğa kuvvet virür ve reng (10)
rûyı şâf ider ve hevâyı şahih kılar ve pâk ider ve şöhet hareket getürür kan şâfidır (11)
ma‘lûmdur ki her gâh şehvet hareket idicek cism-i tenderest ilke delâlet iderem âdem
(12) ve hayvanat olsun cismi ki tenderest olsa atlulığı talu‘ı temizliği ve semizliği
güzelliği (13) ‘azîzliği yirinde olur bes ‘aceb değildir Tedric kuşu dahı tenderst olup bu
riyâz asıcak (14) yükin düzedüp semiz olursa ba‘id degül ve bir dahı ya Süleymân bu ki
öyle ki aña cenup (15) yılı dirler ıssıdır terdir zîrâ ki ilde ikiñiz güneş anuñ üstünden
geçer ve hem öyle ki (16) esüp geldügi yirden çok denizler geçer lâ-cerem harâret ve
rutûbet kesbi der kaçan kim (17) öyle yeli esse eger âdemi zâtuñ ve eger hayvanatuñ
bedeni yimşak olur. Kuddisi (18) ağır olur ve cân kâhil set idem olur zîrâ ki ol yirüñ
hevâsı ağır ve şakil olur (19) ve deñiz şuyın kara kılar ekşeri memur getürür ve ıssı şuya
toķinsa şovuk aylar ve göñli karadır (20) kuvvet-i şa‘if eyler kaçan kim ziyâde çok assa
her çekimi zâid dişi olur nitekim (21) pür yaz esse ekşeri toğan arkan olur bes öyle yılı
esecek göñül kararup za‘if galib ola

(1) ağırılanmak arķılmaĝa delâlet ider bes ba'id dinle kim tedric kuşu öyle yili esicek ar kılrsa (2) ammâ ki 'aceb bu sözdür ki tedric kuşu hayvanatdır hayvanuñ 'aķlı yoķdur ki şâni' uñ (3) şan' in fikr ide ammâ ki hissi vardır ki şol ķadar ki âçıkķa ta'âm arzu idüp bulup yir (4) ve kendüyi yırtıcı canavarlardan şakınur ve suşasa şu içre ve maķâmını ve meskeni ķandıye verüp bulur (5) ammâ ki tedric kuşu hayvanatdan bir cinsdir anuñ ne ķadar 'aķlı idrâki ola ki Allah ķorkusun bile (6) ve şâni' uñ sañi' fikrin kıla kıyâmet kopmasın anlaya rûz-ı maķşerden ĥaber virüp yevm al' araşât (7) ĝünüñ ĥulinden ve Nûĥ Peyĝamber Tufânından ĥaber vire bes ma' lumdur kim bu tedric kuşınıñ (8) sözine inkâr iderüz ki Tûfân-ı Nûĥı ne 'aķlıla bildi ve kıyâmet kopacaĝın ne 'aķlıla bildi. (9)

Naẓm:

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Çünki hayvan aşıdır bu mürĝ-i tedric aşıkâr

Fehm-i idrâk anda azdır bildi 'âķıl nâ-müdâr

(10) Şâni' iñ şan' in aydamı hiç fikr atyâr ĥuş

Ķadirüñ ķudretini añlaya mı mürĝ iy yâr

Mürĝ-i tedric sözlerini Ĥazretiñ eyledi şerĥ

(11) Zekme şanıĥuñ ala 'aķlı irmez aĥır kâmkâr

Böyle diyüp tedrice inkâr ider Loķmân-ı Ĥakîm

Dinle imdi kışşâ-ı nâdir vir şalâvat şad hezâr

(12) Bir şalâvat virmekçün oldu telîf bu kitâb

Tâ şalâvat virene rahmet kıla bir verd-kâr

Nesr: Hâkîm kavlince hükemâ (13) böyle diyicek Süleymân Peyğambere dahı hükmün sizi hûş gelüp dönüp kuş dilince su'âl idüp (14) itdi kim ya mürğ-i Tedric bilür misin ki hükemâ seninçün ne dirler mürğ-i Tedric mantika't tayrca ya'ni kuş (15) dilince Süleymânun devâm-ı devletine du'â kılup eyitdi kim ya melek tayr malik ins ü cin âdemi zât (16) dilin fehm itmezem kim Hükemânun dilini bilmem ammâ ki Hâzretün lütf idüp naql itsün (17) elfâzı durru bârı gûş idelüm diyicek Süleymân Hâzreti eydür yâ Tedric Beni İsrâ'il hükemâsı eydürler kim (18) bu Tedric kuşcuğuzı egerçi laîf seyrindedir velikin şa'if nahifdir bes hayvanatun olmağdır (19) 'aklı ve idrâki zihn-i pâki yokdur ki kıyâmetin kópacağın ve 'Araşatun ahvâlin bile ve dahı Tûfândan (20) ve ra'd u bârândan haber vire ve şâni'ün şani'in fikr kıla diyü söylerler. Diyicek Tedric kuşunun (21) bu sözden bağrı baş gözleri yaş ciğer hûn oluben eyitdi ki ya Süleymân ne 'acib söz söyledün

32b

(1) elümize girdi ammâ bu 'acebdür ki bunca 'akabeler çekdi henüz uşlanmadı dedesi Perîhânı görmege bizümle bile (2) gitmez nasihatümüz sözümüz işitmez câzû üstine gidüp bizi helâk ister imdi biz ne çâre kılalum ki bunu (3) Perîhâna iltevüz minnet hâşıl kılavuz diyicek Tahûn-ı perî dirlerdi bir pir cini vardı rüzgâr geçirmiş 'akl dânyâdı (4) cevâp virdi ki yâ Mâlinhân bu çevrede gül mişâl bir siyâh çiçek vardur ol çiçeği her kim koğlasa 'aklı başından (5) gider meyt-i müteharrik olur 'aklı başına gelmez hiç hükemâ aña 'ilac kılmaz illâ ki ol verd-i siyâhuñ gülün kaynadup şuyın (6) alup yüzine tamzurmayınca pes gerekdür ki ol verd-i siyâhı bulavuz Kâhirün yaturken burnına tutavuz 'aklı (7) gidicek yirinden götürüp Perîhâna iltevüz anda varıcağ 'ilac idevüz gözin ki aç a bir cân göre şâhumuzda (8) kıızı oğlın görüp maşşûdına ire yoksa Kâhirün 'aklın almayıcak güçile kim götürdi bulur Perîhâna kim yitürdi bilür (9) gâzaba gelicek hepümüzüzi kırâr kanların kara yire karar pes Kâhir elinde kahrile kırılmağdan ve eger Kâhir sözün tutup câzûlar (10) elinde helâk olmağdansa hîle ile 'aklın alup Perîhâna iletmek yegdür Tahûn-ı perî böyle diyicek Mâlinhân perî (11) anuñ sözine tahsîn ve zihn-i pâkine âferîn ve 'aklı idrakine ahsend idüp andan Tahûn-ı perî kanad açup uçup (12) tağ şâhra geçüp göz açup verd-i siyâhı teftiş idüp ol cezirede dırahtân arasında bir

ırmak yöresinde bulup (13) ağacıla çiçekile kökile koparup götürüp Mâlinhâna götürdi
tarfetü'l-ayn içinde bu maşlahatı bitürdi andan soñra (14) Mâlinhân perî eyitdi kim ki
ola bu verd-i siyâhı Kâhirün varup burnına tuta 'aqlın ala Perîhân katında 'izzet bula
(15) Tâhûn-ı perî eyitdi senden yakınmaz yokdur şeca'atîñ kıyâsetüñ bizden artuğdur
var bu çiçeği Kâhirün burnına sen tut (16) Kâhiri bi-hûş eyle didi Mâlinhân eyitdi
benüm neme gerek ki bir ejderhânun yanına varam uyur evrânun kıyırığın (17) başam
ammâ verd-i siyâhı sen buldun bu fikri sen kıldun bu iş senün elünden gelür diyüp biri
biriyle bahş itdiler 'uqqâb (18) bigi eyitdiler sen var ol dañı arşlan ağzına kim el şoğar
diyüp varmadı Ma'kuş periye didiler ol dañı eyitdi (19) 'âkıl ihtiyâr ile kazaya karşı
varmaz ölüme rıza virmez diyicek Kâpûs-ı perî eyitdi gelün biri biriñüze bu işi (20)
şalmañ vaqt târdur vaqtı ola Kâhir uyana ammâ bu yidi başlu evrenün 'aqlın almak
dilerseñüz bu verd-i siyâhı ben (21) varayın yanında koyayın siz kanadlarıñuzu şalup yıl
eylen tâ ki ol çiçeğün râyihası Kâhirün burnına girüp

33a

(1) dimağına eşer ide. Ol vakit Kâhir'ün 'aqlın tağıdup idrâkin zîr zeber ide eger uyanup
çiçeği görüp bu nedir dirse (2) eydevüz ki iy pehlevân bu cezîrede biter bir siyah
çiçekdür gül resmindedür ammâ ki siyâh renkdür 'acayip garîp olduğıçün nazâr (3) ki
getürdük ki göresin diyü cevâb virevüz. Nazm:

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Böyle hîle kılup anda her biri

(4) Râzı oldı işbu kavle her biri

Dinle imdi nolisardur Kâhir'i

Vir şalavât Mustafâ'ya yol eri

(5) Neşr: Hakîm kavlince Ma'kûş-ı perî böyle diyicek tedbirin begenüp çiçekleri aña
virdiler ileri varup Kâhir'ün (6) kıbleden yanına varup yatduğı yire burnına yakın kodı
andan girü döndi perîler dañı cevelân urur cennet (7) tâvusı gibi kanadların açdılar

pervaza alkmış şâhin mişâl kıble canibinden her birisi dıruşup anad (8) uruşdılar tâ kim perîler anadınıñ yili bâd-ı hevâ sür‘atîle çiçeklere tokınup râyihasın âhir’uñ burnına ırgurup (9) dimağına eşer virdi âhir’ün ‘aklı başından gidüp bî-huş oldu meyt-i müteharikdendi çünkim çiçek dârusın âhir’e eşer (10) itdigin bildiler def‘î Mâlinhân perî ilerü varup âhir’i götürdi ‘Uâb-ı perî cevşenin alkanın götürdi Tâhûn-ı perî kılıcın (11) götürdi Ma‘kûs-ı perî gürzin götürdi âpûs-ı perî verd-i esvedî kökile ağacıla götürüp anadlar açup (12) uçuşub hevâ-yı fenâda birbirin geçişup ‘azm-ı şehr-i Zerrîn idüp gitdiler. Nazm:

Fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

(13) Çün perîler böyle hîle itdiler

Pehlevânı tiz götürüp gitdiler

Müjdeciler önce uçuşup yarışup

(14) Ol Perîhân hâzretine yitdiler

Neşr: Hâkîm avlince perîler âhir bin Sâm-ı Sûvâr’ı alup gitmekde bizüm kışşamuz (15) o cânıbden perîler sultânı Perîhân’a geldi ki Sâm-ı Sûvâr hâzretinden benzi şararmış za‘ferâna dönmüşdi ve kıızı (16) oğlu âhir fıratından an yaş amağıla gözleri ‘aıķe dönmüşdi ve Ca‘ca‘a dîv daği dîvler serhengleri ile (17) şehr-i Zerrîn’e gelüp perîler sultânı Humâyûn şâhıla buluşup âhir derdinden ağlaşdılar ‘acaba âhir’ün ve Sâm-ı Sûvâr’uñ (18) hâlleri nedür dirken nâgâh Cemhûn-ı perî içerü girüp eyitdi müjde olsun iy şâh-ı cihangir ki ciğer gûřeñ âhir’i (19) Mâlinhân-ı perî refikleri perîler ile alup geliyorırlar diyü haber viricek Perîhân’uñ gönli şâd olup ferağ kesb (20) itdi. Andan eyitdi Yâ Cemhûn eger sözünde gercek iseñ Zerrîn řehriniñ şâhneliğın saña vireyin ve seni başum (21) beraberî hân kılayın didi daği emr itdi perîler serhengleri ‘Ankûr periyle âhir’e arřu gitdiler bu yakadan Mâlinhân

(1) Perî ol gün ol gice ki Kâhir'i götürüp gitdiler şubh olıcak Zerrîn şehrine yitdiler andan Mâlinhân perî Tâhun periye (2)eydür ey perîler serhengi biz Kâhiri 'aklı başında degülken Perîhân nazarına iletmek bizlere layık degüldür gel biri yir yüzine (3) inelim şâh bahçesine konalum Kâhirüñ 'aklın başına getürelüm kaçalum âdem oğlanıdır kadesi gitmez varup (4) dedesi Perîhân'a haber virelüm gelüp görsün Kâhir'den soñra suçumuz dileyevüz Kâhir kerimdir günâhumuz 'afv ider diyicek (5) Tâhûn-ı perî Mâlinhân rayına tahsîn idüp Kâhir yir yüzine indürdiler Hümâyûn şâh bahçesine kondurdılar andan Mâlinhân (6) Kâhir'ün cebesin ve gürzin kılıcın mışân çün ve hem kendülere ziyân degürmemegiçün 'Ukkâb-ı perîle Perîhân'a gönderdi ve andan (7) Kâhir ol cennet mişâli bahçe içinde köşk üzerinde yaturup verd-i esved ağacınıñ kökini toğrayup zerrîn (8) tās içine koyup od yakup kaynatdılar şuyın alup Kâhir'ün burnına tırmazdılar Kâhir akşırıp gözlerin açdı (9) ammâ ki perîler yanında tırmayup kaçdı Kâhir nazar kılpup gördi ki ol evvel oturduğı maķam degüldür cennet mişâl (10) bir bağçede oturur Huld-ı berîne benzer ağaçları şimşâddur 'ar'ardur şanavberdür güldür turuncdur yâsemîndür ergavândur (11) envâ'-ı reyâhîndür kamu vaktinde kemâlinde mevsiminde her bir dıraht ve rehyan budağında bülbül kumrı ve dürrâc (12) maħbûb avâzıla öterler ve biri birine aheng tutarlar gülistân ortasında bir 'âlî sarây sarây ortasında bir yüksek (13) cevâhîrle zeyn olmuş kızıl altundan bir köşk üzerinde ak billûrdan bir taht bağlanmış tahtuñ sağ tarafında kızıl (14) yakutdan bir tarabuzun var merkezinüñ vasaatında bir deve kuşu yumurtasınca ola dürr-i yerimden bir levh var üzerinde (15) yazılmış ki Zühre devrinde seksen altısında azer ayınıñ yigirmi dördünde Kâhir bin Sâm perîler sultân-ı Hümâyûn şâh kızı (16) Hümâ-yı dîlfürüzden seşenbe gün sâ'at-ı Merrîh içinde ana rahminden vücuda geldi ve daħı Zuhal devrinüñ yüz yigirmi (17) dördünde atası Sâm-ı Süvârı isteyü gitdi şimdi târîh Zühre yüz kırkıncı yıla başdı on altı yıldır ki Kâhir bin Sâm (18) ü Sâm-ı Süvâr gâyb olduğı cihetden Hümâyûn şâh bu haş bahçesinüñ ve uçmağa beñdeş köşkün tahtı (19) tahtı merkezinde bu târîhi yazdurdı üstâd hukkâklara kazdurdı tâ ki bu tahta gelüp oturup şöbet idicek ciger gûşesi (20) Kâhiri unutmamağ çün bu târihe nazar kıldukça anı yâd ide gamgîn gönlin şâd ide. Nazm: (21)

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Gerçi köşküñ gördi ra'nâ ziynetin

Lîk terk itdi hemândem şöhetin

Yazdı târîh almağıçün hasretin

34a

(1) Kâhir ü Sâm'un umuben vuşlatın

Neşr: Hâkîm kavline çünkim Kâhir bin Sâm-ı Süvâr ol pehlevân-ı rûzigâr bu târîhi kim (2) dedesi hasretinden gözleri yaşı seylâb olup ağıdı âhı felek yüzine çıktı dağı çevre yaña göz urup bağıdı (3) gördi kim kılıcı cebesi cevşeni gürz kalkanı yanında yok periler alup gitmişler ta'accüb idüp kendü kendüye eyitdi gördün mü (4) Mâlinhân beni uyurken götürüp dedem bahçesinüñ köşğine getürmişler taht üzerine yaturmışlar egerçi beni hasretüme (5) getürdikleri hoş varmışlar velikin hayfım anadur kim atam Sâm-ı Süvâr halin bilmedüm câzûları helâk idüp anı halâş (6) kılamadum diyü ağladı gözleri yaş seylâb olup çağladı ammâ cânibden Cemhûn perî yolda gelirken hevâ yüzinde (7) 'Ukkab'a karşı buluşup görüşüp hâl hâtır şorişdı Kâhir'ün hâş bahçede idigün bildi 'Ukkab Perîhân'a gitdi Cemhûn (8) perî gelüp Mâlinhân katına yitdi Mâlinhân Cemhûn'ı görüp karşı varup 'izzet kılup görışdiler birbirinüñ hâlin ahvâlin bilmekçün (9) hâtır şorişdılar andan Cemhûn Kâhir'i şordı Mâlinhân eyitdi taht-ı billûr üzerinde oturuyor ammâ ki biz bunun (10) gibi hades itdük diyü başladı Kâhir'i bulup bî-huş kılıp götürdiğin bunda yitürdiğin hikâyet itdi Cemhûn eyitdisiz (11) aña gözükmek ammâ ki ben varayın elin öpeyin göreyin ki nedir diyü Cemhûn perî serhengleriyle uçup köşki içine (12) girip Kâhir'i gördiler elin öpüp ayağna yüz sürdiler Kâhirde Cemhûn'ı bilüp 'izzet kılub yanına aldı karşı geldüğün (13) hûş gördi andan dedesi Perîhân'ün sağlığın şordı Cemhûn eyitdi iy pehlevân-ı cihân senüñ hasretününden (14) ve Sâm-ı Süvâr firkatinden rahat olmadı bir gün şadlık kılmadı. Nazm:

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Nâm ucundan gönüldür gamgîn anuñ

(15) Kâhir çün gözleri nemgin anuñ

Anca iyilik bilür olmaz şeh cihân

İyiliğine aferîn tahsîn anuñ

(16)Neşr: Hakîm kavlince Cemhûn-ı perî böyle diyicek Kâhir dedesi Perîhân'a açdı eyitdi Yâ Cemhûn Yezdân Haqqıçün (17) Perîhân başıçün Mâlinhânun günâhın 'af itdüm var di ki gelsünler Kâhir böyle diyicek Mâlinhân-ı perî ve Tâhûn-ı (18) perî ve Ma'kûs-ı peri şâd olup Kâhir bin Sâm'un elin öpdiler günâhlu günâhın dileyüp andan Kâhir şâd olup eyitdi (19) Yâ Mâlinhân benüm 'aqlım nice alup götürdüñüz bunda götürdüñüz Bi'llâh lütf idüp söyleñüz didi Mâlinhân perî dahı bir bir (20) beyân itdiler Kâhir'ün gönlin şâd itdiler andan misgin düm za'firân kıllu Sîmurğ kanadlu peykân kulaklu yıldırım toynaqlu (21) bir perî atın çeküp ve egnine hâş hil'at giydürüp başına tâc-ı muraşsa' urup zeyn-i zerrîn rikâb

34b

(1) Ol. Aşkar şıfat Düldül hey'et perî atına bindirdiler dahı perî serhengleri Cemhûn. (2) Perîyle Mâlinhân periyle Ma'kûs-ı perîyle kanadların devşirüp önünce yayan (3) 'izzet içün yürüdüler bu ziynet-i şevketile 'azm-ı şeh-i Zerrîn itdiler ol taraftan (4) dahı Hümâyûn şâh Perîhân Ca'ca'a-yı Ehrümanıla şâd u handan olup Kâhir'ün geldügi (5) vâki' midür diyü тұrurken 'Ukâb-ı perî urup yüz yire sürüp taht-ı pây öpüp (6) Kâhir'ün kılıcın cebe ve cevşenin öninde koyup eyitdi ki iy şâh-i cihân ve iy Perîhân müjde (7) olsun kim Kâhir'i götürdüñ uş bu silâhlar anuñdur diyüp du'â kıldı Perîhân anı (8) işidüp kılıcı alup öpdü Kâhir'ün geldigüne inanup 'Ukâb-ı perînüñ arkasın (9) yaptı andan ol şâdılığa buyurdi periler serhenglerine kim şeh-i Zerrîn'i cennet gibi zeyn (10) idüp tonatdılar ve Perîhân perî atına süvâr olup ve Ca'ca'a dîv gergedana süvâr olup (11) sağ tarafa perîler serveri ve şol tarafa dîvler serhengleri yürüdi dîv perî leşkeri ayağı (12) yir yüzün bürüdi şâh önince ta'zîmçün perîler kanadların açdılar uçup hevâ yüzine (13) geçdiler şâhuñ atı ayağınca yürüdiler şehirden taşra çıkup Kâhir bin Sâm'a karşı gitdiler ol (14) yañdan Kâhir dahı Mâlinhân perîle şâha yakın gelicek bu taraftan şâhdan evvel Ca'ca'a-yı dîv qarşudan (15) Kâhir'i görüp gergedan sürüp karar kılmayup Kâhir'e yetişüp gergedandan (16) inüp yüz yire sürüp üzengüsün öpüp eyitdi ki iy Sâm-ı Süvâr (17) oğlu Kâhir seni göricek gözlerümüz varımış şükür ki mübârek cemâliñi gördük diyüp (18) tevâzu' idüp nevaziş kıldı Kâhir dahı Ca'ca'a-yı dîvüñ arkasın yaptı

eyitdi ki gergedanına (19) bin iy dîvler sultânı Ca‘ca‘a binmedi ‘izzet için önünce piyâde yürüdi bu yañdan perîler sultânı (20) Hümâyûn Şâh kızı Hümâ’nuñ oğlu Kâhir’i qarşudan göricek muhabbet tamarı cûş idüp kaynadı yakın (21) varıcaq perîler serhengleri qarşu varup elin öpüp Kâhir’ün önünde baş yire kodılar.

35a

(1) Kâhir dahı dedesi Perîhân’uñ yakın geldügin göricek def‘i şıçrayup atından indi piyâde olup qarşu geldi Şâh-ı Perîhân dahı (2) ciğer gûşesin piyâde göricek def‘i atından indi götürüp kendüyi Kâhir’ün üzerine atdı iy dedenüñ cânı ve gözlerimüñ (3) nûrî ‘ömrüm haşılı Kâhir çok şükür ki ölmeden kara toprak olmadın mübarek yüziñi yine gördüm seni gösteren Allah’a (4) ümidvârım ki Sâm-ı Süvâr’ı dahı görem hak-ı pâyna yüz sürem diyüp Kâhir’i koşdı ve öpdi boynın yiledi Kâhir dahı (5) dedesinüñ elin öpdi hâk-ı pâyna yüz sürdi eyitdi ki iy perîler sultânı benim küstahtlığıma kalma Kâhir ‘itâb kılma (6) bilmezlik itdüm icâzetsüz katıñdan gitdüm diyüp ‘özrlendi Perîhân dahı ‘özrin kabul idüp anı gözinde (7) öpdi muhabbet eliyle arkasın yapdı şefkat kelimesile göñlin yapdı andan Perîhân ve Kâhir dahı atlara binüp (8) perî melikleri dîvler serhengleri önlerince yayan yürüdiler tâki şehr-i Zerrîn’ün halâyıķı perîler uluları hûri (9) şûretlülери melek hûluları güneş tal‘atluları serv boylıları felek rif‘atluları altun gümüş kadehlere la‘l (10) cevâhir tıldurup Kâhir’le Şâh-ı Perîhan üzerine efşân nişâr itdiler ve tekeyanus fulurilerin saçdılar ve şehr-i halkı (11) altunlu kadifeler muraşşâ‘ bizler döşediler tâ saraya varınca kaçan kim sarâya vardılar atdan inüb Perîhân’la Kâhir’i (12) alup hâş saraya götürüp taht-ı Zerrîn üzre Perîhân çıkup oturdı sağ tarafında Kâhir ve sol tarafında Ca‘ca‘a-ı (13) dîv oturdı andan Perîhân buyurdı sağ tarafa altun kürsiler kodılar Talinhân-ı perî Mâlinhân-ı perî ‘Ukkâb-ı perî (14) Tâhûn-ı perî Ham‘ûn-ı perî Cemhûn-ı perî Ma‘kûs-ı perî oturdılar ve sol kola dahı gümüş şandalîler kodılar Mañniķa-ı (15) dîv Feţıs-ı dîv Qatât-ı dîv Helhâl-ı dîv ğatâķ-ı dîv Şaşâm-ı dîv Ehrâs-ı dîv yirlü yirine geçüp oturdılar dîv perî (16) leşkeri ayağın tırdılar andan hûnûsâlar dahı altun gümüş tepsilere dürlü dürlü ni‘metler koyup Kâhir’ün öñine getürdiler (17) ‘ûd kâfur ‘anber misk zağferan tütüzüp cevahirden düzülmüş micmerler içine koyup la‘l yâķût tabaklarıla perî (18) hân öñine ve perîler serhengleri nazarına kodılar ve Ca‘ca‘a’nuñ ve dîv serhenglerinüñ önlerine dahı ol ki perende (19) ‘ifritleridür anlara dahı buhur virdiler ğıdâyıçün ve şunlar ki hûnhor revende kanadsız dîvlerdür anlara leş

baş (20) ve legençeler tolusu ve hammâm kazganları tolusu kan getürdiler perîler buhûrdan gıdâyı rûhânî taḥşîl itdiler ve dîvler (21) daḥı ta'âmdan gıdâyı nefsânî gördiler çünkü yimekler yinildi gıdâlar alındı perîler dimâḡı buhûrdan mu'aṭṭar.

35b

(1) oldı andan şoñra şafdan şufralar kâlkup çavuşlar ağızlarından Perîḥâna ve Kâhire alkışlar virdiler. Nazm:

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

(2) Virdiler alkış kamu şeh Kâhire

İtdiler hıẓmet yüzün yire süre

Pehlivâna 'izzet itmek yaḥşıdur

(3) Hıẓmet itmek daḥı cümle ekâbire

Nesr: Hâkîm kavlince bular bunda yimekte içmekde Bağdâd üzerine gitmekde (4) dimekte işitmekde ammâ ki bizüm kışşâmuz **ez-ân-cânib** Süleymân Hâzretine geldi nite ol zemân ki (5) dördünci kat gök kapucusı Şalşâ'il melek on sekiz biñ 'âlem-i envârdan ve her 'alemden yitmiş biñ melekût-ı (6) muḡarrabinle birer müvekkel-i âfitâb ve her bir müvekkel-i âfitâb kucaḡında birer İdrîs gördiginden beyân eyledi buḡur (7) Süleymân Hâzreti ḡayrete varup yine suâl itdi ki iy müvekkel-i felek ve iy Şalşâ'il melek bi'l-lahi (8) 'il'âẓîm ḡaber virdi ki ol on sekiz biñ 'âlemden gördüğünüz müvekkel-i âfitâblar ile ve İdrislerle yüz yüze gelüp ḡaber (9) bildünüz mi diyicek melek-i muḡarreḡ **cevâp** virüp eyitdi ki yâ nebîya 'l-lah çünkü ol on sekiz biñ 'âlem-i (10) envârı ve ol zıkr olınan melekût-ı muḡarrabini ve âfitâba müvekkilini ve İdrîs mürselini göricek bir ta'accüb idüp (11) ḡayrete ḡalduk ammâ ki hemḡunân on sekiz biñ 'âlemün envârı her birisinde ki bir müvekkilini âfitâb kucaḡlarında (12) olan İdris mürselini ve her birinün taḡt-ı taḡarrufunda olan melekût-ı muḡarrabın cema'atıla birbirini göricek cem'isi (13) ḡayrete varup 'ibret aldılar andan bir yere gelüp cem' oldılar biz daḥı anların cema'atında bile olduk andan on sekiz (14) biñ müvekkel-i âfitâb bir yere şaf

bağlayup tûrdılar ve on (15) sekiz biñ müvekkel-i afitâb ve on sekiz biñ İdrisi ihâta itdiler andan yâ (16) Süleymân egerçi on sekiz biñ İdrisün eşkâlinde ve evzâ'ından kaç'a kuşûr yok ve dahı on sekiz (17) biñ müvekkel-i âfitâbıñ ve dahı her birinün yitmiş biñ melekût-ı muqarrabinlerinün cemi' hayâtından bir daқиka tafâvüt yok (18) ammâ bu 'acibdi yâ Süleymân ne İdrisler biribirinün dilin bildi ve tohud müvekkel-i âfitâbları biribirinün tesbîh (19) tehlilin fehm kıldı pes cemi'si yitmiş biñ melekut-ı muqarrabinle biribirinün hâline muṭṭali' olmayup 'âciz (20) qaldılar dahı sercümlemüz birbirimüze işâret kılup birbirimüze işâretle aṇlatduk iki rek'at hâcet namâzın kılavuz (21) Allah te'âlîye tazarru' idevüz tâ ki bu müşkilatı Hâq te'alî 'azze ve celle hal ide andan on sekiz biñ İdrîş enbiyâ

36a

(1) ve mürselîn şafa tûrdılar ammâ ki bizümle olan İdrîş Peyğamber ibn-i Âdem ve eşref-i maḥlûkât olduğı ecilden (2) ve cemi'i İdrîslerden kelimâtı faşîh ve yüzi nûrânî olduğı ki gördiler imamete ihtiyâr kıldılar zîrâ ki yâ Süleymân (3) nûr-ı Aḥmed ve envâr-ı Muḥammed İdrisün ol zemân alnında idi ol on sekiz biñ 'âlem envârı nûr-ı Muḥammed qatında şem'a-ı bârigâh (4) envâr-ı mihr ü mâh qatında şa'şâ-ı seyyareye benzer belki seyyâre şu'lesi qatında ziyâ-yı şem'a benzerdi. Nazm:

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

(5) Gör ne tâbân oldı nûrı Aḥmedün kıl 'izzeti

Günde biñ kez Hâqqa şükr it ki oldun anuñ ümmeti

Günde biñ pek vir şalâvat rûh-ı pâk-ı Aḥmede

(6) Hâqqa tâ'at eyle gözle farz vâcib sünneti

Nesr: Hâkîm qavlince melek-i Şalşâ'îl böyle diyicek Süleymân Hâzretine su'âl (7) kıldı ki billahi luṭf it bu ibretullah sözleri âḥirine dek beyân it Şalşâ'îl dahı cevâp virüp eyitdi kim yâ nebîya'l-lah (8) ol zemân kim Âdem-i Şafî neslinden olan İdrîş Peyğamber imâm olup sağ u şolından on sekiz biñ İdris şaf (9) bağlayup tâ'ata tûrdılar ve İdrîşler

şafınıñ ‘akabince on sekiz biñ müvekkelüñ hükminde olan melekût-ı (10) muğarrabin her yitmiş biñ bölügi bir şaf bağlayup cümlesi on sekiz biñ melek tâ‘ata tûrdılar cemi‘ sine İdrîs nebî imamlık idüp (11) iki rek‘at hâcet namâzın kılduk andan İdrîs secdeye varup tahıyyata oturup el götürüp Hâkka münâcât eyledi (12) eyitdi ki. Nazm:

Fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Didi yâ Rab Hâzretüñdür Hâk İlâh

Lâ şerik ü bî-bedelsin pâdişâh

(13) Kudretine yok ‘aded Kâdir özüñ

Hikmetüñe yok had nâzır özüñ

Kün demekden şâh-ı Rabbil ‘âlemin

(14) Hılkat itdüñ nice yüz biñ ‘âlemin

Nice yüz biñ hılkat itdüñ ‘âlemi

Yüz bininden bir degül âdemi

(15) Ne kadar ‘âlem yaratdunsa ebed

Hâzretüñ bilür kamûsın yâ Ahad,

İşbu ‘âlemler hakkıçün yâ İlâh

(16) Ol Muhammed nûrı hakkı pâdişâh

Cem olam halkuñ günâhın yâ ğafûr

Rahmet idüp yarlığa idüp şükür

(17) Cem‘ olan ervâhı cümle yarlığa

Kılma maħrûm düşmeyeler tarlığa

Ne ki varsa hem müvekkel âfitâb

(18) Cümlesine rahmet eyle kâmiyâb

Ne kadar ki cem‘ olup geldi melek

Her biri senden umar ‘afv u dilek

(19) Ol Muħammed nûrî haqqı yâ Kerîm

İtme maħrûm eyle rahmet yâ Raħîm

İdrîs eyle diyüp itdi çün niyâz

(20) Müstecâb eyler du‘âsın karısâz

Hâţif-i ğaybdan irişdi hoş hıţâb

Dir du‘âyı İdrîs oldı müstecâb

Müstecâb olmak dilerseñ ger du‘â

Vir şalâvat sen be-cân-ı Muşţafâ

Neşr: Yâ nebîya‘l-lah kaçan kim İdrîs

(1) nebî bu vecihle du‘â kılup el götürüp münâcât idüp dahı on sekiz biñ müvekkel-i âfitâb ve on sekiz biñ gûruh yitmiş biñ (2) melekût-ı muḳarrabin ile el götürüp âmîn diyüp tazarru‘ kılınca Hâḳ tebârek ve ta‘âlî ki Kâziye‘l-hâcât ve refi‘ed derecât (3) hacetlerin ḳabul ḳıldı nite du‘âyı tamâm idüp el yüze sürdiler anı gördük kim Mikâ‘il ‘Aleyhisselâm altmış biñ altı yüz (4) altmış altı ḳudret ḳanadların açmış ‘arş-ı ‘azîm ayağından çıkup uçmış ‘âlem-i melekûti geçmiş ‘âlem-i envâra gelüp indi (5) râst İdrîş Peyğamberüñ yanına ḳondı İdrîs ile cemi‘ İdrîsler cemi‘ melekût-ı müvekkilile Mikâ‘ile ḳarşu vardılar (6) ‘izzet itdiler Mikâ‘il Hâzreti dahı Hâḳḳuñ ‘inâyetile cümlesinüñ dillerini bildiler on sekiz İdrîsüñ dillerince cevâp (7) virüp ta‘zîm ḳıldı andan soñra on sekiz biñ müvekkel-i âfitâbuñ tesbiḥ u temcidin fehm idüp kendülere ma‘lûm (8) oldığı dil üzere telaṭṭuf birle nevâhte itdi andan Mikâ‘il Hâzretin ihâta kılup araya aldılar andan (9) on sekiz biñ İdrîş her birisi kendü ḥâlin ‘arz idüp âḫir İdrîşüñ ḥâlin ve ne ‘âlemden geldügin aḥvâlin bilmekçün su‘âl (10) itdi yâ Süleyman bunda söz çok eger cemi‘ İdrîslerüñ ne ‘âlemden geldügin beyân idersem tâ kıyâmete dek şerh (11) olunmaz ammâ ki muḥaşşıl kelâm buraya vardı ki her ‘âlemde Hâḳ te‘âlnüñ Celle Celâluḥu her bir İdrîs Mürsel ḳulı (12) varmış ki ihlâsıla tâ‘at itmekle dergâh-ı Rabbâniyyeye taḳarrüb ḥâsıl itmiş ol ḳadar ḥâş olmuş ki (13) nübüvvete ḳadem başmış melek-i muḳarrabinden izni Hâḳla varup İdrisi kendü ‘âleminde ziyâret iderlermiş öyle ‘âlemler ki (14) her bir ‘âlemde ay gün toğar ṭalanurmuş heft kişver ve deñiz içinde biñ üç yüz kırk dört cezîre ve yidi deñiz (15) ve yidi ḳat Ḳaf tağları ve yidi at gökleri ve ‘arş kürs varmış ve dahı her ‘âlemüñ müvekkel-i âfitâbı varmış ki (16) kendü ‘âlemindeki İdrîsile âşinâlık itmiş ol ‘âlemdaki İdrîs dahı güneş toğduğu yiri görmeği Hâḳdan temennâ itmiş (17) izn-i Hâḳla müvekkelin-i âfitâb İdrîs İdrîslerin ‘âlemlü ‘âlemlerinden götürmüşler mmâ ki her müvekkel-i âfitâb kendü âleminde (18) gayrı ‘âlem ve müvekkeli olduğu güneşden gayrı neyyîr-i a‘zam ve mülkünde olan İdrîş nebiden kimesne yok (19) şanup göñline ḡurur virüp İdrîsin ki götürmüş ‘âḳıet ‘âlem-i envâra gelüp on sekiz biñ ‘âlemi görüp ve her bir (20) ‘âlemde bir müvekkel-i âfitâb ve her müvekkilün ḳucağında bir İdrîs ve depreyince yitmiş biñ melekût-ı muḳarrabini görüp ḥayrete (21) varup ‘ibret alup kendü ‘âlemlerinden gayrı ‘âlem yoğıdığın şanduklarında itdükleri sehv ‘afv olunmağıçün istiğfara geldiler.

(1)tažarru‘ itdiler sercümlesi Mikâ‘ile ve Mikâ‘il daħi âdem-i şafî neslinden İdrise daħi el götürüp Hakk’a niyâz kılup (2) müvekkellerüñ vesâir İdrîslerüñ sehvinî Hakk teâlîden diledi İlâhî alnumdağı nûr-ı Muhammed şerefine on sekiz biñ ‘âlemiñde (3) nûr viren âfitâblara müvekkel olanlaruñ sehvinî sen ‘afv eyle yâ erhame‘r-râhimin diyüp el yüze ki sürdi (4) nidâ-yı ulûhiyet irdi ki yâ İdrîs bin âdem ol nebiyi hâtem server-i ‘âlem şefiül imam ki ‘ışķına hilķat itdüm levh kalem (5) ki ismi Aħmed ü Maħmûd u Muhammed Mustafâdur anun nûrî hâķķiķün ki bu dem senüñ alnuñdadur eger kim nûr şahibin şefi‘ (6) tutunmasañ sercümlesin helâk iderdüm ammâ ki nûr-ı Muhammed ‘aşķına günâhların ‘afv itdüm sehvlerin mu‘âf tutdum (7) ‘ömrleri olduķça günde yitmiş biñ kere benüm habîbüme şalâvat getürsünler didi ya Süleymân ķün Mikâ‘il Hâzreti (8) nidâ-yı ulûhiyeti ki işitdi cemi‘i melekûta İdrîs ağızından söyleyüp tenbîh itdi cemi‘i melekût muķarrabin ve İdrisân-ı (9) mürselin Muhammede cemi‘si tekbir getürdiler ve hızmîet hâķķın yerine yitürdiler andan sonra zıkr olan on sekiz (10) biñ ‘âlemüñ müvekkelin-i âfitâbı İdrislü İdrisini götürüp emr olan yire alup gitdiler ‘âķıbet maķamlu maķamlarına (11) iletdiler ammaki bizümle olan İdrîs ki Âdem-i Şafî neslidür ve Şit Peyğamber aşıdır alup cennete getürdük (12) hızmîet hâķķın yerine yitürdük ammâ ki ol ‘âlemleri göreliden hayrete varup ‘aķlumuzu yitürdük. Nazm:

Fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

(13) Tûş olıcaķ buncılayın ķudrete

Vâlih u sermest olduķ ‘ibrete

‘Aķl irürmedik idüp fikr ü ķehân

(14) Secde kılup tâ‘at itdi hâzrete

Der beyân-ı temsîlât-ı dâsitân-ı mâzî (15)

Fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Dinle senden bir nefes takrîr idem

Kendü nefsüñ hâlini ta‘bîr idem

Saña senden şerh ideyin bir mişâl

(16) Tâ ki nefsüñ anlayasın ber-kemâl

Kal‘a-ı Sinop olur aña cesed

Şeh Süleymân cânuñ olur bi-ḥased

(17) Ol nübüvvet taḥtındır gönlün tamâm

‘Aqluñ İsrâfîl olur aña hümâm

Nefs-i emmâredurur câzû la‘în

(18) Göñlüñe bulmak diler yolu hemîn

Nefs elinden dilerseñ sen ḥalâş

‘Aqlile eyle ‘amel iy merd-i ḥaş

(19) Fâni begler dergehini eyle terk

Kurb-ı Hakk’a irmeğe kıl göñli berk

‘Âlem-i maşnû‘a eyle sen nazar

(20) Kim vire her biri şâni‘den ḥaber

Kendüzinden rûşen olmaz mihr ü mâh
Kendüden kurulmadı bu bârgâh

(21) Hâkdurur Firdevsî gûyâ kılan
‘Aklı ‘aql içre hoş binâ kılan
Evvel oldur evveline yok ezel

37b

(1) Ahir oldur âkdemine yok ‘ilel

İsteyüp bulmak gerekdür Hakkı pes
Cürmüni ‘afv ide ire feryâd-res

(2) Hakkâ tâ‘at kılırsan bi-riyâ
Saña rahmet idiserdür ol Hudâ

Ko riyâyı eylegil şaliḥ ‘amel

(3) Rahmet ide saña Hakk ‘Azze ve Cell

Der beyân-ı meclis-i âḥar

Fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Şükr aña kim oldurur Rabbü‘l-enâm

(4) İki yüz dört meclisüm oldı tamâm

Buldı gâyet işbu mülk-i cevheri

İtdüm âhir işbu meclis defteri

(5) Nazmı gökçeñdür 'ibârâtı laţîf

Nazmı mevzun be-gâyet key şerîf

Bu Süleymânı düzetdüm bûstân

(6) Kim teğayyür olmaz aşla ol gülistan

Dürc-i hikmet tolı olur gülleri

Her tarafda tezeyyün bülbülleri

(7) Cennet-i Firdevsî mişli uçmâk ola

Bâğ-ı İremveş hoş latîf ü bâğ ola

Söz gülinden koğu alup pâk-ı cân

(8) Tîb-ı rayihâsından ola şâdimân

Kim ider Firdevsîye hayr du'â

Rahmet itsün ol kişiye Hâk Hudâ

(9) Yâ İlâhî nûr-ı Ahmed haqqıçün

Ol habîb ü ol Muhammed haqqıçün

İy yaradup cismi aña cân viren

(10) ‘Aql in‘âm eyleyüp îmân viren

Bir avuç toprağı gûyâ eyleyen

‘Âlem-i ekmel ehl ü fazıl eyleyen

(11) Bu Süleymân-nâmeyi kılan naşîb

Te‘lifinde söyleden çün ‘andelib

Raḥmet it Firdevsîye eyle kerem

(12) Nâr-ı veylün içre kıyma ben girem

Hem kitâbum okuyuben yazana

Diñleyüben naḫşın anuñ düzene

(13) Yâ İlâhi cümlesine raḥmet it

Kılma hışmı nimemâki şindet it

Pâdişâhuñ ‘ömrin eyle hem ziyâd

(14) Devletiyle dâim olsun hoş nihâd

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Vir şalâvat Mustafâya dâimûn

(15) Süleymân-nâmeniñ iki yüz beşinci meclisinüñ zikrindedir

Fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Nuţka gel ey tûţî-yi şeker kelâm

(16) Ki itdi taşsin sözleriñe hâş u ‘âm

Gökde nuţkuñ gûş idüb Cibrîl-i emîn

Kıldı şeker sözüne bin âferîn

(17) Hâş sözündür çün senüñ kând u şeker

Şanma emlağ sözüne kândı şeker

Di suhen ki söz saña lâıkdurur

(18) Ki ehl-i ‘irfân nuţkuna ‘âşıkdurur

Sözi bugün söyle koma yârına

Ki anca ‘âşık ırte irmez yârına

(19) Dâsitânı söyle söyle sözüñ dile sen

Ki ırte hâlin nolır kim bilesin

Ki anca tûtfî nice bûlbûl hoş nefes

(20) Çarh-ı serkeş söylerken didi pes

Nice bugün yeşeren berg çemen

Yârın olmadan şarardı dil-şiken

(21) Taht-ı Gâvusî kûrarken bağda verd

Zemherir itdi vücudun zâr u zerd

Hızır Hızıra yasemin sünbûl semen

38a

(1) Zemherir odına yaçar can u ten

Cân nedâmetinden dilersen pâk ola

Siflideyken menzîlün eflâk ola

(2) Komağıl bugün ki işiñ yârına

Nice yârân ırmeyiser yârına

Fevt iderseñ bugün işiñ âşikâr

(3) Nolisar yârın ne bildiñ rûzigâr

Fırşatıñ fevt itme bugün padişâh

Günde biñbir reng urınur mihr ü mah

(4) Derûnı eyle kıtur işbu levn

Her nefesde gösterir ol dürlü levn

Her kimse itse vefâ iyilük dilek

(5) ‘Âkıbet kıtur cefâ virmez dilek

‘Ahdine aldanma kavli süst olur

Düşmenüñdür şanma anı dost olur

(6) Gün ki virür çarha nûr ider şurûf

Vakteha bulur zevâl ile kûsuf

Şol şeb-i târıña viren nur-ı mâh

(7) Gör nice bulur husûfı gâh gâh

Mihre üful mâha virür ki kûsûf

Ki buna virür gurûb aña kûsuf

(8) ‘İyd-ı nevrûz eyler ve leylî kâdr

Meh hilâl olur felekde ki bedr

Bâkî kevkeb daî bulurlar zevâl

(9) Ki yebût gâh ric‘at gâh vebâl

Kevkebe geç bakma olma gâfilin

Anla sırr-ı lâ-uhibbül-âfilîn

(10) Çün felekde yok havâdisatdan emân

Yirde emân olı saña gümân

Virme dil ol nesneye tağyir ola

(11) Fâniye gönül viren takşîr ola

Mülk-i malın sevgüsin dilden gider

Virme gönül aınım kim elden gider

(12) Çarha gırra olma yokdur anda ‘ahd

Gâh zehirdir şundığı geh kâd u şehd

‘ibret aldı (21) andan su‘âl itdi ki iy melek-i mu‘arreb ‘âlem-i ‘ulvide gördüğün beyân itdün ammâ kim ‘âlem-i siflide da‘î ne gördün beyân it

38b

(1) Didi cevâb virdi ki yâ nebîya ‘l-lah ‘âlem-i siflide tāmûdan ‘acâyib nesne görmedim Süleymân eyitdi nite melek eydür (2) Yâ Süleymân kaçan ki Hâk Te‘âlî tāmûyî hilkat itdi tāmûya karşı bir levh yaratdı ol levhiñ üzerinde Hâk Te‘âlîniñ (3) on yedi ism-i a‘zamı yazılmışdır eger ki ol on yedi adlar deñilmese yedi tāmûdan od gelüb sıcrayub yedi (4) kat yirden yedi kat göge çıkdı uçmağdañ irişüb çağdı ‘âlem dersü yağaydı tāmûdan aşğa bir tığ vardır ki (5) ol tığdan aşğa yitmiş biñ oddan deñiz vardır ki her deñiziñ tûl u ‘arzı yetmiş bin yıllık yoldur andan aşğa yetmiş (6) tığ da‘î vardır yıldırımdan vadi-yi vil dirler cehennemde bir dere vardır ki anuñ ululuğın Hâk Te‘âliden gayrı kimesne bilmez (7) ol derede bir ‘azîm ejderhâ vardır ki yetmiş biñ başı vardır her başınuñ arası yetmiş biñ yıllık yoldur ve her başında yetmiş (8) biñ yüzi vardır ve her yüzinde yetmiş biñ ağzı vardır her ağzında yetmiş biñ dili vardır Allah Te‘âlîyi tesbih ider (9) ve da‘î yâ Süleymân her başınuñ kafası üzerinde yetmiş biñ yıldırımdan hilkat olmuş tıklar vardır ‘aceb baña bu gelir ki (10) bu kadar ‘azâb-ı elîmi işidür insân ‘isyân harîş olub nefsi emmâreye zebun düşüb kendüzin cehennem müste‘hak ve özin ‘azâb-ı (11) elîm lâyıq ider. **Nazm:**

Fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Çün cehennem vardığın tahkik bilir âdemi

Ki ‘acibdür korkub andan âhîr içün yok gamı

(12) Derd ü mi‘net çekmekle yığar âhîr mal u genc

Malı vâriş yiyüb âhîr ol çeker dürlü rûhî

Neşr: Hâkim kavlince bir zemân ki Süleymân (13) Hâzreti melek-i şalşâ‘il ile cân şohbetin ki itdi andan yirinden tırub şalşâ‘il meleğe vedâ‘laşub nübüvvet tahtınıñ beşinci (14) taba‘asına çıkmğa ni‘yet itdi andan Süleymân Hâzreti qadem-ber-qadem

yürüyüp nerdubân dibine geldi Süleymân nazar kılub (15) gördi kim toksan tokuz ayak nerdubân ser cümlesi şaru yâkûtdan ve kızıl yâkûtdan önce Hızır kılâgûz olub (16) ‘aķabince Loķmân Loķmân ardınca Âşaf ve Nâşen peygâmbere ve Kâz peygâmbere ve Evyâşere peygâmbere yürüdi anlarıñ (17) ‘aķabince Süleymân Hâzreti sağ tarafında Tâvûs-ı kudsî ve şol tarafında müvekkel-i hâtem-i Şahbâta‘âil yürüdi anlarıñ (18) ‘aķabince on iki biñ enbiyâ enbiyâlar ‘aķabince on biñ evliyâ ve ‘ulemâ birle hükemâ ve ümerâ ve vüzerâ yürüdi. (19) Muhaşşıl bu üslub üzre ķadem-ber-ķadem Bismi’l-lah diyüp zıkr tesbih tehlille beşinci tabakanuñ kapusına irdiler ol cânibden (20) beşinci ķat gök müvekkili Kelkā’il tahtı hükümetinde olan melekût-ı muķarrebinle Süleymân nebiyi karşulayub ‘izzetle (21) selâm virüb lütfıla du‘â kılub eyitdi ki iy resûl-ı ma‘bûd ve şâh-ı Maķmûd ve iy Süleymân bin Dâvud Süleymânlık Hâzretine mezîd

39a

(1) Müyesser devlet-i tâli‘iñ bahtlu bu nübüvvet tahtı kutlu olsun diyüp du‘â kıldı Süleymân daķı nazar kılup gördi kim (2) bir ‘azim ferişte nûrânî şekli het‘eti hûri‘inşûretinde bir cemâli bir kemâli var ki yüzi nûrı güneş gibi tâb virür (3) altmış altı ķanadı var her ķanadı kıymeti rengde tezyin ve başında penc hâne nurânî tâcı var ki şems-i envar gibi (4) barķ urur kafasında ol ķadar melekut-ı muķarribin var ki nihânı yok Hâzreti Süleymân bunu görüb Tâvûs-ı kudsiden (5) kimdigin su‘al itdi Cebra‘îl cevâb virüb eyitdü yâ nebîya’l-lah bu muķarrebe melek beşinci ķat (6) gök ķapucısı müvekkil felekdir adı Kelkā’il ve taht-ı hükümetinde on kez yüz biñ melek-i muķarrabin vardır eyle (7) melekler ki her birinin hükmünde on kez yüz biñ tekvin vardır ve on kez yüz bin melekût vardır ve bunlarıñ maķamı (8) beşinci ķat felekdir. **Nazm:**

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Ki ‘azîz a‘zimdurur ol gördüğün ‘âlî melek

Hâķ ķatında müstecâb olur ne kim itse dilek

(9) Hilkat oldın tamâm olmadı tâ'atden beri

Ol sebebdan meskenidir bu beşinci kat felek

Neşr: Hakîm kavline kaçan kim Süleymân (10) Hâzreti Kelkâ'il meleği kimdügün bildi tekrâr merhabâ kılup 'izzet itdi daği beşinci tabakaya kadem başup (11) Seyrine meşgul oldı nite evvel nazar ki beşinci tabakaya nazar kıldı gördi ki çâr kûşe bir meydân vâsî' amma ki (12) teşrîk canibinden yaña hâm gümüşden ve kıızıl altundan ve yeşil yâkûtdan ve pîrûzeden ve elmâsdan ve ağ billurdan ol kadar (13) kürsiler ve şehnişinler var ki haddi hisâbi yok ve bir 'aceb daği bu ki her kürsînüñ ve şehnişînüñ (14) üzerinde ağ billurdan ve yeşil yeşimden ve kıızıl altundan ve ruhamî gümüşden cevâhirle müzeyyen olmuş kubbeler var (15) her biri hamâm kubbesince ola kubbe var ki içinde dört şehnişini var kubbe var ki üç şehnişini var kubbe (16) var ki yedi şehnişini var eyle şehnişinler ki her birisinde on âdem bağdaş kursa şıgar ve daği her bir köşküñ (17) der ü divârında Hıtâyî ve Rûmî yapraklar yazılmış ki nakşında nakkâş hayrân kıla. **Nazm:** (18) Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Mânî nakşın görse tahsin ide yüz bin aferin

Kaldı hayrân nakşınıñ tahririne nakkâş-ı Çin

Şeh Süleymân kaldı vâlih idecek ana nazar

(19) Didi varsa budur el-Hak cennet-i Huld berin **Neşr:** Andan Süleymân Hâzreti bu behiştî makamları görüb şâhiblerin teftiş (20) idüb su'âl idecek Tâvûs-ı kudsî eyitdi kim yâ nebîya'l-lah bu makamlar periler makamıdır ki muqaddem gelen Süleymânlara mamur olan (21) periler melekleri Süleymân emrile beşinci tabakada üzerinde oturulardı ve kıafasında her biri

39b

(1) Melekiniñ hıdmetkârları periler şol tir tirkeşe koyulmuş gibi kanad kanada çatub baş başa çatub şâf-ber-şâf (2) biri biriniñ üzerine kat ender kat tırmışlardı ve cümlesi maḥbub-ı laṭif felek hey'et ve küllisi mergub şirin (3) âdem şuretlî yönlerin

Süleymândan yaña dönüb Süleymânıñ devâm-ı devletine ve eyyâm-ı rif'atine du'a ve senâ kılub andan (4) Hakkâ niyâz kılub ve ba'zı dañi taht-ı Süleymân üzerine kalkub kanad büküb felek yüzine bervâz urub (5) 'iz ü nâz iderlerdi ve her birisi hüsni içinde Yûsuf bin Ya'kûbdı kimisi bikr-i duhter kimisi dañi on dört yaşında tıfıl oğlandı (6) bunlarıñ cümlesi muraşşa' libâslar giymişlerdi ve 'anberin zülflerin gül yanağı üzre yaymışlardı kaçan bunlar (7) gelüb güler yüz gösterüb dil depredüb gamzeler ki kaçarlardı adamıñ ihtiyârsuz gönlün alub 'aşkın virüb (8) ciğer delüb cân dañi yaçarlardı ve şehlâ gözlerin kim nâzla süzerlerdi 'âşıklarıñ bağrın ezüb yüreği. (9) kanın ezerlerdi her birisi şîrîn sözlüler ve ay elinde güneş yüzlilerdi. **Naẓm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

(10) Hep melek şûret beşer hey'et perî

Hep güneş tal'at kamer hacet perî

Bu maqâmı edinüb mesken kamû

(11) Hakkâ tâ'at şâha ider hıdmet perî

Neşr: Hakim kavline Süleymân nebî aleyhisselâm periler maâkmların bilüb dañi (12) Tâvûsı kudsiden haber alub beşinci tabakânuñ şimâili cânına yürüyüb periler maqâmına muttaşıl (13) ol kadar alçaqlı yükseklü ve saraylar gördi sekiz bölük amma her bölüğü sekiz biñ sekiz yüz seksen köşk (14) nite evvelki köşkler aq incüden ikinci bölük köşkler kıızıl yâkutdan üçüncü bölük köşkler yeşil zebercetden (15) dördüncü bölük köşkler şaru mercândan beşinci bölük köşkler aq ruhami gümüşden altıncı bölük köşkler (16) Şâfi kıızıl altundan yedinci bölük köşkler pîrûzedden sekizinci bölük köşkler elmâsdan amma ki her bir köşküñ (17) Kaşırları sarâyıları tâq-ı eyvanlar envâ' envâ'revzenleri ve pencereleri la'l u yâkûtdan pîrûze ve zümrüden şöyle kim (18) cümlesi âyîne mişâl şu'le virür bir 'aceb dañi nola ol kaşır u sarâyılardan yiryüzün çeşmeler âb-ı revân olub akar (19) bir içimi biñ cân bağışlar ve ser cümle zıkr olan köşklerüñ ve sarâyılarıñ cümlesi kıymeti taşdan altundan (20) gümüşden **Naẓm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Anca mesken görmedi ğılmân-ı hür

Kim kuşurı yok bilmiş bî-kuşur

(21) Şeh Süleymân göricek 'ibret alur

Vir şalavât rahmet ide ol ğafûr

Neşr: Hakîm kavlince ol maḥbub

40a

(1) Mekânları cennet mişâl köşkleri görüp Tâvûs-ı kudsiden şâhiblerin su'âl itdi cevâp virdi ki yâ nebîya'l-lah (2) bu köşkler maḥamlar cennetü'l-mevâ sarâylar ki görürsün şâd-kâmiler maḥamıdır ki senden aḳdem gelen Süleymânlar (3) muṭi'i olmuşlardır her devirde ki bir Süleymân geldi nübüvvet ḥâtemin ki eline aldı bu kudret taḥtı üzre ki karar kıldı (4) her Süleymân devrinde ol zemânîñ şâdıkâmları serhengleri kûh billur kafasında bir 'alem var ki anda olurlar (5) Daima 'ıyş nûş kıllurlar ki anlar bir maḥluḳatdır ki ataları cinlerdir ve anaları perilerdir bunlar daḫi Hâḳ Te'âlîniñ (6) maḥluḳatından bir dürlü tavâıyfdür şâd-ı kâmidirler yaradılandan berü 'ıyş nûş iderler 'ömürlerini şâdî birle (7) geçirür Süleymân didi ki nite Tâvûs-ı ḳudsî eydür yâ nebîya'l-lah Nîl ırmağının başındaki kuh billur vardır ḳulesinde (8) Hâḳ Tebarek ve Te'âlî bir muḥtaşar aḳ deñiz yaratmışdır ki südden aḳdır ve ṭurna gözinden şâfî ve berrâḳdur şöyle kim (9) Ây aydınında pertab virür andan ol deñiziñ tağdan tarafında teşrîḳ canibine karşı bir mu'azzâm şehir vardır (10) cennet mişâl sebz içi tolu köşk sarâylar ḳaşr u ḳal'alar tâḳ u eyvanlar ḳapusınuñ yapusınuñ ser cümle (11) taşları sîm ü zerdden la'l u gevherden revzenleri ve pencereleri yâḳûtdan dülerden pîrûze zümründen şöyle kim (12) cümlesi âyîne mişâl şu'le virür andan ol ḳaşr u eyvânlaruñ çevresi gül gülistan ve cinân bustân (13) ve ḥavzaları aḳ billurdan ve âb-ı revânları âb-ı ḫayât mişâl revân ve sebz ser bülend serv-i sehîleri cennet (14) çemeninden nişân virür andan ol şehir-i müşerrefüñ ḳaşr u sarâylarında cennetül mevâlarında şâd-kâmiler maḥubları (15) sîm-endâm merḡubları cümlesi ây güneş yüzli maḥublar ile ṭolmuşdur kimisi köşklere

oturup dört taraftan perdeler (16) götürüb 'ıyş nûş iderler kimisi revzenelerden baş çıkarup dâvudi âvâzlarla ser-âgaz kılurlar hûbları 'âşıklarına (17) gül bigi tebessüm idüp gonca leblerinden goncayla nâz iderler şöyle ki gûş idenler cân-ı dil olub bî-hûş iderler (18) ve kimi sarâylar şahnında çok olup bezm kılur kimi sâkî olup 'ıyş iderler ve kimi kol tutuşup halka halka (19) olup rakş ururlar ve kimi daği keş urup terâne çağırup nakş u bişrev söyler kimi yüz yüze urup la'lin (20) leblerden âb-ı hayvân emer ve kimisi kol şalışup kocaşup gül-i handân gibi gülerdi ve kimi biri birine 'izzet kılup dürr-i (21) güher nişâr idüp altun almâ ve la'lin nar atışur ve kimi kaşr u sarâyların ravzâ-ı cinân mişli bağlarında

40b

(1) Gül-i gülistanlarında yasemîn sünbül erguvân arasında servehi ve zamîrân yöresinde 'ıyş iderler kaçan yâ Süleymân her zemânîñ (2) Süleymânı ki şâd-kâmil makamlarına uğrasa ihtiyârsız anlaruñ hüsn-i ahtine müştak ve cemâl-i ber kemâline 'âşık (3) olup nübüvvet hatemi hususiyetiyle şâd-kâmil müvekkil melek kuvvetiyle bir nicesini ol tâifeniñ alub bu makamlara getürürlerdi (4) ta kim ol şâd-kâmil kendi köşklerine nisbet belki daği efzal â'lâ ü müntehâ cennetül mevâ makam buldıkları (5) sebebden tâbi' oldukları Süleymân devri tamâm olınca bunda 'ömr sürüb 'ıyş nuş iderlerdi pes bu makam (6) ol şâd-kâmil makamlarıdır yâ Süleymân didi. **Naẓm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Cennete bendeş kamûsı hoş makam

(7) Gören eydür bu durur dâr ü's-selâm

Göñli gamgîn aña girse bir nefes

Guşşası gidüb oldı şâdikâm

(8) **Neşr:** Hâkîm kavlince çünkim Hâzreti Süleymân ol şerîf makamları şâd-kâmil makamduğın bilüp garb cânibinden (9) yaña tabakaya yürüyüb nazâr kıldı gördi kim yetmiş iki bölük mevzî'alar var cem'si çâr kûşe divâr üzerine kubbeler ser cümlesi (10)

aķ billurdan amma ki saķıfları yeşimden ve bir ‘aceb daķı bu ki her bölük ķubbeler ĥisâbla yetmiş ikişer nite şöyle ki (11) yetmiş iki bölük ķubbeleriñ ser cümlesi yetmiş ikişer eksük artuķ değil amma ki ba‘zı büyük ve ba‘zı küçük Süleymân görüb (12) Ta‘accüb idüb bu maķamlar kimlerindür diyü Tâvûs-ı ķudsîden su‘âl itdi cevap virdi ki ya nebîya‘l-lah bu maķamlar muķaddem (13) gelen Süleymânlara yetmiş iki millet ki fermândı her birisinde yetmiş ikişer çiftin alub bu beşinci tabaķa üzerine getürürlerdi (14) ser cümlesi emr-i Süleymân birle bu maķâmlarda olurlardı her millet bir dürlü dil söylerdi cinslü cinsile kelimât idüb müşķüllü (15) müşķilin ĥal iderlerdi ve yetmiş iki milletiñ vaż‘ı endâmı dilleri bir birine muğayirdi amma ki ser cümlesiñ dillerin zemânında (16) olmaz Süleymânlar billurlardı müşķillerin ĥal ķılurlardı. **Nazm:**

Fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Çün maķamı kimlerüñdür bildi cân

(17) Kaldı ĥayrân fikre virdi bir zaman

İş bu ‘âlî salţanat çün def‘i şâh

Secde-i şükür itdi ĥaķķa ki cihân

(18) **Neşr:** Ĥakîm ķavlince ol maķamlar Süleymânıñ ma‘lumı olub beşinci tabaķanıñ cenubundan yaña yürüdi görđi ki (19) yüz yigirmi dört bölük mağaralar var ki her bölüği yüz yigirmi dört bölük mağaralar ĥisâbda amma bir ‘aceb bu ki (20) ba‘zı mağaralar tûlûs yapılmış köpri gözi vaż‘ında ve ba‘zısı mudavvar hamâm ķubbesi vaż‘ında ve ba‘zısı (21) ĥayet yeksan şöyle kim içinüñ yüksekliğine minare şığar ve ba‘zısı ķazâ ve ba‘zısı mükerrenüñ ve ba‘zı mertebe ve ba‘zı.

41a

(1) müseddes ba‘zı heft ĥâne ba‘zı şeş ĥâne ba‘zı devâzde ĥâne ma‘a‘l-ķışşa yüz yigirmi dört bölük maęaralaruñ (2) deri divârlarınüñ eşķâlî ve binâlarınüñ resmi pergâli biri birine mugayir şöyle kim sercümlesi yüz yigirmi (3) dört dürlü hey‘etde vaż‘ olunmuş

Süleymân Hazreti t'accüb idüp Tâvûs-ı kudside su'âl itdi cevâp (4) virdi ki yâ nebiya'l-lah kûh-ı elbürz dirler teşrîkle zulumât cânibi serhaddinde bir 'azîm tağ vardır tûl 'arzı yidi (5) yıllık yoldur ve ol tağûn kulesi birinci kat feleğe yakındur ol kûh-ı elbürzde Hâk Subhâne ve te'alî yüz yigirmi dört (6) dürlü şıfatda ma'hlûkât yaratmışdır sutur serler ve gav serler ve kilim gûşlar gibi da'hi Sîmurğ serler ve gürk (7) serler ve çihil pâlar gibi ve da'hi fil serler ve gergedan serler ve nîmtenler ve da'hi dü alpâlar ve gerden dırâzlar gibi ve peleng (8) serler ve neheng serler ve üstühân tenler gibi fil cümle yâ Süleymân yüz yigirmi dört dürlü şıfatda ma'hlûkatuñ (9) yüz yigirmi dört dürlü hey'eti ve şekli şemâyili şûreti var ve da'hi her biriünün bir dili ve bir lûgâtı var başlu başına (10) vilâyet memleket ve hâline münâsib ma'îşeti var ba'zısınun kıdd u kalbı müdevverdür velikin gâyet dırâz minâre gibi (11) ba'zısınun kalıbı çâr gûşe murabba' yapılmış kal'a bir güzinlayın başı hamâm kubbesi vaşında ağzı minare gibi (12) ba'zısınun kalıbı müseddes altı başı var her başında altı ağzı ve yüzi ve gözi kaşı var her ağzında altı dil var (13) ve ba'zısınun gövdesi file benzer ayağı deve ayağı başı ejderhâ ser ve ba'zısınun kıdd u kalıbı arşan hey'et (14) ammâ ki Sîmurğ ser ve ba'zısı câmûs hey'etinde ammâ ki iki ayak üzerine yürür ayakları fil ayağı gibi ve ba'zı timsâh (15) hey'et ammâ ki kulakları hıramân kadar birin örtünür ve birin döşenür vakta kim yürise yirde sürinürler ve ba'zısınun yarasa (16) şeklinde kanadları var endâmı yarasa şekline beñzer ammâ ki uzak yire uçamaz ve ba'zısınun vaz'ı bir kare ev gibi (17) ammâ ki timsâh ayağına beñzer kırk ayağı harçeng gibi ağzı karnında ammâ ki tepesinde bir gözi var ba'zısınun eli ayağı (18) kısa tüyleri barâk tüyüne beñzer fil cümle ya Süleymân ser cümlesin zıkr idersem bu yakında tamâm olmaz üzerümüzde (19) hizmet-i Hâk vardır vakt tardur huşûşa ki Hazret-i İsrâfil yidinci tabakada Hazretüne görmege intizârdur şahih (20) haber budur ki mu'addemâ gelen Süleymânlar ki hâtem-i nübüvvet ki ele alurdı cemi' ma'hlûkata emr-i Hâk'ıla hüküm ki kılordı (21) kaçan ki tahtı götürmekile kûh-ı elburza kim varurlardı zıkr olan yüz yigirmi dört dürlü şıfat-ı ma'hlûkâtı kaçan kim

(1) görürlerdi ba'zısın ceng tile ba'zısın lütf şefkatile irâdetile kendülere mu'tî'î fermân kılurlardı emr-i Süleymâna ma'mûr (2) olan yüz yigirmi dört dürlü maqamlarda mütemekkin olurlardı. **Nazm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Her biriyle söyleşirdü şeh Süleymân hoş kelâm

(3) Dillerini bildürürdi Hâlık-ı Rabbü'l-enâm

Gör ne sultânlıktır iy şeh bu Süleymân manşıbı

Cümle millet tâbi' olup tuta hükm şubh şâm

(4) **Neşr:** Hakîm kavlince tâvûs-ı qudsî böyle diyicek Süleymân Hazreti yüz yigirmi dört şıfatlı maḥlûkâtun maqâmların (5) bilüp ta'accüb kılup andan meydan vasaṭına nazar kıldı beşinci ṭabaḳanun meydanı vasaṭında gördi ki dört mu'azzam köşk (6) var biri birine mugayir evvelki köşk aḳ billûrdan saḳfı pîrûze ikinci köşk ruḥâmî gümüşden saḳfı kıızıl altundan (7) üçüncü köşk 'aḳîḳ-i yemenden saḳfı yeşimden dördüncü köşk seng-i yaraḳândan saḳfı mercândan her köşk ḳubbesi bülend (8) 'âlî çâr gûşe kemerler üzre her ḳubbenun altında şehnişinler var ser cümlesi kıızıl altundan ve bir 'aceb daḫi bu ki dört (9) köşk dört cânibinden der ü divarı altun lülelerden âb-ı hayât mişâl şular revân olmuş çıkar her birisi aḳ billurdan (10) tûl 'arzı birer mîl ola ḥavûzlar içine aḳar ayaklarından zıkr olan köşklerun ve sarayların der ü divarları kenarında (11) geḳüp dördüncü ve üçüncü ṭabaḳalar ḥavûzına iner ki zıkr olundu ḳaçan ki Süleymân Hazreti ol dört köşki (12) gördi Ṭâvûs-ı qudsîden kimlerin maḳamıdır diyü su'âl itdi cevâp virdi ki yâ Süleymân bu köşklerun evvelkisinde (13) perîler üzerine müvekkel olan melek oturur ikinci köşk üzerinde şâd u kâmilîler üzerine müvekkel olan melek oturur üçüncü (14) köşk üzerinde yitmiş iki millet üzerine müvekkel olan melek oturur dördüncü köşk içinde bu zıkr olunan (15) yüz yigirmi dört dürlü maḥlûkât üzerine müvekkel olan melek oturur dördüncü köşk içinde bu zıkr olunan melek oturur (16) diyü cevâp viricek

Süleymân Hazreti saltanat-ı Süleymânun ululuğun bildi 'azîm-i saltanat mezîd olduğu şükranesi diledi kim (17) iki rek'at namâz kıla andan Süleymân Hazreti ol köşkleri kıble tarafından yaña köşklere şehnişini üzerine çıkıdı sağ (18) tarafında Tavûs-ı kudsi ve sol tarafında beşinci kat gök müvekkeli Kelkâ'il kamete tûrdı ve Tavûs-ı kudsi yanında (19) Hızır Peygamber ve Lokmân-ı Hakîm ve Nâsen Peygamber ve Kâz Peygamber ve Âşaf bin Berhîya ve Yâser Peygamber tûrdılar (20) ve enbiyâ şaffinuñ sağ solunda melekût muharrebin dañi baş başa çatup kanad kanada çatup melekût dillerince (21) Hak te'alâya tesbiñ ve tehlil idüp kamete tûrdılar melekût 'akabince on iki biñ evliyâ ikinci şafda şaf

42a

(1) bağlayup tûrdılar üçüncü şafda on iki biñ 'ulemâ ve dördüncü şafda ümerâ ve hükemâ ve vüzerâ tûrurlardı andan Hızır (2) Peygamber Dâvud Peygamber şeri'atince ezân okıyup Süleymân imâmlık idüp iki rek'at namâz kıldılar evrâd okıyup (3) namâzdan niyazdan ki fariğ oldılar andan Süleymân Hazreti arkasın mihrâba virüp oturdı sağ tarafında Tavûs-ı kudsi (4) sol tarafında beşinci kat gök müvekkeli Kalkâ'il oturdı sağ tarafında on iki biñ enbiyâ ve sol tarafında on iki biñ (5) evliyâ ve 'ulemâ sağ ve sol diz çöküp oturdılar bâkî melekût-ı muharrebin sağ sol ayağ üzerine el bağlayup tûrdılar (6) Hazreti Süleymân eyitdi yâ melek-i müvekkel-i a'zam beşinci kat gökde ve dañi 'âlem-i 'ulvide ve siflide 'acâyibden ne gördün (7) söylegil işidelüm diyicek cevâp virüp eyitdi.

Nazm:

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Ger dilerseñ şerh idevüz ne didigin ol melek

(8) Vir şalâvat Mustafâya budurur sizden dilek

Bu kitâbı itmişem taşnîf ben Allahçün

Müstemi'vire şalâvat vaktehâda tizrek

(9) **Neşr:** Hâkîm kavlince melek-i müvekkel eydür yâ Süleymân 'âlem-i melekûtda 'acaib ve ğaraib çok gördüm veli 'âlem-i 'ulvide 'acaib (10) anı gördüm ki Allah te'âlâ kaçan kim 'arşı hilkat itdi yâkût ahmerden yarattı kaçanki 'arş kendüyi gördi ol Hayy-ı 'alîm 'arş-ı (11) 'azîme kendüyi kendüye bildirmekçün bir ejderha yarattı ki yitmiş biñ kez 'arşı ihâta idüp kuşatdı kırk biñ kanadı vardır (12) ve kırk biñ başı vardır kuyruğu ferşden aşağıdur ve kanadlarının her birinde bir firişte vardır ki her bir meleği ayağ (13) üzere turup Hâk te'alâyı tesbih iderler ve her bir melegün elinde cevherden bir süñüsü vardır kâim tutarlar tesbihden (14) ğayrı söz itmezler ammâ ki ol ejderhâ tesbih takdis idicek melekût tesbihini tenhâ ejderhâ tesbihi basdurur (15) likin ağız açıcak ağzının lem'anı tamâm gökleri bürrü berk gibi eger ol ejderhânın tesbihi lütfile melekler enini (16) başmaşa 'âlemi fenaya virürdi pes ol ejderhâyı 'azîm 'arş-ı 'azîmi ihata idicek kendünün gördi ve gurura vardı (17) eyitdi ki Allah te'alî benden 'azîm nesne yaratmamışdır ki eger 'arş eger ay eger gün eger ferş yâ sevr yâ deñiz içinde (18) kinün on sekiz biñ 'âlemle benüm kâmet-i çenberüm içindedür diyüp gurura varınca 'allâmu'l guyûbuñ keşşâful kurubuñ (19) ma'lûmı olup müvekkel-i Merrihe eyitdi burc-ı 'akrebün müvekkeline dañi buyurdi Merrih felek burc-ı 'akrebe süvâr oldu yıldırımdan hilkat (20) olmuş süñüsün eline aldı Hâkkun emri birle Merrihe ve 'akrebe bir kuvvet ve şecâ'at ve hareket ve mehâbet hâşıl oldu ki (21) 'arş-ı 'azîm kâimelerinden çıkup ejderhanın fevkal 'uluda başına irişdi andan heybetli ejderhânın kafasına

42b

(1) ildirimden hilkat olmuş kudret sükun eline alup bir zahm ile urdı ki zahm acısı anun gibi ejderhânın ciğerine yitdi (2)ejderhâ Merrih feleği görüp cehennem mişâli ağzın açdı nâr-ı veylin gibi ateşi lem'ânın Merrihile 'akreb üzerine diledi ki (3) Merrih helâk ide Merrih felek anı görüp 'akrebi ejderhânın kafasına sürdi andan merrih felek ejderhânın kafasında bir zahmına (4) şöyle urdı ki bahr-ı okyânus gibi kân kafadan ağıdı 'akreb dañi geçdümünü çarh-ı felek gibi çenber kıldı neşterin uzadup (5) ejderhaya bir zahm öyle urdu ki az kaldı ol zahm acısından ejderhânın cânı ağzına gelüp çıkaydı deprenüp 'arşı ferşi yakaydı (6) muhaşşal yâ Süleymân ol kâdir-i ber-kemâl Merrih yıldızına ve burc-ı 'akrebe ol kadar kuvvet viridi ki anın gibi 'azîm ejderhânın ki (7) tül 'arzın Hâkdan ğayrı kimesne bilmez anı vâkt içinde kırk biñ başına irişüp ve her bir

başına Merrih felek harbesin irişürdi (8) acısı ejderhanuñ cânına yitüp ciğerine girişdi ta kim ejderhâ burc-ı ‘akreb heybetinden ve harbesinden ve niş zahmından kendüligin bilüp (9) istigfâr-ı tevbeye gelüp hâlîka tazarru‘ itdi Hâk te‘âlâ günâhın ‘afv kıldı ol vâkıden berü emr-i Hâkka ita‘at idüp ammâ ki (10) Merrih felegün gönline ol zemân gurur büründi ki bencileyin Merrih felek var mı ki buncılayın ejderha-yı ‘azîme zahm urmuş (11) ola bu gururı geçince Merrih felek ‘arş-ı ‘azîmi ihâta iden ejderhanuñ kenarında ‘arş-ı kâimelerine gelüp kendü maķâmına (12) gitmek dileyüp ‘azm idince bir ‘âleme geldi ki aña hicâb dirler yitmiş biñ hicâb var nurdan ol ‘âlemi daħı geçdi yine (13) yitmiş biñ hicâb gördi oddan ve yitmiş biñ daħı karanlıluķdan ve yitmiş biñ hicâb daħı gördi zümrüdden ve yitmiş biñ (14) hicâb gördi od aydınından ammâ ki bu od aydınındağı hicâbda giderken nâgâh naẓar kılup gördi ki yitmiş Merrih hey‘et (15) kendü mişâlde birer ‘akreb çarħa süvâr olmuş gelürler ammâ bu ‘aceb ki ser cümlesi vaz‘u heyetde kadd u kametde mehâbetde (16) şecâ‘atde mutlak biayni süvâr oldukları ‘akrebler daħi mutlak kendü süvâr olduğı geçdüm mişâl kaçan ki Merrih felek anları (17) gördi hayrete varup bir zemân tırdı andan ‘aklın başına ve cem‘ idüp bulara selâm virüp ‘izzetleşüp ne ‘âlemden geldiklerin ve kimler (18) düğün teftiş itdi cevâp virdiler ki bizüm daħi her birimiz bir ‘âlemden gelürüz ki ol ‘âlemde yidi kat yir ve yidi deryâ ve yidi (19) kat Kaf tağları ve yidi kat gökler ve ‘arş u kürsi vardur ol ‘arşı daħi bir ejderhâ ihâta itmişdir ol (20) arş-ı‘azîm küşâned ejderhâlar hâlîka ‘âsi olup Hâk emrile her birimiz varup kudret harbesin urup hûnların efşan (21) idüp cân ciğerin zahmıla boyayup ejderhaya ‘arş kendüligin bilüp andan kendümüz her birimiz bizden ğayrı Merrih felek

43a

(1) yokdur diyü taşarruf idüp gurura vardukısa Hâk tebârek ve te‘âlâ bizüm kendümüzü kendümize bildirmekçün ‘âlem-i hicâbdan ‘âlem-i hicâba (2) tûş kılup ğâh nûr hicabına ğâh od hicabına ğâh kara kulak hicabına yeşil zümrüd hicabına ğâh od aydını hicabına ‘âkıbet (3) nice biñ hicablar geçdükdən sonra işbu ‘âleme tûş gelüp her birimiz bir ‘âlemden gelüp bir âlemde cem‘ olup biri (4) birimizden haber alup hayrete varduk istigfâr-ı tevbeye geldük diyüp cevâp virdiler Merrih felek bu cevâbı alup (5) dembeste kılup hayrete varup secdeye yüz sürdi tubın Hâk te‘âlî kabul kılup mekânına götürdi ol

zemândan bu devre (6) dek ya Süleymân Merrih felek dahı kendüye gelmedi kendüzin görüp guru kılmadı. **Nazm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Bildi miğdarını Merrih oldu sâkin anda pes

(7) Ol zemândan gelmemişdir 'ömr içinde bir nefes

Tâ'atı Hakkâ mülâzım cân u dille her zemân

Gör ne 'âlî kârgâhdur bârigâhı aña pes

(8) **Neşr:** Hâkîm kavline beşinci kat göğün müvekkeli böyle diyicek Süleymân bu ibretullah sözlerden hâz alup Hâk te'âlinün (9)dergâhı 'azametinde hayrân kalup dahı yine baş kaldurup eydür yâ müvekkel felek a'zîm 'alî ulvide gördüğün dahı beyân (10) eyledün'âlem-i siflide ne gördüğün dahı söylegil diyicek cevâp virdi kim ya Süleymân 'Âlem-i siflide 'acâyib anı gördüm kim bir gün (11) hıdmet-i Hakkâ giderken Kâf 'âlemlerin seyrân iderken bir 'âleme vardum ki ol 'âleme hayret dirler bir 'âlemdür ki zulumâtdur (12) ay gün yok göz gözi görmez Hâk te'âlâ ol 'âlemde bir bölük maḥlûkât yaratmışdur gövdeleri birer tağa beñzer ağızları (13) kafasında elleri ayakları yok kıdd u kalbleri hemân bir gus gibidir kim dört bıçaklı ola ağızlarını açmışlardır feleğe bakup (14) dillerile tesbiḥ iderler tesbiḥleri dahı budur kim yâ Hayy 'alîm yâ Rezzâk u 'azîm ammâ ki anuñ gibi zemzemeyle tesbiḥ ü tehlil iderler kim şavtları (15) 'arş-ı 'azîme irişür buğur anları görüp ta'accüb idüp ṭururken nâgehân anı gördüm ki bir 'âlem-i hayret içinden (16) öküzler gibi nesne belürdi nûr virür yıldırım mişâl yakın gelicek gördük kim bu şu'le viren nesneler bir bölük mürğ eyle kim (17) Tâvus kâdar var şekli şemâyili tâvusveş velikin saḡa kuşu gibi kırsakları var ağızlarında birer dâne anâr kadar var ola yeşil (18) ḡabbeler tutarlar yimiş incir gibi gelüp ol maḥlûkuñ muḡabelesinde gelicek bir elsüz ayaksuz maḥlûk dahı kuşlaruñ geldüğün görüp (19) ağızların açup çığırdılar ol mürğân dahı her birisi birinün kafasına inüp kıonup ağızlarında ol getürdigi yimişlerden (20) ağızlarınıñ içine atdılar kırsaklarındagi şuları a'ḡabince ağızlarına kıoydılar ol maḥlûk ol birer loḡmaları yidiler yutdılar ol sulardan (21) içdiler dahı ol

tâvûsveş kuşlar yine pervâz urup uçdılar kanadlarınıñ yünleri şaru altun bigi ildirir
ağızlarından

43b

(1) çıkan nefesleri nûr bigi 'âleme şu'le virür kuşlar yine geldükleri yire uçup gitdiler bu
mahlûkât daği yine zıkrlerine (2) meşgûl oldılar bir 'acep daği bu kim bu maḥlûkât kim
nefeslerin içlerine çeküp tutsalar şekilleri görünür ammâ kim nefeslerin (3) taşra virseler
külhân deminleyin 'âlemi dersü virür şekilleri belürsüz olup gövdeleri kendüleri tütün
içinde kalurlar bir 'aceb (4) daği bu kim evvel külli kuşlar kim anlara ğıda getürdiler
eger kim nefeslerün içerü alsalar şekilleri zâhir görünürdi tâvus-veş (5) ammâ kim
nefeslerin taşra virseler od 'alevi gibi zahir olup od içinde vücudları belürsüz olurdu ve
daği 'aceb bu kim (6) ol kötürüm elsüz ayaksuz maḥlûkâta Hâk te'âlî ol kuşları
hıdmetkâr komış nafaḥalu nafaḥasın götürüp yitürürlerdi (7) hıdmet-i Hâkḳı edâ iderler
yâ Süleymân-ı nebî Rezzâk-ı 'âlemi gör kim neler ḥilkât kılıpdur kısmet itdüğü rızkı
virür eksük itmez Qadîr (8) ber-kemâldür râzık u zülcelâdür. Nazm:

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Râzık-ı ḥallâk-ı a'zam girdigâr

Halkına rızkın viren perverdigâr

(9) Takdîr ider kâne yâḳûtı virür

Ṭas içinde ḳurdına ḳûtı virür

Gökde uçan kuşı şuya kandurur

(10) Şu içinden aña balık gönderür

Zîrâ lütf ol lütfünüñ yok ucı hiç

Lütf kıılır kimesne yok guçı hiç

(11) Gebr tersâ dimeyüp rızkın virüp

‘Aybını şanma yüzine hem urur

Kısmet olan nesneyi virür tamâm

(12) Zîrâ oldur Râzıkı Rabbü’l-enâm

Her ne hilkat itse Hâlık-ı müste‘ân

Kırk yıl öñdin yaradur rızkın hemân

(13) Nefsi olan rızkını yir Râzıkıñ

Dillerince şükrin ider Hâlıkıñ

Sen niçün Firdevsî şükr itmeyesin

(14) Hâlık-ı a‘zam hakkı zikri itmeyesin

Zâkir olup tâ‘at eyle şubh-ı şâm

Tâ ki rahmet eyleye Rabbü’l-enâm

(15) Vir şalâvat cân u dilden Aħmede

Dinle andan dâsitânı nirede

Neşr: Hâkîm kavlince râviyân-ı (16) hikâyet ve nâkılân-ı rivâyet böyle haber virürler kim ez-ân-cânib bizüm kışşamuz ğayyûr-ı câzûyla Efrâsiyâb-ı Türk (17) kâziyyesine geldi meġer kim ikisi otururken nâgehân kal'a-ı sinop canibine bakup gördiler ki ol karañu gice içinde (18) cihân elmas şu'lesine ġarķ olmış on iki biñ Süleymânî şancaķlar 'âlemler cebe ve cevşenler şa'sa'ası 'âleme şu'le (19) virmiş on iki alay olup derisü kılıçlar çeküp kalkanlar dōşlerine şalup kîş kaçup na'ralar hayķırup rahş-ı (20) rahşân sürüp gelürler atları na'lından yir yüzin yırtup gelürler nizeler ucıyla gök yüzindeki Merriħ tâcin dilüp (21) gelürler şöyle kim zemîn ü zemân atları ayaklarından inlemiş erenler ġırivinden ķubbe-i felek gümlemiş cebe cevşen çağşamasından

44a

(1) kiş ķurbân çağıldsından ok şıġıldsından alay içinde biri birine tōķınan kalkan düpöldüsinden ġürz-i ġirân güpöldüsinden (2) ins ü cân yacanmış. **Nazm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Başda ışık yalman ucından şu'le düşmiş 'âleme

Öküzün sırtı açılmış ķorkudan itmez ses

(3) Başda ışık yalman ucından şu'le düşmiş 'âleme

Er şedâsından felekler taşsı öter çün ceres

Neşr: Hâkîm kavlince ġayyûr-ı câzû bu (4) on iki alay leşkeri ġörüp Efrâsiyâb-ı Türke kimler idüğün şordı Efrâsiyâb eydür yâ serveri sâhırân bu gelen leşker-i Süleymânidür (5) Beni İsrâ'il kavminüñ on iki sabtınüñ melikleridür ser cümlesi pehluvânı cihângirdür bizümle ceng itmege gelürler didi. Ġayyûr-ı (6) câzu bu sözi işidicek kendünüñ siħri âteşi iptal olduğına Süleymân leşkeri hücum ķılduġına ġâyet hışma gelüp kalkdı (7) şâkirdlerin cem' idüp siħrile küplere süvâr olup yirle gök ortasına çıkup tūrup kırķ şâkirdünüñ eline kırķ şişe virdi (8) içi tōlı ķum her birine siħr okuyup ol gelen

Süleymân-ı leşkerüñ kırk yirden önlerine atdılar kaçan kim ol şişe şikest (9) olup kumu tağılup sihr kuvvetile kumlu kayırlı kırk kuleli bir 'azîm tağ peydâ oldu ki kulesi feleğe beraber oldu Süleymân (10) leşkeri kuhistânuñ öte yanında kaldılar Efrâsiyâb-ı leşkerile câzû çerisi Kaştamonı cânibinden yaña kaldılar Efrâsiyâb-ı câzûnuñ (11) ol sihrinden görüp tahsîn itdi ammâ ki düşmenden gâfil olmamağcün Efrâsiyâb emr eyledi turan leşkeri polâd puş olup (12) seyf salık ele alup fil ve gergedan süvâr olup şancağ-ı 'âlem götürüp şaf alay bağladı nite evvel Efrâsiyâb karındaşı (13) ü'ziret'e emr itdi altı kez yüz biñ erile turan pehluvânlarından ehrâm-ı Türk behrâm-ı Türk atramûs-ı Türk gazbân-ı Türk gâbtûr-ı (14) Türk ve 'abdâdî câbirî akvâsî kahiri bilesince alup Efrâsiyâbı 'âlemler çeküp böri ve şûrnâlar urup altı yüz alay bağlayup (15) altı yüz altun başlu şancağ götürüp sağ kola şaf bağlayup tırdı ikinci Efrâsiyâb oğlu pişeng şah üç yüz otuz (16) üç biñ üç yüz turan serverlerin polâd puş kılup üç yüz otuz üç Efrâsiyâbı 'âlemler kaldırıp tabl (17) duhullar çaldurup pehluvânlardan Nakrûş-ı Türk akrûş-ı Türk baykûr-ı Türk rustâğ-ı Türk şehâyib sakıt sendân-ı seynûbi (18) serâvil-i izniki esvât-ı rûmî nice pehluvan bilisince alup şol kolda şaf alay bağlayup meymene ve meysere kalbi cenâhı (19) araste kıldı üçünci Beni Asfer meliki Âtfâş han koyşun aşfarile 'ankâb-ı aşferile erdevân aşferi ile şâlik asferi (20) ile bir nice Beni asferi serverlerin bilesince alup dört kez otuz biñ erile dört yüz asferi şancağ-ı 'âlem kaldırıp nayi revîn (21) çaldurup rahş-ı rahşanlar binüp dört yüz alay bağlayup Efrâsiyâb karındaşı ü'ziret alayınıñ ucında sağ

44b

(1) kolda tırdı dördünci Endülüs meliki oğlu andıryum ki Endülüs sultânıdır atası Akrân şah haps incinüp beş kez yüz (2) biñ Endülüs leşkerile rahş-ı rahşanlara süvâr olup Endülüsü tuğlar çaldurup tabl dehl çaldurup cebe cevşene müstağrak (3) olup Endülüs pehluvanlarından şivek serveri tarablus pehluvanı a'rabûsî çeriye meliki şergâmı şuşa serveri taftafâyı miftâh (4) ülgirdâb amîr ağrasî havf alâğivâ meliki akmari batusı alarız meliki kaştân-ı kûsîti on altı Endülüs (5) serverin bilesince alup beş yüz altun başlu Endülüs şancağ çaldurup böri ve şûrnâ çaldurup âhen puş dilâverler beş (6) yüz alay bağlayup meymene ve meysere kalb cenâh arasta kılup Efrâsiyâb-ı Türk oğlu bişeng şâhuñ şol kolında (7) şaf bağlayup tutdı andan sonra Efrâsiyâb-ı Türk dahı turan zemîn dilaverleriden saf şiken tığzen (8) serverlerinden üç yüz altmış biñ ahen puş erile

altı biñ yidi mübarız dör biñ dilâver biñ yedi yüz pehluvan (9) altı biñ altı yüz altmış adlu şanlı leşkeriñ orta yirinde Sedd-i Sikender bigi tırdı düşman tarafına göz urdı (10) fil cümle Efrâsiyâb-ı Türk leşker bağlayup şaf tırdı kim çarh-ı Merrih ancılayın şaf alay görmemişdi andan Efrâsiyâb (11) hükm itdi mihterler tabl u neķâreler urdılar şûr-ı İsrâfil var şurnalar urdılar ya'ni ecel iren irletdiler kûs (12) ra'd var gürletdiler gümletdiler at ayağı darbından öküzü balığı inletdiler. **Nazm:** (13)

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Çün çalındı kûs-ı harbi tabl u zenc

Zelzeleye geldi 'âlem hınc hınc

Pehlivanlar na'rası cûş itdi çün

(14) Gözledi meydan içini at u dinç

Neşr: Hakîm kavlince Efrâsiyab-ı Türk bu vecihle muşâf dutıcaķ ğayyûr-ı câzû (15) daķı düşmandan ğafil olmamağcün emr itdi kırk kez yüz biñ câzû leşkerin sihr aletlerine meshûl olup alay (16) bağlayup yirle gök ortasında şaf şaf tırdılar kara bulud gibi kat kat hevâ yüzinde tırurlardı bular bunda (17) bizüm kışşamuz bu cânıbden Süleymân leşkerine geldi kaçan kim on iki sıbtın begleri Beni İsrâ'ilün yigleri ilya ve şahıla (18) Şadık Peyğamberile sürüp ol kûhistân dibine gelüp nazar kılup gördiler ki önlerinde bir sengi hare kûhistan (19) peydâ olmuş ki bu cibâlün kulesi feleğе irmiş sengi haresi uci burc-ı havzaya girmiş ne bu cibâle at âdem çıkabilür (20) ne tâk 'ayyukına göz baķabilir pes on iki sıbtıñ begleri bu kûhistânı görüp ta'accüb itdiler câzûnuñ sihrine hayran (21) kaldılar şadık Peyğamber eyitdiler yâ nebîyallah bu işde çare senden olur ki bu sihri iptâl idesin tâ ki bu Sedd-i İskender gibi

45a

(1) tıran tağ düşmanile bizüm ortamızdan gide düşman görüp kâdid ola Süleymân devletinde düşmandan intikâm alavüz baş (2) cân oynayup kılıç şalavüz diyüp tazarru' itdiler Şadık Peyğamber daķı Bismi'llah diyüp eline bir 'azâyım yazılmış ok (3) aldı

Tevrât-ı Mûsîden bir nice âyet okıdı ve Zebûr-ı Dâvud diline alup Allah’a tekbîr getürüp geçmiş Peyğamberler ruhuna (4) du‘â kılup âhîr zamân Peyğamberi ruhuna şalâvat getürüp ol sihrle peydâ olan tağûñ üzerine elindeki ‘azâyim yazılı (5) okı atdı Hâkkuñ ‘inâyetile sihr batıl oldı ol kûhistân nâ-bedid oldı Beni İsrâ’il serverleri anı görüp şükr-i Yezdân (6) kılup Allaha tekbîr getürüp Süleymân devletine gülbang idüp Efrâsiyâb canibine raşş-ı raşşân sürüp gitdiler (7) bu cânibden Efrâsiyâb nazar kılup gördi kim sihrile peydâ olan tağ nâ-bedid olmuş velikin Süleymânûñ hükminde olan (8) on iki sıbtûñ melikleri biñ iki yüz altun dürfeşlü şancağlar götürmişler gelürler veli şöyle yarağlu çeri kim (9) cebe ve cevşen şu‘lesinden ıfık pertevinden göz kamaşmış kiş u kurbân çağşamasından ancalar şaşmış Efrâsiyâb-ı Türk (10) ol leşkerden vehm alup ceng ü cidâl kılmağa hâzır olup tırdı dağı dönüp yâranlarına naşîhat virüp eyitdi (11) bu gelen çeri Beni İsrâ’ilüñ on iki sıbtınuñ serverleridir kimisi Süleymânûñ ‘ammısı ve kimi dağı biraderidür velikin (12) cemi‘askerünüñ halkı hep serveridür ‘arab ‘araba dilâverleridir ve serverleridir gökdeki câzunuñ sihrine aldanmayasız (13) efsun itdigine güvenmeyesüz ceng itmege hâzır olasız ittifâk idüp elbir idesiz seyfi şalık urmağıla (14) düşmanın menzilin yir idesiz yoğsa ki câzunuñ sihrine güvenürseñüz ‘abesdür görmez misin bu gelen leşker-i Süleymân ol (15) küre-i nâr mişâl sihrile yanan âteşi nice iptâl itdiler kim yanan yiri sönmiş ocağa döndi ve dağı ol sihrle peydâ (16) olan kûhistânı görüyorursuz ki ‘azâyim kuvvetile nicesi batılı nâbedid itdiler ki ol tağûñ tağılması yil (17) tağıtmış tamdığı sazdan saçağa döndi zinhar bu leşker-i Süleymânı gayrı leşkere uşmañuz vaktüze hâzır (18) olunuz. **Nażm:**

Fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün

Ġâfil olman şeh süleymân leşkeridür u çeri

Hû diyince tağıdurlar hâ diyen biñ sâhiri

(19) Tâ Süleymân Hâzretine yol ur iblis diyü

Tâ ho Mûsâ hâzretüne mekr olısar sâm u rîk

Nesr: Hakîm kavlince Efrâsiyâb-ı Türk (20) böyle diyicek tûran dilâverleri Endülüs serverleri Beni Asfer serfirazları yir yirin bebr peleng gibi añaşup (21) gümreşip eyitdiler ki iy şâh-ı tûran Efrâsiyâb ve iy sultân-ı devrân bir cân dile yol ki tûrmuşuz hanumân terkin

45b

(1) urmuşuz câzû nedür ki aña tayanur sihri kâhine inanur ammâ ki fırsat bu gicedir ki Süleymân leşkerine kılıç uravuz (2) kanların yire karavuz diyüp heft ser ejderha gibi anraşdılar el kılıç kabzasına urup gümreşdiler. **Nazm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

(3) Bir ceng ki eger uraydı çün peleng

Bilmez anı tağıdur tîr niheng

Çünki görse pehluvanı seni pes

(4) Heng idicek Merrîh olur gökde denk

Nesr: Hakîm kâvlince ol yañadan gayyûr-ı câzû dağı Süleymân leşkeri Beni (5) İsrâ'il serverleri sihrin iptal itdiklerin görüp gâzaba gelüp kalkdı bu yañadan başlu ejderhaya süvâr olup Şafsağa-ı (6) câzûyı kırk dört şakirdile bilesince alup süre varup Süleymân leşkerile Efrâsiyab leşkeri arasında ol cezîre yirin (7) tâ deñize varınca sihrile peydâ olmuş bir sünüyile dâire çizdi andan sonra Efrâsiyâb leşkerine dâire çizüp dâireye aldı (8) andan dâire tamâm olıcak gayyûr-ı câzû kırk dört şakirdine kırk dört taş tolusu sihr ile tolu bulanuk şu andan (9) şakirdlerine eyitdi varuñ taşlu taşınıuzı çizde kim dâireye çepçevre koñ veli be şart anıñ her taş kırk dört (10) araşun biri birinden ırağ olsun ve dağı sizüñ her birinüz kırkar adım taşlı taşınıuzdan gerü turun sihr okun karşı (11) taşlu taşınıuza uruñ tâ ki sihrimüz kuvvete Efrâsiyâb leşkerinüñ çevresi şol görinen Karadeñiz gibi (12) mecer 'ummân olup düşman leşkerine geçit vermeyüp şöyle tura didi câzû şakirdleri dağı üstâdları hükmine (13) mahkum olup emri sihri yirine getürdiler andan gayyûr câzû sihrile ejderhasın sürüp Efrâsiyâb leşkerin tolaşip (14)

gördi kim şâkirdleri her ne kim didi dahı iyi kılmışlar anları câzû göricek taḥsîn eyledi andan başı beraber (15) bir ulu şakirdinüñ kıatına geldi ki adına demdeme-i câzû dirler eyitdi iy server-i ser firâz bu gelen Süleymâncağuz (16)leşkerine sihr ile sizleri öyle göstereyim ki her biriñüzi bir şâhib serir Efrâsiyab mânendi şâh şansunlar (17) didi demdeme-i câzû eyitdi iy sa'âdetümüz sermâyesi üstâdumuz elünden gelür ki her birimizü (18) bir İskender-i Zülkarneyn kılasın şöyle ki İskender-i Kübrâ gibi taḥtumuzu bulut götüre Kafdan kafa (19) yitüre serir-i Süleymân yıl götürür gibi taḥtını sihr yiline götürdesin efsunla 'âlemi kâinatı tutup zabt (20) idüp Süleymân İskenderleri cebren ve kahren ayağına getüresin. **Nazm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Server-i câzusın dilerseñ sihrüñi ebr eylegil

(21) Kem kuluñu ya Süleymân yâ Sikender eylegil

Ba'zısın destân-ı Rüstem ba'zısın kıl Sâm-ı Suvâr

Ba'zımızı şâh-ı Husrev Kısrâ Kayser eylegil

46a

(1) **Neşr:** Hakîm kavlince câzûyı şakirdi demdeme bu vecihle ta'rif idicek gayyûr layın dahı kabarp köpürdi qarı (2) kırt gibi kırtarup dişlerin sırtarup biraz uludı ya'ni kim olayın güldi andan câzû elin koyına koyup bir deste at (3) kıbrini eline aldı sihr okıyup üzerine urdı andan desteyile ol kılı demdeme-i câzûnuñ eline virdi andan eyitdi kim iy şâkirdüm (4) yürü bu kılı ikişer ikişer kırk dört şâkirdüme vir bir erin atları alınına bağlasunlar ve bir erin dahı süñüsine başına (5) şarsunlar andan ta'lim itdü kim sihirlerine meşgûl olsunlar kendüleri deñesüñler görsinler kim ne tañtanadur ve neyüñ (6) gibi salṭanat bağlamışlardur didi gayyûr-ı câzû böyle diyicek demdeme-i câzû sihrile bir küpe süvâr olup dâireyi (7) gezüp üstâdı didügi gibi kırk dört şakirde kılları üleşdürdi anlar dahı gayyûr-ı câzû didügi gibi bir erin sihrile peydâ (8) olmuş şakirdleri ucına bağladılar ve birer dahı sihrile bindükleri süvârların alınlarına bağladılar andan demedeme-i câzû kırk (9) dört yoldaşları taşlı taşına karşı tırdılar sihr kâhin okıyup

urdılar gayyûr-ı câzû dahı ejderhâsın (10) sürüp yirle gök ortasında turan leşkeri câzû arasına çatup dahı hevâyı fenâ yüzinden Süleymân leşkerine (11) çeşmi guş olup bakdı ez-an-cânib Beni İsrâ'il kavminüñ on iki sabtınıñ Süleymân çerisi on iki bölük olup cem' altı kez (12) yüz biñ dahı beş biñ yüz kırk dört er olup gelüp irdiler leşker önünce sekinle sekiz yüz 'ulemâ gelürler (13) önlerince şadık Peygamber ve guc bin evniyâz Peygamber ve huy bin evniyâz Peygamber âşn hâzerâmı Peygamber (14) ve himân bin mâhûl Peygamber ve zerd bin mâhûl Peygamber ve Hülkül bin mâhûl Peygamberle ilya şâh ve ubl sabatı (15) meliki neşânîl şâh şemün sıbtı meliki evnâzû şâh lâvil sabtımuñ meliki râdî bin îsâ bu dört sâbtuñ meliki (16) birle Süleymân begler begisi benâ yâhû bin yehû yada begler begi leşkeri önünce sekine birle gelürler nazar kılup (17) gördiler ki Karadeñiz gibi bir deryâ-yı 'ummân Efrâsiyâb leşkerin çevre alup kuşatmış ihâta itmiş Süleymân serverleri anı (18) göricek ta'accüb idüp eyitdiler yâ Şadık Peygamber düşman ne a'cep sa'birde turur kim çevresin dermeyi 'ummân kuşatmış (19) Şadık Peygamber eyitdi birkaçuñuz bu deryâyı tolaşsuñ görün düşman bunun neresinden geçit bulup geçdiyse biz dahı (20) oradan geçüp düşmanıla gayret-i cengin kılalum didi andan pehluvandan setvân kudsi kahtan 'arabi üç yüz serverile (21) 'akenka önlerine şalup gitdiler at sürüp yürüdiler ol sihrle peydâ olmuş 'ummânı tolaşup gördiler kim

46b

(1) hiç bu denizin aralığı yok düşman çevresin burc baru gibi kuşatmış ve dahı suyuñ 'ummânı çevresinde kırk dört (2) yirde 'ummâna karşı taht-i Süleymânî kurmuşlar her bir taht-ı zerrîn üzerinde birer çetr olurmuş her çetrüñ altında birer (3) serîr nişin server oturur ki her birisinüñ şekli şemâyili Efrâsiyab-ı Türke beñzer şöyle ki kırk dört yirde muflak (4) Efrâsiyab-ı Türk taht-ı zerrîn üzerinde oturur Süleymân serverleri görüp engüşt bir dendân urup hayrete (5) vardılar Efrâsiyâb-ı Türk bir iken kırk dört olmuş ve bir 'aceb dahı bu ki bu düşman çerisi uşağı varisi bu mecer (6) 'ummânı nice geçdiler ola didiler andan sorup Şadık Peygamber nazarına gelüp gördüklerin beyân itdiler Şadık Peygamber eyitdi (7) yâ Beni İsrâ'il dilaverleri âgâh olun ki bu deryâ görinen gayyûr-ı câzûnuñ sihridür ve dahı şu kenarında oturan (8) taht nişinler ki Efrâsiyâb şekil turmuşlardır cümlesi câzudur. **Nazm:**

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Cümlesi câzû durur eylen bu dem şâfi nazar

(9) Liki Hakkâ kıl tevekkül gelüñüz itmek hazar

İsm-i a'zam dile aluñ sihri batıl idesiz

Kim irişmez zerredeñlü sizlere andan hıtar

(10) Der beyân-ı dâsitân-ı ender hatem kelâm-ı bedr mevi'ze güne

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Bir meşel diyem saña eyle nigâh

(11) 'Âlemüñ mişli durur baħr-ı siyah

Boztepe csimüñ durrur şadık 'aql

Pehluvan 'aqlunñ kuvası aña naql

(12) Nefs-i emmâre durur câzûlığın

Tâbî'î nefsinüñ kuvasıdır emîn

'Aqluna uydur cânuñ tut pendî

(13) Üzmeye ağa necel şehvet bendini

Nefsi çaker eyle kıl şâlih ‘amel

Tâbi ‘i nefsüñ bula nefs-i zülal

(14) Nefsi şûm mülehd durur kâfir pelid

Kâhir ü Cebbâr u câzudur ‘anid

İtmeye nefis itdügin İblis iy yâr

(15) Câna cisme işidür telbîs iy yâr

Tîğ-ı tevhidile kıl nefsüñ tebâh

‘Aqla uy ki rahmet ide Hâk İlâh

(16) Ki oldurur Hallak-ı a‘zam lem-yazel

İtdi hilkat cism ü cânuñ ol ezel

Her ne kim gözün görür zâhir nihân

(17) Cümlesinde hâzır ol Hâk müste‘an

Gördügiñ bâtın zâhir uş ‘ayan

Küllî oldur külli anuñ ni-güman

(18) Şani'ũñ şan'ına eylegil nazar

Kim nedendür böyle sen eşkâli şor

Ender münâcât-ı Firdevsî ve der hâtem-i (19) kelâm'an cild çehl yeküm İlâhî sen ol mevcûdsın ki mihrũñ hevâsınuñ şu'â'ından bir zerresile (20) vücuduñ güneşinũñ pertevinden bir şemmesiyle hezerân Firdevsî gönlin nûr-ı envâr kılsın ve sen ol ma'bûd (21) bi-zevâl ve Hâlık-ı zü'l-celâlsin ki kemâl-i şan'atũñ birle hâki gûyâ ve dâna binâ kâmil ü pür hüner kılsın ve ol

47a

(1) Cebbârsın ki nice biñ gerdankeşleri zelil ü hor kılsın ve ol Kaḥḥârsın ki şâd hezâr ferâ'ına Mûsî elinde (2) bir ağac pâresiyle hor kılsın ve nice Nemrûd mişâli Kahirleri bir üvez elinde 'aciz çak menzilin hâk idersin (3) İlâhî bu Firdevsînũñ ne tâ'atı ola ki Hâzretũñe lâıyık düşe ve tevḥîd midḥatı ve nazm 'ibâreti 'âlî Hâzretũñ (4) evşafına muvafık düşe İlâhî cem'i maḥlûkât-ı evvelin ve ahirin mevcûdâtı yarlıgarsan lütfũñ deryasından eksile ki (5) bi-pâyândur İlâhî Maḥmûd u Muhammed Mustafâ ḥürmetiçün ol şefi'ü'l müznibin sırr-ı tâc-ı enbiyâ 'izzetiçün Firdevsîye firdevs (6) cennet rûzî kıl egerçi kim 'isyânı cihândur bu kitâb-ı Süleymân-nâmenũñ ihtitâmın müyesser eylegil dilime ma'rifet (7) cânuma rahmet ve meclisüm nihâyet bulmasun ve nâme tamâm olmasın muḳadder eylegil. **Nazm:** (8)

Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Gerçi itdüm her günâhı tevbe yâ Rab itmeyem

Cürmümi 'afv it İlâhî tevbe yâ Rab itmeyem

Ṭotalum ḳan itdi elüm kızıl ala ḳandadır

(9) Ḳanı lütfũñ yü günâhı tevbe yâ Rab itmeyem

ul beşerdür  andese olmaz  at suz  ıl ‘ata

C rm n a up ider ah  tevbe y  Rab itmeyem

(10) Ol Mu ammed n r   a    c rm mi eyle ‘afv

A  y zim itme siy hi tevbe y  Rab itmeyem

L tf id p Firdevs ye firdevs-i cennet  ıl mez d

(11) C rmine ider her g n  h  tevbe y  Rab itmeyem

Der du ‘ -y  p di  hu ‘l-isl m   ‘l-m slimin

Sip s-  minnet bi- ad ol bir avu  (12) topra   g y   ılan   li a olsun ki g   l ba  n  l tf-  nesimiyle ma‘m r  ılır ve   n -y  bi-‘ad ol rezz  -  (13) ‘ leme ki bir  atre meniye d n  ve bin  id p r z n vir p mihri hev sıyla p r n r  ılır bu    y z altm   alt  (14) m cellid kit bu      birinci cildin tam m itmeklige m yesser  ıldı ba‘d-ez- n in   Allah  te‘ li b kisin da   (15) bu p di  h n dev m-  devletinde ve  ehin  hu  eyyam-  rif‘atinde itmem id p  aleme get rev z ‘ li derg h na yit rev z (16)   zmet  erai in yirine ilet p bit rev z ta kim bu kit b-  S leyman-n me sebebile   ll-  s bh nu  (17)  alife-i Yezd nu   ehin  h-  cih nu    n     nu    h-      nu  S leyman-  zem nu  İskender-i (18) devr nu  nesl-i O uz   nu   li Osm nu  Yıldırım   n bin Mu ammed   n bin  azi Mur du  Ferid n (19) el zem n Key ub dun a allahu ‘ mr nu  merg bul-    yl ve ma b bil-   m yl   viyi f nun-  me  rim n  ibi (20) r y t  me‘ limi ‘ lemede y dig r t r h-i r zg r ola. Nazm:

F ‘il t n/ f ‘il t n/ f ‘il t n/ f ‘il n

T   iy met devletile Yıldırım   h   n ola

(21) Her   tardan   fz edici   f z  Ra man ola

Devletüñ servi nihâli dâim olup serfirâz

‘Ömr-i gülzârı her dem hurrem ü handân ola

47b

(1) Serkeşân-ı mülk-i Rûm Eflâk u Efrenc Engürüs

Nuşretüñ tîğı ucında cânları lertzân ola

Bezmiñe Nâhîd muṭrib meh ḳadeh kevser şarâb

(2) Rezmüñe Merriḳ tîğzen nâşıruñ Yezdân ola

Bu Süleymân-nâmesi yâd oldıgınca tâ ḥaşr

Heft eḳâlîm içre mâlik Yıldırım sulṭân ola

Âmîn

SONUÇ

Bu çalışmada esas olarak 15. yüzyıl sonu ile 16. yüzyıl başında yaşamış ve pek çok eser kaleme almış olan Firdevsî-i Rûmî'ye ait *Süleymân-nâme-i Kebîr* adlı metnin 41. cildinin transkripsiyonlu olarak günümüz alfabesine aktarımına yer verildi.

Tezin giriş bölümünde Süleymân-nâme türünden ve Süleymân Peygamberi konu edinen Süleymân-nâmelerden bahsedildi.

Birinci bölümde Firdevsî'nin hayatından ve yirmi adet eserinden genel olarak bahsedildi, şüphesiz ki en tanınmış eseri olan tezimizin de konusunu oluşturan Süleymân-nâme'ye daha detaylı yer verilmeye çalışıldı. Süleymân-nâme'nin ciltlerinden ve ciltler üzerinde üniversitelerde lisansüstü düzeyde yapılan muhtelif çalışmalardan bahsedildi.

İkinci bölümünde Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme-i Kebîr'inin 41. cildinin transkripsiyonlu metni ortaya konuldu. Metin için *Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu 45 Ak Ze 226* barkod numaralı yazma nüsha esas alındı. Manzum-mensur karışık metinde nazım parçalarının vezinleri bulundu. Nazım kısımlardaki vezin ve anlam eksikliklerinden hareketle Firdevsî'nin nesirde daha başarılı olduğu görüldü.

Süleyman-nâme'nin 41. cildinin dil özellikleri tespit edilmeye çalışıldı. Buna göre metnin, Eski Anadolu Türkçesi özellikleri gösterdiği belirlendi. Dilinin Arapça Farsça kelimeler barındırmasına rağmen genel olarak sade nesir örneği olduğu tespit edildi ancak manzum bölümlerde mensur bölümlere göre daha ağır bir dil kullanıldığına işaret edildi.

Hız. Süleymân'ın hayatı, hükümdarlığı ve mucizeleri gibi konuları içermekle birlikte bu konuları öğretici anlatım tarzını kullanarak verdiği gösterildi.

Süleyman-nâme'nin ortaya konan diğer ciltlerinde olduğu gibi bizim esas aldığımız cildin de manzum olarak başlatıldığı ifade edildi. Bu manzum kısmın Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün vezniyle yazılan bir kasideyle başlatıldığı gösterildi.

Nesir kısımda tekrar ve ikilemelerle anlatımın güçlendirilmeye çalışıldığı tespit edildi.

Peygamberler, Osmanlı hanedanı ve şairler gibi birçok şahsın eserde çeşitli fonksiyonlara sahip olduğu görüldü ve eserin tarafımızdan yapılan özetinde bu şahıslar, koyu punto ile belirgin şekilde gösterildi.

Bunlara ek olarak tezimizde metnin Türkçe özetine de yer verildi.

KAYNAKÇA

- Akay, Asuman., (1990), *Firdevsî Süleymân-nâme (44. Cilt), Metin ve Filler Üzerine Bir İnceleme*, Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
- Akkaya, Hüseyin., (1988), *Şemseddin Sivâsî'nin Süleymâniyye'si*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alper, Kadir., (2014), *Türk Edebiyatında Süleymân-nâmeler*, Turkish Studies Interational Periodical Fot the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Volume 9/7, ss.147-163.
- Araç, Güllü., (2010), *Uzun Firdevsî ve Hakâyık-nâme'si (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Babür, Yusuf., (2013), *Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme-i Kebîr (6-7. Ciltler/ İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Banarlı, Nihad Sami., (2011), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C.I, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.
- Biçer, Bekir., (2005), *Firdevsî-i Rûmî ve Tarihçiliği*, Doktora Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Orta Çağ Tarihi Bilim Dalı.
- Bursalı Mehmed, Tahir., (1972), *Osmanlı Müellifleri*, C.II. İstanbul, Meral Yayınları.
- Büke, Himmet., (2015), *Süleymanname (38. cilt), Dil Özellikleri, Metin, Söz Dizini*, Doktora Tezi, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Büke, Himmet., (2015), *Firdevsî-i Rûmî Hayatı ve Eserleri Hakkında Yeni Bilgiler*, Burdur, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl:7, S. 13.
- Büyükkarcı, Fatma., (1995), *Firdevsî-i Tavîl and his Dav'et-nâme: İnceleme, Metin, Dizin, Tıpkıbasım ve Mikrofiş*, Cambridge: Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü Yayınları.
- Büyükkarcı, Fatma., (2003), *Firdevsî-i Tavîl'in Dav'et-nâme'sinde Ruhlar Alemi*, Büyülü Kitap P Sanat Kültür Antika Dergisi: Büyü ve Sanat, S.29, ss.44-61.
- Firdevsî-i Rûmî., (1980), *Kutb-nâme*, (Haz. İbrahim Olgun- İsmet Parmaksızoglu), Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Köprülü, Orhan Fuat., (1996), *Firdevsî, Uzun*, TDV İslâm Ansiklopedisi. C. 13. İstanbul, Divantaş Diyanet Vakfı Yay, ss.127-129.
- Kutluk, İbrahim., (1950), *Kenek Oğlu Orhan ve Teşhisül İnsan*, Türk Dili Belleten, Seri III, Ankara, ss.29-33.
- Latifi., (2000), *Tezkiretü'ş Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ* (Haz. Rıdvan Canım), Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Şakar, Sezer Özyaşamış., (2003), *Firdevsi-i Rumi'nin Süleymanname Yazmasının (81.cilt,28yk) Bilimsel Yayını ve Üzerinde Dil İncelemeleri*, İstanbul, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Tanyıldız, Ahmet., (2005), *Firdevsî-i Tavîl- Münâzara-i Seyf ü Kalem(İnceleme-Metin-Sözlük)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Usta, Halil İbrahim., (2009), *Firdevsî-i Rûmî'nin Bir Münazarası*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı : Merve TOKSÖZ
Doğum Yeri ve Yılı : Eğirdir/ Isparta - 1992
Medeni Hali : Bekar

Eğitim Durumu:

Lisans Öğrenimi : Süleyman Demirel Üniversitesi/ Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans Öğrenimi : Süleyman Demirel Üniversitesi/ Eski Türk Edebiyatı